

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟΥΤΕΣΤΙ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΟΥΣΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΑΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Α' φάλλον τοῦ ἐν Σταυροδρομίῳ Κῶν/πόλεως ἱεροῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΣΟΥΔΙΝΟΥ

ΠΑΡΤΕΙΑ ΑΓΙΑΣ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

1903

Πρὸς χρῆσιν τῶν Γυμνασίων καὶ παρθεναγωγείων

	Δρ. Δ
ΒΑΡΒΑΤΗ Κ. Λεξικὸν Γαλλοελληνικόν , τόμοι 4.	15.—
— Πρόχειρον Γαλλοελλην. Λεξικόν. ἔκδοσις δευτέρα	3.—
— Πρόχειρον Ἑλληνογαλλικόν Λεξικόν.	4.—
ΓΑΛΑΝΗ ΕΜΜ. Ἑγχειρίδιον λατινικῆς προπαι- δείας , περιέχον ἐπίτομον συντακτικὸν τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἀναγνώσματα καὶ γραπτὰς ἀσκήσεις διὰ τὴν β', γ' καὶ δ' τάξιν τοῦ Γυμνασίου, κατὰ τὸν Scheele	2 3
ΒΙΖΥΗΝΟΥ Γ. Στοιχεῖα λογικῆς	2.—
ΖΑΔΕ Γ. Θέματα τῆς γαλλικῆς γλώσσης	1.—
ΛΙΒΑΔΑ ΘΕΑΓ. Λογικὴ Δ. Ι. Βεκίου	1.5
ΜΙΣΙΟΥ Π. ΑΡΙΣΤ. Θουκυδίδου . Τεῦχος Α' βιβλίον Α' μετὰ σημειώσεων ἐρανισθεισῶν ἐκ τῶν ἐκδ. Κρυγέρου, Πώπου καὶ Κλατσενίου	2 5
— Τεῦχος Β' βιβλίον Β'	2.5
— Τεῦχος Γ' βιβλίον Γ'	2.5
— Τεῦχος Δ' βιβλίον Δ'	2.5
— Τεῦχος Ε' βιβλίον Ε'	2.5
— Τεῦχος Σ' βιβλίον Σ'	2.5
— Τεῦχος Ζ' βιβλίον Ζ'	2.5
— Τεῦχος Η' βιβλίον Η'	2.5
ΣΩΜΕΡΙΤΟΥ Ι. Ἀνωτέρα Γαλλικὴ Γραμματικὴ , ἐγκριθεῖσα ἐν τῷ τελευταίῳ διαγωνισμῷ.	2.5
<i>Διάφοροι μεταφράσεις</i>	
ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ Ἑλληνικά , ὑπὸ Ματαράγκα Π. Τόμ. Α'	2.5
— " " " " " Τόμ. Β'	1.5
ΛΟΥΚΙΑΝΟΥ ἅπαντα μετενεχθέντα εἰς τὴν καθομιλουμένην ὑπὸ Α. Σκαλίδου Τόμος Α'	2.
Τόμος Β'	2.
Τόμος Γ'	2.
ΓΑΪΟΥ Σαλουστίου Κρίσπου. Κατιλίνας καὶ Ἰουγούρθας, μετάφρασις Α. Φατσεᾶ Ἐκδοσις Β'	1.
ΜΙΣΙΟΥ Π. ΑΡΙΣΤ. Οὐεργιλίου Αἰνείαδος Τόμος Α' περιλαμ- βάνων τὰ ἐξ πρῶτα βιβλία.	1
— Οὐεργιλίου Αἰνείαδος τόμος Β' περιλ. τὰ ἐξ δεύτ. βιβλ.	1.
— Κορνηλίου Νέπωτος. Βιοὶ ὅλων τῶν ἐξόχων στρατηγῶν μετὰ γεωγραφικοῦ πίνακος	1.
ΛΥΣΙΟΥ ΛΟΓΟΙ, ὑπὸ Χιωτέλλη. Μετάφρασις τοῦ ἐπιταφίου, τοῦ κατ' Ἐρατοσθένους καὶ κατ' Ἀγοράτου μετὰ προλε- γομένων καὶ σημειώσεων	1.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟΥΤΕΣΤΙ

ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΖΟΥΣΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΤΡΟΠΑΡΙΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΤΗ ΣΥΜΠΡΑΞΕΙ

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Α' ψάλτου τοῦ ἐν Σταυροδρομίᾳ Κων/πόλεως ἱεροῦ ναοῦ τῶν Εἰσοδίων

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ
ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΚΟΥΣΟΥΛΙΝΟΥ

ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ

1903

Τ Η,

ΦΙΛΟΣΤΟΡΓΩ, ΗΜΩΝ ΜΗΤΡΙ

Μ. ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

ΕΥΛΑΒΩΣ ΑΝΑΤΙΘΕΜΕΘΑ

Ο ΣΥΝΕΡΓΑΤΗΣ

ΕΥΣΤΡ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΟΝΗΣΑΣ

ΓΕΩΡ. Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Α'.

Περὶ τῶν μέτρων τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων δὲν θὰ γίνῃ λόγος τὸ πρῶτον ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ· ἤδη πολλοὶ φιλόλογοι ἐπιφανεῖς πλὴν τῆς ἄλλης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέβαλον τὰ προϊόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας δὲν παρέλιπον νὰ ἀναλύσωσιν αὐτὰ καὶ εἰς τὰ ἐξ ὧν συνίστανται μέτρα. Σκοπὸς ἐν τούτοις τῆς ἡμετέρας πραγματείας δὲν εἶνε κυρίως τὰ μέτρα τῶν ψαλμῶν ποιημάτων, ἀλλὰ τὰ μέτρα, οἷα ἐκφαίνονται ἐν τῇ μελωδίᾳ, μὲ τὴν ὁποίαν εἶνε περιβεβλημένα τὰ ποιήματα ταῦτα, ἥτοι ὁ ρυθμὸς αὐτῶν καὶ ἐπειδή, ὥς ἐν τῇ παλαιᾷ ἑλληνικῇ ποιήσει καὶ μουσικῇ, οὕτω καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρυθμὸς καὶ μέτρον σχεδὸν ταύτιζονται, πᾶς ὁ πραγματευόμενος περὶ τοῦ ρυθμοῦ ἀναγκαίως θὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὰ μέτρα τῶν ᾠσμάτων τούτων.

Μέχρι τοῦδε κατὰ τὴν μετρικὴν ἀνάλυσιν τῶν τροπαρίων δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁ ρυθμὸς αὐτῶν, εἰμὴ ὑπὸ σπανίων τινῶν ἐρευνητῶν¹· καὶ ἐν τούτοις εἰς ὀρθὴν κατανόησιν τῆς μετρικῆς ὑφῆς τῶν ὑμνωδιῶν προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς τονιστικῆς καὶ μικτῆς στιχοιργίας τῶν ὑμνογράφων, ἀπαραίτητος εἶνε ἡ γνῶσις καὶ

¹ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος, Μ. Παράνικας.

τοῦ ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος δεόντως ἐρευνώμενος ἴσως ἡμέραν τινὰ καταδείξει οὐ μόνον τὴν ἀληθῆ φύσιν ἀλλὰ καὶ τὴν προέλευσιν αὐτῶν. Πολλοὶ δὴλα δὴ σοφοί, ξένοι ἰδίως, πιθανώτατα μὴ λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸ μέλος ἀλλὰ μόνον τὰ ψιλὰ κείμενα τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων ὑποστηρίζουσι τὴν γνώμην, ὅτι ἡ ὑμνογραφία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐμορφώθη σὺν τῷ χρόνῳ ἐκ πεζοῦ τινος λόγου ρυθμοειδοῦς, πλήρους ὁμοιοσχήμων καὶ ὁμοιοτελεῦτων κώλων, τῇ ἐπενεργείᾳ καὶ ἑτέρων ὀθνείων παραγόντων, ἥτοι τῆς ἐβραϊκῆς, τῆς συριακῆς καὶ κατὰ τινὰς καὶ αὐτῆς τῆς περσικῆς ποιήσεως, καὶ ἐπομένως οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν συγγενείας μὲ τοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων παραδεδομένους μετρικοὺς καὶ ρυθμικοὺς τύπους· ἀπὸ τοιούτων δὲ ἀρχῶν ὀρμώμενοι δὲν ἀναγνωρίζουσι καὶ τὴν χρησιμότητα τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς Μετρικῆς εἰς τὸ προκείμενον ζήτημα, ἀλλ' εἰσάγουσι νέους κανόνας (δὲν παραδέχονται πόδας ὀρισμένους, ἀλλὰ βραχέα κῶλα ἀκανονίστως ἐπαναλαμβάνόμενα εἰς σχηματισμὸν τῶν τροπαρίων)¹ ἴσως οὐχὶ κατὰ πάντα μὲ τὰ πράγματα συμφῶνους.

Βεβαίως λίαν τολμηρὸν καὶ δυσαπόδεικτον θὰ ἦτο (ἂν καὶ ἡ κατὰ τοιαύτην διεύθυνσιν ἔρευνα πολλὰ ἀπρόοπτα δύναται νὰ φέρῃ εἰς φῶς) τὸ νὰ ἰσχυρισθῇ τις ὅτι αἱ στροφαὶ τῶν ὑμνογράφων εἶνε κατ' εὐθείαν μιμήματα τῶν στροφῶν τῆς κλασικῆς ἐποχῆς· ἐξ ἐναντίας ὅμως μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναται νὰ ὑποστηρίξῃ τις ἐπὶ τῶν πραγμάτων βασιζόμενος ὅτι ἡ ρυθμικὴ σύνθε-

¹ Παράβαλε Κ. Κρουμβάχερ· Ἱστορία τῆς Βυζαντιακῆς Λογοτεχνίας· μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου (βιβλιοθήκη Μαρασλῆ) σελ. 589 καὶ ἐφ.

σις τῶν τροπαρίων ἔχει πολλὴν ἀναλογίαν με τοὺς ὕμνους ἐκείνους Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ Μεσομήδους τῶν ὁποίων σώζονται καὶ τὰ μέλη καὶ τῶν ὁποίων ἡ γένεσις (2ος αἰὼν μ.Χ.) συμπίπτει με τὰ πρῶτα ψελλίσματα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνογραφίας. Ὁ ὕμνος λόγου χάριν εἰς τὴν Καλλιόπην ἀρχίζει με τοὺς ἐξῆς δύο ἱαμβικοὺς τετραμέτρους.

ῥ - ῥ - | ῥ - ῥ - || ῥ - ῥ - | ῥ - -

᾿Αειδε μοῦσά μοι φίλη || μολπῆς δ' ἔμῃς κατάρχον
αὖρη δὲ σῶν ἀπ' ἄλσεων || ἑμὰς φρένας δονεῖτω

ἀλλ' οἱ τετράμετροι οὗτοι εὐρίσκονται καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑξαποστειλαρίου Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν.

Τοῖς μαθηταῖς συνέλθωμεν || ἐν ὄρει Γαλιλαίας
πίστει Χριστὸν θεάσασθαι || μάθωμεν πῶς διδάσκει.

Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι τὸ ἑξαποστειλᾶριον εἶνε κατὰ πολὺ μεταγενέστερον τοῦ ὕμνου καὶ ἐπομένως δὲν εἶνε δυνατόν (καὶ δι' ἄλλους ἀκόμη λόγους) νὰ ἀποδοθῇ ἡ σύμπτωσις αὕτη εἰς ἀπ' εὐθείας μίμησιν, εἶνε ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ὁ ἱαμβικὸς τετράμετρος εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν δημῶδες μέτρον οὐ μόνον τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν παλαιῶν, ἡ δὲ ὕπαρξις τῶν στίχων τούτων ἐν τοῖς προκειμένοις ποιήμασι, συνδυαζομένη μάλιστα με τὴν ἀπλότητα τῆς συνθέσεως αὐτῶν, τὴν παντελῆ ἑλλειψιν τονῶν ἐν τῇ μελωδίᾳ ἀμφοτέρων καὶ τὴν καταφανῆ ἐπικράτησιν τοῦ τόνου παραλλήλως με τὴν προσῳδίαν ἐν τῷ εἰς τὴν Καλλιόπην ὕμνῳ, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰσχυρὸν τεκμήριον τῆς ἐκ δημῶδων πηγῶν συνερανίσεως τῶν μετρικῶν

στοιχείων τῶν ἀποτελούντων τὰ ποιήματα ταῦτα. Ἀλλὰ καὶ ἑτέραν ἀναλογίαν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν· ὡς δῆλα δὴ ἐν τῷ ὕμνῳ τούτῳ ἰαμβικά, δακτυλικά καὶ τροχαϊκὰ κῶλα εἶνε μετ' ἀλλήλων συμπεπλεγμένα ὡς συστατικὰ αὐτοῦ, οὕτω καὶ ἐν πολλοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ᾄσμασι (καὶ ἐν ταῖς ἀρχαίαις στροφαῖς δὲ) τὰ αὐτὰ κῶλα καὶ ἕτερα ποικιλώτερα εὐρίσκονται συντεθειμένα κατὰ συνδυασμοὺς διαφοροτρόπους (ἴδ. τροπάρια παραρτήματος).

Ἀλλ' ἀνεξαρτήτως τῆς μερικῆς ταύτης περιπτώσεως ἐκτὸς πάσης ἀμφισβητήσεως εἶνε ὅτι τὰ συστατικὰ τοῦλάχιστον στοιχεῖα τῶν τροπαρίων, ἥτοι τὰ κῶλα, προέρχονται κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἐλληνικῆς ποιήσεως καὶ ὅτι μόνον ἡ κατασκευὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν στροφῶν ἔχει ἰδιάζουσαν φυσιογνωμίαν· τὰ παντὸς σχήματος καὶ μεγέθους δῆλα δὴ ἰαμβικά, τροχαϊκὰ, δακτυλικά καὶ λογασιδικὰ κῶλα (καὶ ἐξάμετρον ἀκόμη εὔρομεν ἐν τροπαρίῳ) εἶνε τόσον πολυπληθῆ καὶ τοσοῦτον ἀριδύλως καταφαίνονται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἰδίως ὥστε μετὰ πολλῆς πιθανότητος δύναται τις νὰ διατυπώσῃ τὴν ἐξῆς ἔστω καὶ ὀλίγον ἴσως πρόωρον ἀρχήν, ἥτοι· πάντα τὰ κῶλα τῶν δοκίμων ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων (τῶν ἐμμέτρων) δύνανται νὰ ἀναχθῶσιν εἰς τοὺς μετρικοὺς τύπους τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς στιχουργίας· ἡ σύνθεσις ὅμως τῶν κῶλων τούτων εἰς σχηματισμὸν στροφῶν εἶνε ἰδιάζουσά πως εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ποίησιν ποῦ μὲν κλίνουσα εἰς τὸ λιτὸν καὶ προχείρως σύμμετρον (καθίσματα καὶ ἐξαποστειλάρια), ποῦ δὲ εἰς τὸ ἀσυνάρτητον καὶ ἀπολελυμένον (τροπάρια τῆς ὀκταήχου, ἰδιόμελα), ποῦ δὲ ἀκολουθοῦσα τὴν μέσην ὁδὸν τῶν δύο τούτων ἁκρῶν (κανόνες). Ἴδου καὶ πρόχειρά τινα παραδείγματα

εἰς πίστωσιν τῶν λεγομένων μας χάριν τῶν ἀναγνωστῶν
τοῦ παρόντος βιβλίου·

◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ —
 ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ —
 ◡ — ◡ — ◡ — || Λ — ◡ — ◡ —
 ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — ◡ — ◡ —

Κυκλώσατε λαοὶ Σιών || καὶ περιλάβετε αὐτήν
 καὶ δότε δόξαν ἐν αὐτῇ || τῷ ἀναστάντι ἐκ νεκρῶν·
 ὅτι αὐτός ἐστιν || Λ ὁ Θεὸς ἡμῶν
 ὁ ἐκ τῆς πλάνης τοῦ ἐχθροῦ || τὸν κόσμον λυτρωσάμενος.

Τοῦ τροπαρίου τούτου τὰ πλεῖστα τῶν κώλων εἶνε
ιαμβικαὶ τετραποδία ἀκατάληκτοι πλὴν τῆς προτελευ-
ταίας περιόδου συνισταμένης ἐκ δύο τριποδιῶν· τοιαύτη
δὲ διαδοχὴν ιαμβικῶν τετραποδιῶν εἶνε καὶ παρὰ τοῖς
παλαιοῖς συνηθεστάτη·

Τοιαῦτα μεντοῦγώ φρονεῖν
 τούτοισιν εἰσηγησάμην
 λογισμὸν ἐνθεις τῇ τέχνῃ
 καὶ σκέψιν ὥστ' ἤδη ποιεῖν
 ἅπαντα καὶ διειδέναι κτλ. (Ἀριστοφ. Βατρ. 971—990).

Ἑ τ ε ρ ο ν

◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ —
 ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ —
 ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — | ◡ — ◡ —

Ὁ ἄγγελος ἐβόα || τῇ κεχαριτωμένῃ,
 ἀγνή παρθένε χαῖρε || καὶ πάλιν ἐρῶ χαῖρε
 ὁ σὸς υἱὸς ἀνέστη || τριήμερος ἐκ τάφου.

Τὸ παρὸν σύγκειται ἐξ ἑξ ἱαμβικῶν τετραποδιῶν καταληκτικῶν· παράβαλε καὶ ἀπόσπασμα Ἀνακρέοντος 88 ἔνθα τὸ αὐτὸ κῶλον ἐπαναλαμβάνεται κατὰ στίχον·

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
 πάρεστι γάρ, μαχέσθω
 ὁμοίως καὶ ἐν Ἀριστοφ. Βατράχοις
 Βούλεσθε δῆτα κοινῇ
 σκώψωμεν Ἀρχέδημον
 ὃς ἐπitéης ὄν οὐκ ἔφρυσε φράτορας
 νυνὶ δὲ δημαγωγεῖ
 καὶ τοῖς ἄνω νεκροῖσι
 ἄσιν τὰ πρῶτα τῆς ἐκεῖ μοχθηρίας κτλ. (416—436).

Ἑτερον

— — — — — || — — — — —
 — — — — — || — — — — —
 — — — — — || — — — — —

Ἀπόστολοι ἐκ περάτων || συναθροισθέντες ἐνθάδε
 Τεθσημανῇ τῷ χωρίῳ || κηδεύσατέ μου τὸ σῶμα
 καὶ σὺ Υἱὲ καὶ Θεέ μου || παράλαβέ μου τὸ πνεῦμα.

ἤτοι ἑξ λογασιδικαῖ τετραποδία καταληκτικά (γλυκώ-
 νεια) συνημμένα ἐῖς τρεῖς διμελεῖς περιόδους· παρά-
 βαλε καὶ τὸ Σαπφικὸν τετράστιχον·

Δέδυκε μὲν ἅ Σελάνα || καὶ Πληιάδες μέσαι δὲ
 νυκτὸς παρὰ δ' ἔρχετ' ὥρα || ἐγὼ δὲ μόνα καθεύδω.

Ἑτερον

— — — — — || — — — — —
 — — — — — || — — — — —

Θεοτόκε ἡ ἐλπίς || πάντων τῶν Χριστιανῶν
σκέπε, φρούρει, φύλαττε || τοὺς ἐλπίζοντας εἰς σέ.

υ - υ - υ - υ - υ - υ - Λ || - υ - υ - υ - υ - υ - υ -
υ - υ - υ - υ - υ - υ - υ - || Λ - υ - υ - υ - υ -
υ - υ - υ - υ - υ - υ - || υ - υ - υ - υ - υ - υ -
υ - υ - υ - υ - υ - υ - || Λ - υ - υ - υ - υ -
- υ - υ - υ - υ -

Ἐν νόμῳ σκιᾷ καὶ γράμματι || τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοὶ
πᾶν ἄρσεν τὸ τὴν μήτραν διανοῖγον || ἅγιον Θεῶ·
διὸ πρωτότοκον λόγον || πατρὸς ἀνάρχου υἱὸν
πρωτοκούμενον μητρὶ || ἀπειράνδρῳ
μεγαλύνομεν.

Ἑ τ ε ρ ο ν

υ - υ - υ - υ - υ - υ - Ἀνοίξω τὸ στόμα μου
Εἶην ὁθι δαΐων
ἀνδρῶν τάχ' ἐπιστροφᾷ
τὸν χαλκοβόαν Ἄρη (Σοφ. Οἰδ. Κ. 1046)
υ | - υ - υ - υ - υ - καὶ πληρωθήσεται πνεύματος
ἢ τοσοῦτον ὅσον δοκεῖν (Σοφ. Οἰδ. Τ. 1191)
υ - υ - υ - υ - υ - καὶ λόγον ἐρεύξομαι (ὅμοιον τῷ πρώτῳ)
υ - υ - υ - υ - υ - τῇ βασιλίδι μητρὶ
λύπα δ' ὑπὲρ πανθέων
χέρσον θ' ὑπὲρ πελάγους (Εὐρ. Ἰππ. 149 καὶ
Λ - υ - υ - υ - υ - καὶ ὀφθήσομαι [159]
υ - υ - υ - υ - υ - φαιδρῶς παγγενεῖζων
υ - υ - υ - υ - υ - καὶ ἄσω γηθόμενος
Λ - υ - υ - υ - υ - ταύτης τὰ θαύματα

ὑποθέτομεν ὅτι διὰ τῶν παραδειγμάτων τούτων ἐφθάσαμεν νὰ δώσωμεν ἰδέαν τινὰ εἰς τὸν ἀναγνώστην περὶ τοῦ ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ ἡμῶν δὲν εἶνε ὅλως ἀστήρικτοι ὡς πρὸς τὰ μέτρα· μετατοπιζόμενοι δὲ ἤδη εἰς ἕτερον πεδίον, ἥτοι εἰς τὸν κυρίως ρυθμὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων ἀνευρίσκομεν οὐχ ἥττον ἀπὸ τεκμήρια περὶ τῆς ἀληθοῦς καταγωγῆς αὐτῶν. Ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ δὴλα δὴ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων ἀπαντῶμεν λίαν καταφανῆ στάδια ἐξελίξεως, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ ἀντίληψιν περὶ τοῦ πῶς ἀπὸ τῶν προσωδιακῶν ρυθμικῶν ποδῶν (μετὰ μακρῶν θέσεων — —, — —, — —) τῶν ἐν χρήσει παρὰ τοῖς παλαιοῖς, ἐκλιπούσης σὺν τῷ χρόνῳ τῆς μακρότητος τῶν συλλαβῶν ἐκ τῆς ζώσης γλώσσης καὶ ἐπικρατήσαντος τοῦ τόνου ἐν τῇ στιχουργίᾳ παρήχθησαν οἱ τονιστικοὶ ρυθμικοὶ πόδες (μετὰ βραχειῶν θέσεων — —, — —, — —) καὶ ἐγενικεύθησαν οὐ μόνον ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ἐκκλησιαστικοῖς ᾠσμασι, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ δημώδει ἑλληνικῇ ρυθμοποιίᾳ. Ἐπειδὴ ὅμως πραγματευόμεθα τὸ ζήτημα τοῦτο ἐν σχετικῇ ἐκτάσει ἐν § 2 τοῦ παρόντος βιβλίου, περιοριζόμεθα νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἐξαποστειλάρια καὶ τὰ καθίσματα τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀποτελοῦσι τὸ μεταίχμιον οὕτως εἶπεῖν τῆς παλαιᾶς καὶ τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ρυθμοποιίας, ἔχουσι δὲ καταπληκτικὴν ἀναλογίαν μὲ τὰ στιχουργικὰ προϊόντα τῆς μεταβατικῆς ἐκείνης ἐποχῆς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν οἷς, ἐνῶ· ἀφ' ἑνὸς φυλάττονται μέχρι τινὸς οἱ κανόνες τῆς προσωδίας, δὲν παραβλέπεται ἐν τούτοις καὶ ὁ ὁμοιόμορφος καὶ κανονικὸς τονισμὸς τῶν στίχων (ἴδε ¹ Ὕμνον εἰς τὴν Καλλιόπην). Ἡ

¹ Παράρτημ. ᾠσμα 15ον.

τοιαύτη δὲ ἀντίληψις καὶ ἐρμηνεία τῶν πραγμάτων παρέχει εἰς ἡμᾶς καὶ ἐτέραν ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ ποίησις ἔχει ἀπὸ σημεῖα ἐπαφῆς μὲ τὴν δημώδη μουσικὴν καὶ ποίησιν τῶν χρόνων ἐκείνων, ἀφοῦ ἅπαντα τὰ γλωσσικὰ καὶ ρυθμικὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια ὑπῆρξαν ἀποτελεσματὸς τῆς βαθείας καὶ κατὰ μικρὸν ἀλλοιώσεως τῆς προφορᾶς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας κατὰ τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους καὶ τὰ ὅποια (ἐννοεῖται) τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν, προήχθησαν καὶ ἐτελειώθησαν ἐν τῷ στόματι τοῦ λαοῦ, ἀνευρίσκονται καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ᾠσμασι¹.

Ἀλλὰ μὴπως ἡ μελωδία καθ' ἑαυτὴν δὲν παρέχει τεκμήρια τῆς προελεύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων; κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ μόνον ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ποίησις ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς γενέσεως αὐτῆς

¹ Καὶ ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ τῆς προελεύσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὕμνωδις κατὰ τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ἀντίληψιν δὲν φαίνεται καὶ τόσον ἀνεξήγητον, ὅσον νομίζει ὁ κ. Κ. Κρουμβάχερ, τὸ πόθεν ὠρμήθη Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς εἰς τὸ νὰ ποιήσῃ πρῶτος αὐτὸς μεταξὺ τῶν λογίων ποιητῶν, καὶ δύο καθαρῶς τονιστικὰ ποιήματα, ἐνῶ πᾶσαι αἱ λοιπαὶ ποιήσεις τοῦ εἶνε προσφωδιακαί· πιθανότατα ἐν τοῖς δύο τούτοις ἔργοις τοῦ ὁ ἱερὸς ἀνὴρ ἀποστὰς τῶν πεδῶν τῆς προσφωδίας ἐποίησε κατὰ τὰ δημώδη πρότυπα τῆς ἐποχῆς τοῦ, τὰ ὅποια ἐξ ἅπαντος ἦσαν τονιστικά, ἀφοῦ οἱ μὲν μῦθοι τοῦ Βαβρίου πρὸ πέντε αἰώνων ποιηθέντες φέρουσι λίαν ἐνδηλον τὴν ἐπήρειαν τοῦ τόνου, ὁ δὲ εἰς τὴν Καλλιόπην ὕμνος κατὰ δύο αἰῶνας ἀρχαιότερος ὢν τῶν ποιημάτων Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζινοῦ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀνεξαρτήτως τῆς προσφωδιακῆς αὐτοῦ ὑφῆς καὶ τετελειωμένος πλέον τύπος τονιστικοῦ ποιήματος. Ὡστε δὲν βλέπομεν τὴν ἀνάγκην νὰ προστρέξωμεν εἰς τὴν συριακὴν καὶ ἀραβικὴν ποίησιν, ὅπως ἀνεύρωμεν τὰς ρίζας τῆς τονιστικῆς ποιήσεως τῶν ὕμνογράφων.

εἶνε ἀρρήκτως συνημμένη μὲ τὸ ᾄσμα, σκοπὸς δὲ αὐτῆς
δὲν ἦτο ἡ ἀπλῆ ἀνάγνωσις, ἀλλ' ἡ ἐπ' ἐκκλησίας ψαλ-
μωδία καὶ ἐκτὸς τούτου ὅτι ἐν τῷ πνεύματι τῶν μεσαιω-
νικῶν Ἑλλήνων οἱ ὑμνογράφοι ἦσαν ἐξηρμένοι μᾶλ-
λον ὡς μελοποιοὶ (μελωδοὶ) ἢ ὡς ποιηταί, ἀρκεῖ νὰ
ὑποδείξῃ ὅτι οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιηταὶ ὠρμήθησαν
οὐχὶ ἐκ πεζοῦ λόγου, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐκ προὔπαρχόν-
των μουσουργημάτων εἰς σύνθεσιν τῶν ὑμνωδιῶν αὐτῶν.
Τοιαῦτα δὲ μουσουργήματα δὲν ἦσαν ἄλλα ἢ τὰ κατὰ
τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀνὰ τὸ στόμα τοῦ λαοῦ φερόμενα
δημῶδη ᾄσματα, τὰ ἐν τοῖς θεάτροις ψαλλόμενα θυμε-
λικά, τὰ ὁποῖα πάλιν ἦσαν λείψανα διεσκευασμένα ἀρ-
χαίων ἑλληνικῶν μελωδιῶν (τοῦ Εὐριπίδου ἰδίως καὶ
τῶν νεωτέρων διθυραμβοποιῶν) καὶ οἱ ἐκ παραδόσεως
παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς σωζόμενοι πανάρχαιοι νόμοι τῆς θρη-
σκευτικῆς ποιήσεως. Τοιαύτας τοῦλάχιστον ἀναφέρει
τὰς ἀφορμὰς τῶν ἀμβροσιανῶν ᾠμάτων τῆς Καθολικῆς
Ἐκκλησίας καὶ ὡς πρὸς τὰ μέτρα καὶ ὡς πρὸς τὸ μέλος
ὁ κ. F. A. Gevaërt ἐν τῇ Ἱστορίᾳ αὐτοῦ τῆς παλαιᾶς
ἑλληνικῆς Μουσικῆς (σελ. 625 Τ. Β'); οὐδ' ὑπάρχει, νομί-
ζομεν, λόγος ἀποχρῶν νὰ ζητήσωμεν (πολλοῦ γε καὶ δεῖ)
ἄλλας προκειμένου περὶ τῶν ᾠμάτων τῆς Ἀνατολικῆς
Ἐκκλησίας, κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον ὑπάρ-
χουσι καὶ μαρτυρίαι τινὲς αἱ ὁποῖαι δεόντως περισυλλε-
γόμεναι καὶ συναρμολογούμεναι θὰ ἠδύναντο ἴσως νὰ
ἀποτελέσωσι πλήρη καὶ ὀριστικὴν ἀπόδειξιν τῆς προκει-
μένης θέσεως. Δὲν εἰμποροῦμεν λόγου χάριν νὰ ἐξηγή-
σωμεν ἄλλως τὴν καταφορὰν πολλῶν πατέρων ὡς καὶ
αὐτῆς τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας¹) κατὰ τῆς τότε συμ-

¹ Ἡ ἐν Λαοδικείᾳ τοπικὴ σύνοδος (370 μ. Χ.) ἀπεδοκίμασε
τὴν χρῆσιν τοῦ ᾄματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

πηγνυομένης ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς πολλάκις μάλιστα ἐπὶ τῷ ρητῷ λόγῳ ὅτι εἶνε μίμησις θυμελικῶν ᾠμάτων μᾶλλον εἰς τὸ θέατρον ἢ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ ἀρμοζόντων ἢ ὑποθέτοντες ὅτι πράγματι οἱ εἰσάγοντες τὸ πρῶτον ᾠματα εἰς τὰς χριστιανικὰς τελετὰς ἐδαγείζοντο τὰ προπλάσματα τῶν μελωδιῶν τῶν ἀπὸ τῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ὅσῳ, καθ' ἑτέρας τινὰς εἰδήσεις, ἢ ἀνάπτυξιν καὶ ἢ ἐπέκτασιν (ἂν μὴ καὶ ἡ ἀπ' ἀρχῆς εἰσαγωγή αὐτῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν) τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐπὶ τὸ ποικιλώτερον καί, τολμῶμεν νὰ εἴπωμεν, καὶ ἐπὶ τὸ θυμελικώτερον ὀφείλεται εἰς τὰς κλίσεις καὶ τὰς ἀπαιτήσεις κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ λαοῦ εὐρίσκοντος οὕτω, κατὰ τὴν λαμπρὰν ἐκφράσιν τοῦ κ. Κ. Κρουμβάχερ, σπουδαῖον ἀντιστάθμισμα μετὰ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐκ τῆς θυμελικῆς μουσικῆς ἀπολαύσεων (μετὰ τὴν ἀποδοχὴν δῆλα δὴ τοῦ χριστιανικοῦ θρησκευματος). Ἀνάλογος εἰς τὴν μαρτυρίαν ταύτην εἶνε καὶ ἑτέρα τις καθ' ἣν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ᾠμα ἐπλουτίσθη καὶ ἀνεπτύχθη τὸ πρῶτον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐν τῇ πόλει δῆλα δὴ ἐκείνῃ ἥς οἱ κάτοικοι ἦσαν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενα (3ος μ.Χ. αἰών), μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων ἦσαν ἐνθουσιώδεις ἐρασταὶ τῆς κιθαρωδίας καὶ πάσης μουσικῆς ἀπολαύσεως. Πλὴν τούτων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Ἐκκλησίᾳ μέχρι πρὸ τετρακοσίων ἐτῶν ἦσαν ἐν χρήσει κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν καὶ μιμικὰ τινα σχήματα, διὰ τῶν ὁποίων πλὴν τοῦ ρυθμοῦ ἐσημαίνετο καὶ τὸ ἦθος τῆς μελωδίας· ἀκριβῶς λοιπὸν τὴν προέλευσιν τῶν μιμικῶν τούτων σχημάτων ὑποδεικνύει χωρίον τι Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου¹, ἐν ᾧ ὁ ἱερός

¹ Λόγος εἰς τὸν Ἠσαΐαν. (Πατρολογία Migne Τόμ. 56 σελ. 37).

ἐκεῖνος πατὴρ σφοδρῶς καυτηριάζων τοὺς ψάλτας τοῦ καιροῦ του ὡς μιμουμένους ἐξωτερικὰ μέλη καὶ σχήματα ἐν τῇ ψαλμῳδίᾳ ρητῶς ἀποκαλεῖ τὰς ἐν λόγῳ κινήσεις σχήματα ὀρχηστῶν καὶ μύμων ἐκ τῶν θεάτρων μεμιμνέμενα· ἐξ οὗ διδασκόμεθα ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ οὐ μόνον κατὰ τὸ μέλος καὶ τὸν ρυθμὸν ἠκολούθησε (καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συμβῇ ἄλλως ἀφοῦ τοιοῦτον ἦτο τὸ περιβάλλον) τὴν ἐξωτερικὴν μουσικὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκτελέσεως.

Τελευταῖον ἐπιχείρημα χρήσιμον εἰς πίστωσιν τῆς περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων προβληθείσης ἐνταῦθα γνώμης προσθέτομεν τὸ ὅτι τὰ σημερινὰ ἡμῶν δημῳδῆ ᾠσματα ἔχουσι πολλὰς ὁμοιότητας μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά, ἐν τισι μάλιστα σημείοις τοσοῦτον ταυτίζονται, ὥστε νὰ μὴ καταλείπωσιν οὐδὲ τὴν ἐλαχίστην ἀμφιβολίαν περὶ τῆς κοινῆς αὐτῶν καταγωγῆς. Καὶ εἶνε μὲν ἀληθὲς ὅτι μελωδικὰ τινὰ σχήματα καὶ ρυθμικοὶ τινες πόδες (ἐπίτριτος, χορίαμβος) συνηθέστατα ἐν τῇ δημῳδῇ ποιήσῃ εἶνε ξένα ὅλως τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν σημαίνει, διότι οἱ πρῶτοι καὶ ἄγνωστοι αὐτῆς θεσμοθέται εἰς σύμπληξιν τῆς ἱερᾶς ταύτης τέχνης ἐξέλεξαν μόνον τὰ στοιχεῖα ἐκεῖνα τῆς ἐξωτερικῆς μουσικῆς τὰ ὅποια ἦσαν πρόσφορα εἰς τὰς χριστιανικὰς τελετάς. Εἶνε ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι ἡ μελωδικὴ ἐν γένει κατασκευὴ πολλῶν δημῳδῶν ᾠμάτων πολὺ ἀφίσταται τῆς τῶν τροπαρίων· μὴ λησμονώμεν ὅμως ὅτι τὰ μὲν τροπάρια ποιηθέντα πρὸ 13 περίπου αἰώνων κατὰ τὰς καλαισθητικὰς ἀπαιτήσεις τῆς μακρινῆς ἐκείνης ἐποχῆς οὐδεμίαν ἢ ἐλαχίστας ὑπέστησαν ἀλλοιώσεις, κεκρυσταλλωμένα δὲ καὶ ζηλοτύπως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας πεφυλαγμένα παραδίδονται ὡς ἱερὰ

παρακαταθήκη εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεὰς μὲ τὴν ἀπλὴν καὶ ἀρχαίαν (καὶ ἐν τούτοις ζωντανήν) αὐτῶν μορφήν· τὰ δημῳδὴ ὅμως ἄσματα ἀφεθέντα εἰς τὸ ρεῦμα τῆς ἐλευθέρως ἐξελίξεως καὶ πλὴν τούτου ἐκτεθειμένα εἰς πᾶσαν ἐξωτερικὴν ἐπήρειαν εὐλόγως ἀπέβαλον τὸν ἀρχαῖον αὐτῶν χαρακτῆρα (καὶ τοῦτο ὅμως μέχρι τινὸς) ὅπως περιενδυσθῶσι χροιάν συμφωνοτέραν μὲ τὴν ἐκάστοτε ἐποχὴν τῆς γενέσεως ἢ μᾶλλον τοῦ μετασχηματισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐν τούτοις τὰ λεχθέντα ἀναφέρονται εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μόνον μορφήν τῶν δημῳδῶν ᾠμάτων· ἐὰν ὅμως ἐπιχειρήσωμεν μελικὴν καὶ ρυθμικὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν θὰ ἀνεύρωμεν τὰς αὐτὰς κλίμακας, τὰ αὐτὰ γένη, τὰς αὐτὰς ἀρμονίας (ἤχους), τοὺς αὐτοὺς προσῳδιακοὺς καὶ τονιστικοὺς πόδας θαυμασίως ἐφηρμοσμένους καὶ ἀναπαρηγμένους ἐν τῇ δημῳδῇ μουσικῇ ἔστω καὶ ὑπὸ μελωδικὸν ἔνδυμα διάφορον. Προκειμένου μάλιστα περὶ τῆς συντάξεως γενικοῦ θεωρητικοῦ διαλαμβάνοντος τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους διέπεται ἡ ἐν γένει νεοελληνικὴ μουσικὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν τοιοῦτον ἔργον τότε μόνον θὰ ἦτο πλήρες καὶ τέλειον, ἂν τὰ διδόμενα, ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ ἐστηρίζετο, ἐλάμβανε ἐξ ἀμφοτέρων τῶν κλάδων αὐτῆς ἥτοι καὶ ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐκ τῆς δημῳδῆς μουσικῆς· καὶ ἐπειδὴ οἱ νόμοι οὗτοι ἐν τοῖς πλείστοις δὲν εἶνε διάφοροι τῶν τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς μουσικῆς, δὲν ἐννοῦμεν διὰ τίνα λόγον τὰς βάσεις τοιαύτης ἐργασίας δὲν πρέπει νὰ δανεισθῶμεν ἐκ τοῦ θεωρητικοῦ συστήματος ἐκείνης τοῦ παραδεδομένου εἰς ἡμᾶς ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μουσικογράφων.

Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἐξεκλίναμεν εἰς ἑδαφος καθαρῶς μουσικόν, τὸ ὁποῖον, ἴσως θὰ εἴπη τις, κεῖται ἔξω τοῦ προκει-

μένου· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι τούναντίον ἡ παρέκκλισις αὕτη καταδεικνύει μίαν ἀλήθειαν, ὅτι δῆλα δὴ ἡ φιλολογικὴ μόνον ἔρευνα τῶν τροπαρίων (ἀφίνομεν ὅτι καὶ αὕτη θαυμασίως ἐπικουρεῖ εἰς τὰ προβαλλόμενα ὑφ' ἡμῶν· διότι γνωστὸς εἶνε, πρῶτον ὁ δημώδης χαρακτήρ τῶν ποιημάτων Ρωμανοῦ τοῦ μελωδοῦ, δεύτερον δὲ ὁ δεδηλωμένος δραματικὸς χαρακτήρ τῶν ἀρχαιοτάτων ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων, ὅπερ εὐρίσκεται ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ μὲ ὅσα εἶπομεν περὶ θυμελικῶν ἀσμάτων ἀνωτέρω) καὶ ἡ ἐκ ταύτης καὶ μόνης εἰς γενικὰ συμπεράσματα ἐπαγωγὴ δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλής· ἀνάγκη νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ μέλος καὶ μάλιστα πρῶτον τὸ μέλος καὶ ἔπειτα τὸ ποίημα, ἂν θέλωμεν νὰ εἴμεθα σύμφωνοι μὲ τὰς ἀντιλήψεις οὐ μόνον τῶν μεσαιωνικῶν Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ὑμνογράφων. Δέον ὅμως νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶνε τόσο ἀνερεύνητος ἀκόμη καὶ τόσο ἀγνώστος, ὥστε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς λύσιν τῶν συναφῶν αὐτῇ μουσικοφιλολογικῶν ζητημάτων. Ἐλπίσωμεν δὲ ὅτι τὸ μέγα ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον οὐχὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν οἱ σοφοὶ δεικνύουσιν εἰς τὰς βυζαντιακὰς μελέτας, θὰ στραφῇ καὶ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν μουσικὴν, οἱ δὲ καρποὶ τοιαύτης τινὸς ἐρεῦνης θὰ εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἐκτρέψωσι πολλὰς ἐσφαλμένας γνώμας περὶ τῶν τροπαρίων εἰς διεύθυνσιν ὑγιεστέραν.

Β'.

Εἶπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ ρυθμὸς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀποκατάστασιν τῆς ὀρθῆς μετρικῆς διαιρέσεως τῶν τροπαρίων· ἡ ἰδέα ὅμως αὕτη τότε θὰ ᾔτο

ἀπολύτως ὀρθή, ἂν ὁ ρυθμὸς ᾗτο ἀναμφισβητήτως ἐξηκριβωμένος ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῇ εἰς τοιοῦτόν τινα σκοπόν. Δυστυχῶς ὅμως καὶ τὰ κατ'αὐτὸν εἶνε τοσοῦτον σκοτεινὰ καὶ ἀπροσδιόριστα, τόσον δὲ ἀντίθετοι γινῶμαι ὑπάρχουσιν ἐκπεφρασμένα περὶ αὐτοῦ, ὥστε ἐκ πρώτης ἀφαιτηρίας εἶνε ἀδύνατον νὰ σχηματίσῃ τις εὐκρινῇ τινα ἀντίληψιν περὶ τοῦ ζητήματος. Καὶ ὅτι μὲν τὰ ἔμμετρα τροπάρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἶνε καὶ ἔρρυθμα, οὐδεὶς ὑπάρχει, νομίζομεν, ὅστις θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ ἀμφισβητήσῃ σοβαρῶς· τίς ὅμως ἢ ἐσωτέρα φύσις τοῦ ρυθμοῦ τούτου καὶ τίνες οἱ νόμοι οἱ διέποντες τὴν σύνθεσιν τῶν ρυθμικῶν αὐτοῦ ποδῶν, ἰδοὺ ζήτημα περὶ τοῦ ὁποίου πλήρης ὑπάρχει διάστασις γνώμων παρὰ τοῖς ἡμετέροις μουσικοῖς.

Καὶ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο δυνάμεθα νὰ διαιρέσωμεν τοὺς παρ' ἡμῖν μουσικοὺς εἰς τέσσαρας κατηγορίας· α'. εἰς τοὺς καθαρῶς ἐμπειρικοὺς, οἱ ὁποῖοι περιοριζόμενοι εἰς τὸ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ᾗττον ψάλλειν συμφῶνως μὲ ὅσα παρέλαβον παρὰ τῶν διδασκάλων τῶν οὐδόλως φροντίζουσι περὶ οἰασδὴποτε μουσικῆς θεωρίας· β'. εἰς τοὺς ψάλτας, οἵτινες περὶ πολλοῦ μὲν ποιοῦνται τὴν θεωρητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν μουσικῶν ζητημάτων, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὅμως τοῦ ρυθμοῦ κατ' ἀρχὴν ἀρνοῦνται πᾶσαν ὑπαρξιν ποδὸς ἢ μέτρου ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς τροπαρίοις παραδεχόμενοι μόνον τὸν ἀπλοῦν λεγόμενον χρόνον (ἢ τὸ πᾶν τὸν διπλοῦν) κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ἢ ἀρχὴ ὅμως αὕτη εἶνε μετριοτέρα ἢ ὥστε νὰ ἀξιωθῇ ἀνασκευῆς τινος· γ'. εἰς τοὺς μουσικοὺς, οἵτινες παραδέχονται μὲν στοιχειώδη τινὰ ρυθμὸν ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μελωδίᾳ, τὸν ρυθμὸν ὅμως τοῦτον ἐννοοῦσιν ἰσοποδικὸν ἐν ἅπασι τοῖς μέλεσι· φρονοῦσι

δῆλα δὴ ὅτι ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἑκκλησίας ἄλλα μὲν πρέπει νὰ ἄγωνται κατὰ δίσσημον ρυθμόν, ἄλλα δὲ κατὰ τρίσημον· ἐπειδὴ ὁμῶς, ὥς ἔχουσι νῦν τὰ μέλη ταῦτα, κατὰ τὴν ιδέαν των, εἶνε ὅλως ἀκανόνιστα καὶ ἀρρυθμιστά, πρέπει, ἂν ποτε ἐπεχειρεῖτο ρύθμισις αὐτῶν, ἐν ἄλλοις μὲν μέλεσι νὰ ἐξοβελισθῶσιν οἱ σποραδικῶς (;) ἀπαντῶντες δίσσημοι (ἔστω καὶ ἀκρωτηριαζομένου τοῦ μέλους), παρ' ἄλλοις δὲ οἱ σποραδικῶς ἀπαντῶντες τρίσημοι πόδες καὶ νὰ ἀποκατασταθῇ οὕτω παντελῆς ἰσοποδία καθ' ἅπαντα τὰ μέλη. Ἐν τούτοις εἰς πάντα ταῦτα μὲ ὅλον τὸ δίκαιόν μας ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἐπόμενα· πρῶτον ἡ ἰσοποδία ἐν τῇ μουσικῇ δὲν εἶνε τὸ α καὶ τὸ ω παντὸς συστήματος ρυθμοποιίας¹· ἂν καὶ ἰσχὺν δὲ ἐν τῇ σημερινῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ, δὲν ἔπεται ἐκ τούτου ὅτι παρελκόμενοι ὑπ' αὐτῆς πρέπει νὰ διαστρεβλώσωμεν τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἡμῶν μέλη ἵνα δῆθεν καταστήσωμεν αὐτὰ εὐρυθμότερα· κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον καθ' ὅσον οἱ παντέλειοι διδάσκαλοι τῆς εὐρυθμίας καὶ τῆς συμμετρίας ἐν τῇ μουσικῇ, οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες δῆλα δὴ, παρ' ὧν καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι παρέλαβον τὰ πρῶτα στοιχεῖα τῆς ρυθμοποιίας καὶ οἱ Βυζάντιοι τὰ ὑποδείγματα τῶν τροπαρίων των περὶ πλείστου ποιοῦνται οὐχὶ τὴν ἰσότητά, ἀλλὰ τὸναντίον τὴν ποικίλιαν τῶν ποδῶν ἐν τῷ ρυθμῷ κατὰ συνδυασμοὺς ἀπείρους καὶ θαυμαστοὺς τῷ ὄντι· δεύτερον· τῶν ἱερῶν ἡμῶν μελῶν τὰ πλείστα ὑπερχιλιετῇ ἡλικίαν ἔχοντα εἶνε τοσοῦτον κοινὰ καὶ πανελλήνια ὥστε ἀπαράλλακτα καὶ ταυτόρρυθμα ψάλλονται (ἔστω καὶ ἀνεπιγνώστως) καὶ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν τοῖς χωρίοις, καὶ ὑπὸ τῶν ἐμπειρικῶν καὶ ὑπὸ τῶν κορυφῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ἀποτελοῦσι δῆλα δὴ μέρος τῆς μουσικῆς παρα-

δόσεως τοῦ ἡμετέρου ἔθνους· τίς ἐπομένως θὰ εἶνε ὁ τολ-
μηρὸς ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἔργον Προκρούστου ἀναλαμβάνων
θὰ ἐπιχειρήσῃ νὰ προσθέσῃ ἢ ἀφαιρέσῃ καὶ ἐν ἰῶτα ἐκ
τῶν παμπαλαίων τούτων μουσουργημάτων τῆς Ἐκκλη-
σίας μας καὶ νὰ ἐλπίσῃ συνάμα ὅτι ἡ καινοτομία του θὰ
γίνη ἀσπαστή ; δ'. συντηρητικώτερα καὶ μᾶλλον εἰς τὰ
πράγματα σύμφωνος φαίνεται ἡ γνώμη ἐτέρας τινὸς
μερίδος ψαλτῶν, οἱ ὁποῖοι περισσότερον ἐμβαθύναντες εἰς
τὴν ὑφὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων, παραδέχονται
ὅτι ὁ ρυθμὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων, ἂν ὑπάρχῃ
τοιούτος, δὲν εἶνε ἰσοποδικός, ἀλλ' ὅτι οἱ πόδες αὐτοῦ
εἶνε ἀνισόσημοι· βασιζόμενοι μάλιστα ἐπὶ ἐξωτερικῶν
μόνον δεδομένων, ἥτοι ἐκλαμβάνοντες τοὺς ρυθμικοὺς
πόδας μόνον οἱοὶ ἐμφανίζονται ἐν τῇ μελωδίᾳ, μηδαμῶς
δὲ ἐξετάζοντες τὴν σχέσιν τοῦ ρυθμοῦ μὲ τὰ μέτρα τῶν
ποιημάτων οὐδὲ τὴν ἱστορικὴν αὐτῶν γένεσιν καὶ ἐξέ-
λιξιν, ὀρίζουσιν (ὀλίγον αὐθαιρέτως ὁμολογητέον) τὰ
μεγέθη τῶν ποδῶν ἀπὸ δισήμου μέχρις ἑξασήμου καὶ
πλέον. Ἐν τούτοις παρὰ τὸν δεδομένον ἐμπειρικὸν
χαρακτῆρα τὸν ὁποῖον ἔχει καὶ ἡ ἀρχὴ αὕτη, ὀφείλομεν
νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἴσταται κατὰ πολλὰς βαθμίδας
ἀνωτέρα τῶν δύο προηγουμένων συστημάτων· δι' ἡμᾶς
μάλιστα ἔχει καὶ πολλὴν ἄλλην ἀξίαν διότι χρησιμεύει
ὡς ἀφετηρία τῆς ἐργασίας τῆς ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ
διαλαμβανομένης. Εἶνε δὲ οἱ θιασῶται αὐτῆς τοσούτω
μᾶλλον ἀξιέπαινοι καθ' ὅσον ἀπὸ ἐτῶν οὐ μόνον θεω-
ρητικῶς κατὰ τὸ ἐνὸν ἀνέπτυξαν αὐτήν, ἀλλὰ καὶ εἰς
τὴν πρᾶξιν ἐπεχείρησαν νὰ τὴν ἐφαρμόσωσι¹. Τὸ καθ'

¹ Κυριώτεροι θιασῶται τῆς ἀρχῆς ταύτης ὑπῆρξαν πλὴν
τοῦ ἡμετέρου συνεργάτου κ. Ε. Παπαδοπούλου καὶ οἱ ἐκ τῶν
ἐγκρίτων ψαλτῶν κ.κ. Νηλεὺς Καμαράδος καὶ Κ. Ψάχος. (Σ. Σ.)

ἡμᾶς οὐδὲν ἄλλο ἐπιχειροῦμεν διὰ τῆς παρούσης πραγματείας ἢ ἀποδεχόμενοι κατ' ἀρχὴν τὸ ἀνισοποδικὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ρυθμοποιίας καὶ ἀνερευνῶντες τὴν σχέσιν τῶν ρυθμικῶν ποδῶν (τῶν ὁποίων τὰ μεγέθη περιορίζομεν μόνον εἰς τρία ἥτοι δίσσημον, τρίσημον καὶ τετράσημον διὰ τὰ σύντομα μέλη) μὲ τοὺς πόδας τοῦ μέτρου νὰ ζητήσωμεν τοὺς νόμους κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ ἀνισόσημοι οὗτοι πόδες συνάπτονται μετ' ἀλλήλων ὅπως σχηματίσωσι μείζονας ρυθμικὰς μονάδας, ἥτοι κῶλα, περιόδους καὶ τροπάρια. Κατὰ τὴν ἐργασίαν ἡμῶν προεστήσαμεν ὁδηγὸν αὐτὰ τὰ πράγματα ἀποφυγόντες πᾶσαν ἐκ τῶν προτέρων καθεστηκυῖαν θεωρίαν περὶ ρυθμοῦ· κυρίως δὲ εἰπεῖν οὔτε ἀπὸ τοῦ μέτρου ὠρμήθημεν ὅπως ἀποκαταστήσωμεν τὸν ρυθμόν, οὔτε ἀπὸ τοῦ ρυθμοῦ ὅπως ἀποκαταστήσωμεν τὸ μέτρον· προετιμήσαμεν ὁδὸν καθαρῶς πρακτικὴν χρῆσιν ποιησάμενοι ἀμφοτέρων τῶν δεδομένων τούτων κατὰ τὰς περιστάσεις ἀποδύοντες μόνον εἰς τὸ ὑγιὲς τῶν συμπερασμάτων καὶ προσπαθοῦντες νὰ μὴ ἀπομακρυνθῶμεν τῆς παραδόσεως, εἰμὴ ὅπου ἡ ἀλλοίωσις τοῦ μέλους ἦτο καταφανής, ἡ δὲ ἐκφορὰ τῆς μουσικῆς γραμμῆς ἀσυμβίβαστος μὲ τοὺς κανόνας τῆς στιχουργίας. Ἐν γένει ὅμως τὸ παρὸν βιβλίον δὲν ἐπαγγέλλεται ὀριστικὴν διευθέτησιν τοῦ ρυθμοῦ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀσμάτων, διότι οὔτε τὰ ὅρια, οὔτε ἡ συντομία τοῦ ἐπιτρέπουσι τοιαύτας ἀξιώσεις· ἀπλῶς οἱ γράψαντες προβάλλουσιν ἐν αὐτῷ ἀρχὰς τινὰς εἰς συζήτησιν ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ἱστορίας βασιζομένας διὰ τῶν ὁποίων εἶνε δυνατόν τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια ἐξ ὑπαρχῆς νὰ ρυθμισθῶσι καθ' ἣν ἔννοιαν οἱ ὑμνογράφοι τὸ κατ' ἀρχὰς συνέθεσαν αὐτά,

οὕτως ὥστε νὰ μὴ ψάλλωνται πλέον εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχε,
ἀλλὰ μετὰ λόγου καὶ ἐπιστήμης, ἀπηλλαγμένα δὲ κακορ-
ρυθμιῶν καὶ χονδροειδῶν παραδιάσεων τῶν κανόνων
τῆς στιχουργίας.

Ἐν Κοινοσκαλίῳ Κων/λεως τῇ 1ῃ Ἰουλίου 1903.

Ὁ συνεργάτης

ΞΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

*Α'. ψάλτης τοῦ ἐν Σταυροδρομίᾳ ἱεροῦ ναοῦ
τῶν Εἰσοδίων.*

Ὁ συγγραφεὺς

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Π. ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

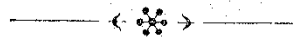

Ο ΡΥΘΜΟΣ

ΕΝ ΤΗ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ

Μελικά εἶδη τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς.

§ 1. Τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν μελικὴν καὶ ρυθμικὴν αὐτῶν κατασκευὴν¹ διακρίνομεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, τὰ σύντομα εἰρμολογικά (καὶ στιχηρικά), τὰ ἀνεπτυγμένα εἰρμολογικά καὶ τὰ ἄργα ἢ ᾠσματικά μέλη.

1ον Καὶ σύντομα μὲν εἰρμολογικά εἶνε τὰ μέλη τῶν στιχηρῶν λεγομένων ἀναστασίμων, τῶν κανόνων, τῶν προσομοίων, τῶν ἀπολυτικίων κτλ. εἰς ᾧ δύνανται νὰ ὑπαχθῶσι καὶ τὰ ἐξαποστειλάρια μετὰ τῶν καθισμάτων. Ἐν τοῖς μέλεσι τούτοις αἱ πλεῖστοι μὲν τῶν λεξικῶν συλλαβῶν εἶνε μονόσημοι ἢ βραχεῖται, τινὲς δὲ δίσημοι ἢ μακραὶ καὶ ὀλίγαι τινὲς τετράσημοι. Πάντα τὰ ἑμμετρα τροπάρια ψαλλόμενα κατὰ τὸ σύντομον εἰρμολογικὸν μέλος εἶνε καὶ ἑρρυθμα· σκοπὸς δὲ τῆς παρούσης πραγματείας εἶνε ἡ ἐξακρίβωσις τοῦ ρυθμοῦ τῶν μελῶν τούτων.

2ον Ἀνεπτυγμένα εἰρμολογικά εἶνε τὰ μέλη τῶν δοξολογιῶν, τῶν πολυελαίων, τῶν καταβασίων ἢ εἰρμῶν τῶν κανό-

¹ Οὐχὶ κατὰ τὴν χρῆσιν.

νων (ἐξ ὧν καὶ τὸ ὄνομα) καὶ ἑτέρα τινὰ τροπάρια. Ἐχει δὲ τὸ ἀνεπτυγμένον εἰρμολογικὸν μέλος τὴν ἐξῆς ἰδιάζουσαν κατασκευὴν· ἐκάστη δὴλα δὴ συλλαβὴ τοῦ ποιήματος ἐκτείνεται ἐπὶ δύο μουσικοὺς φθόγγους βραχεῖς, οὕτως ὥστε ἀποτελεῖ πόδα δίσημον ($\sim \sim$) διπλοῦν χρόνον ὀνομαζόμενον ὑπὸ τῶν ἡμετέρων μουσικῶν κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν· ὑπάρχουσιν ὁμῶς καὶ τινες ἐξαιρέσεις, καθ' ἃς ἢ μία τις συλλαβὴ ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους ἢ δύο λεξικαὶ συλλαβαὶ ἀποτελοῦσι τὸν δίσημον πόδα. Ἐν τέλει τῆς παρούσης πραγματείας προτείνομεν σύστημά τι διὰ τοῦ ὁποίου καὶ εἰς τὰ μέλη ταῦτα εἶνε δυνατόν νὰ εἰσαχθῇ ἕλλογός τις ρυθμὸς σύμφωνος μὲ τὰ μέτρα τῶν τροπαρίων.

3ον Τὸ τρίτον μελικὸν εἶδος εἶνε τὸ ἀργὸν ἢ ᾠσματικὸν καθ' ὃ ψάλλονται τὰ ἀργὰ δοξαστικά, τὰ ἰδιόμελα τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς κτλ. Ποικιλία τούτου εἶνε τὰ λεγόμενα παπαδικὰ μέλη εἰς τὰ ὅποια περιλαμβάνονται τὰ χερουδικά, κοινωνικά καὶ ἄλλα τινὰ λίαν μελικῶς ἀνεπτυγμένα μαθήματα. Ἐν γένει δὲ κύριον χαρακτηριστικὸν ἔχουσι τὰ ἀργὰ μέλη τὸ ὅτι ἡ μελωδία ὀλοτελῶς δεσπόζει τῶν λέξεων τοῦ τροπαρίου· ἐκάστη δὴλα δὴ συλλαβὴ αὐτοῦ ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας, ἢ ὀκτώ, ἢ δέκα ἢ τέλος ἐπὶ τοσούτους φθόγγους ὅσους ἂν θελήσῃ ὁ μελοποιός¹.

¹ Οὐ μόνον γενικῶς οἱ ἡμέτεροι μουσικοί, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ μέχρι πρό τινος καιροῦ ἐνομίζομεν τὰ ᾠσματικὰ μέλη ᾠσιατικῆς προελεύσεως. Φαίνεται ὁμῶς ὅτι τὸ πρᾶγμα δὲν ἔχει οὕτω· καὶ τὰ μέλη δηλ. ταῦτα ἔλαβον μὲν μεγάλην ἀνάπτυξιν παρὰ τοῖς μεσαιωνικοῖς Ἑλλησιν, ἀλλὰ τὰ πρῶτα σπέρματα αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναζητηθῶσι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Εἶναι δηλ. γνωστὸν ὅτι πλὴν τῶν συνήθων οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες εἶχον καὶ τοὺς ἐξῆς ρυθμικοὺς πόδας χρησίμους ἰδίως ἐν τοῖς νόμοις (ᾠμασιν ἀναλόγοις μὲ τὰ ἡμέτερα ἰδιόμελα) τῆς θρησκευτικῆς αὐτῶν μουσικῆς, ἦτοι· ἰον τὸν μείζονα σπονδεῖον ($\text{—} \mid \text{—}$) ἐκ δύο τετρατῆμων μακρῶν

**Κοινότητες καὶ διαφοραὶ τῆς παλαιᾶς ἐλληνικῆς
καὶ τῆς βυζαντιακῆς ρυθμοποιΐας.**

§ 2. Οἱ πόδες τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθησαν οἱ μεσαιωνικοὶ ἡμῶν ὑμνογράφοι εἰς σύνθεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων εἶνε τρεῖς· ὁ τρίσημος τροχαῖος (— ∪), ὁ τρίσημος ἱαμβος (∪ —) καὶ ὁ τετράσημος δάκτυλος (— ∪ ∪). Καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ Ἕλληνες, ἐπειδὴ ἡ ρυθμοποιΐα αὐτῶν ἐβα-

συγκείμενον· 2ον τὸν ὀρθιον (□ | □ □) ἐκ τριῶν τετρασήμων μακρῶν συγκείμενον ἢ ἐκ τετρασήμου ἄρσεως καὶ ὀκτασήμου θέσεως· 3ον τὸν τροχαῖον σημαντὸν (□ □ | □) ἐκ τριῶν ἐπίσης τετρασήμων μακρῶν συγκείμενον ἢ ἐξ ὀκτασήμου θέσεως καὶ τετρασήμου ἄρσεως. Ἀναμφισβήτητον μίμησιν σπονδείου μείζονος νομίζομεν ὅτι εὐρίσκομεν ἐν τοῖς ἀργοῖς μέλεσι Φῶς ἰλαρὸν καὶ Ὅτε οἱ ἔνδοξοι μαθηταί, ἐν οἷς πλήν ἀσημάντων ἐξαιρέσεων πᾶσαι αἱ συλλαβαὶ ἐκτείνονται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους μουσικοὺς ἥτοι ἀποτελοῦσι τέλειον δάκτυλον προκελευσματικόν. Ὀρθιον καὶ σημαντὸν τροχαῖον μὲ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτῶν σχήματα δὲν ἀνευρίσκομεν εὐκρινῶς ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς μέλεσι· παρατηροῦμεν ὅμως, ὅτι ἐν τοῖς Ἰδοῦ ὁ νυμφίος ἔρχεται, Τὸ προσταχθέν, τὸ Ἅγιος ὁ Θεὸς τοῦ Βήματος, τὸ Ὅσοι εἰς Χριστὸν τοῦ Βήματος (ἴδε Παραρτ. ἄσματα 13ον, 14ον) συχνόταται εἶνε καὶ ὀκτάσημοι συλλαβαὶ ἐγκατεσπαρμέναι μεταξὺ τῶν τετρασήμων. Δὲν δυνάμεθα δὲ τὴν κρυπτὴν ταύτην συμμετρίαν νὰ ἀποδώσωμεν εἰς ἀπλὴν σύμπτωσιν ἢ τεχνοτροπίαν τοῦ μελοποιοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὑποθέτομεν ὅτι τὰ μουσικὰ κῶλα τῶν μελωδιῶν τούτων ὁ μεσαιωνικὸς μελοποιὸς ἠρύσθη εἴτε ἀπλῶς μιμηθεὶς, εἴτε καὶ ἀπ' εὐθείας μετενεγκὼν ἐκ τῶν νόμων τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν, ὅπου ὑπῆρχον αἱ τετράσημοι καὶ αἱ ὀκτάσημοι μακραί, μὲ ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν ὅτι μεταχειρίζεται αὐτὰς ἀπὸ τὸ ἐλευθερώτερον. Καὶ ἤδη πῶς ἡ ρυθμοποιΐα ἀπὸ τῶν μεμετρημένων καὶ διὰ τοῦ ρυθμοῦ κεχαλινωμένων ἀργῶν μέλῶν μετέπεσεν εἰς τὰ ὀλοτελῶς ἀπολελυμένα καὶ ἄμετρα, ἐν οἷς ἐκάστη συλλαβὴ τοῦ ποιήματος βαίνει ἐπὶ ἀπεριόριστον ἀριθμὸν φθόγγων· ἀπλούστατον· ἤδη παρὰ

σίζετο ἐπὶ τῆς ποσότητος τῶν συλλαβῶν, δὲν ἐγνώριζον ἄλλα σχήματα τῶν ποδῶν τούτων ἢ τὰ ἤδη ἀνενεχθέντα μὲ μακρὰς τὰς θέσεις. Παρὰ τοῖς μεσαιωνικοῖς ὅμως Ἑλλησι ἤδη ἀπὸ τῶν ἀλεξανδρειανῶν χρόνων ἐκλιπούσης τῆς μακρότητος τῶν συλλαβῶν καὶ ἐπικρατήσαντος τοῦ τόνου ἐν τῇ ποιήσει καὶ

τοῖς ἀλεξανδρειανοῖς Ἑλλήσιν ἀναφέρονται ἄσματα ἀπολελυμένα παντὸς ρυθμοῦ, ἀφίνομεν ὅτι καὶ ἐν τῇ νεοελληνικῇ δημῳδῇ μουσικῇ ἀπαντῶσι τοιαῦτα (νανουρίσματα, θρηνοί, ἀποχαιρετιστήρια ξενιτευομένων· ἰδὲ Συλλογὴν νεοελληνικῶν ᾠμάτων Bourgault Ducoudray, ᾠσμα 1 καὶ 2), ἐν οἷς τὰς αὐτὰς ἀναλογίας εὐρίσκομεν, ἥτοι ἑλλειψιν παντὸς ρυθμοῦ ἀφ' ἐνὸς καὶ ἀπεριόριστον ἀνάπτυξιν τοῦ μέλους ἀφ' ἐτέρου. Ἄλλ' ὅτι τὰ ἀπολελυμένα ἀργὰ μέλη συνυπῆρχον μὲ τὰ ἑμμετρα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ, ἀποδεικνύεται ἐκ τοῦ τροπαρίου. Ἰδοὺ ὁ νυμφίος ἔρχεται, τοῦ ὁποίου ἡ ἔντεχνος καὶ λίαν ποικίλη ρυθμικὴ καὶ μελικὴ σύνθεσις εἶναι τῷ ὄντι διδακτικωτάτη. Τὸ μέλος δηλονότι ὁδεύει κατ' ἀρχὰς μὲ τετρασήμερους καὶ τινὰς ὀκτασήμερους· κατόπιν εἰς τὴν φράσιν ἀνάνηψον κράζουσα μὲ συνεχεῖς ὀκτασήμερους, μέχρις οὗ εἰς τὸ ἅγιος ἅγιος μεταπίπτει εἰς ὅπως ἀνεξάρτητον τοῦ ποιήματος μελωδίαν καὶ τελευταῖον εἰς τὸ ἅγιος εἰ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπανέρχεται εἰς τὸν τετρασήμερον ρυθμὸν μὲ τὸν ὁποῖον ἤρχισε· τὰς ρυθμικὰς δὲ ταύτας μεταπτώσεις συνοδεύουσι καὶ ἀνάλογοι μεταβολαὶ κλίμακος καὶ ἤχου, τὸ δὲ ἐκ τοῦ συνόλου τῶν μεταβολῶν τούτων προκύπτων ἦθος τῆς μελωδίας θαυμασίως προσαρμόζεται εἰς τὸ ὅλον νόημα καὶ τὴν ποιητικὴν οἰκονομίαν τοῦ τροπαρίου. Ἐπερχόμενοι δὲ ἤδη ἕτερα ἄρχαῖα ᾠματικά μέλη ὡς τὸ Δύναμις τὸ συνειδισμένον, τὸ Ἄγιος Ἄγιος τῆς λειτουργίας τοῦ Μ. Βασιλείου κτλ. ἀνευρίσκομεν τὴν ἐξῆς σχέσιν ρυθμοῦ καὶ μέλους· ἐκάστη δηλ. συλλαβὴ ἐκτείνεται ἢ ἐπὶ δύο, ἢ ἐπὶ τέσσαρας, ἢ ἐπὶ ὀκτὼ (σπανίως ἐπὶ δέκα), ἢ ἐπὶ δώδεκα, ἢ ἐπὶ δέκα ἑξ, ἢ ἐπὶ εἴκοσι κτλ. μουσικοὺς φθόγγους, ὅπερ ἀριδῆλως ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ τοιαύτη κατασκευὴ οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἐπέκτασις καὶ ἀνάπτυξις τῆς πρωτογόνου τετρασήμου μικρᾶς, τὴν ὁποίαν εἶδομεν εἰς τὸ ἀρχαιότατον ἀργὸν μέλος Φῶς ἰλαρὸν (3ος ἢ 4ος αἰὼν μ. Χ.). Προϊούσης τῆς ἐξελιξεως εἶτι μᾶλλον τὸ μέλος ἀναπτύσσεται ὅπως ἀνεξαρτήτως τοῦ ποιήματος, ἀνα-

τῇ ρυθμοποιίᾳ πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἀνεφάνησαν νέα σχήματα τῶν ποδῶν τούτων ἰδιαζόντα εἰς τὴν τονιστικὴν ρυθμοποιίαν καὶ ἔχοντα τὰς θέσεις βραχείας, ἥτοι· ὁ δίσημος τροχαῖος (— —), ὁ δίσημος ἱαμβος (— —), ὁ τρίσημος δάκτυλος (— — —) καὶ ἕτερον σχῆμα δακτύλου τετρασήμου, ὁ ἀμφίβραχυς (— — —), παρασχηματισμὸς τοῦ καθαροῦ (— — —)¹.

λύοντες δὲ τὸ Τῇ ὑπερμάχῳ καὶ ἕτερα ἀνάλογα τροπάρια παρατηροῦμεν ὅτι τὸ μέλος οὐδαμῶς εἶναι πλέον δεδουλευμένον ὑπὸ τῶν συλλαβῶν τοῦ ποιήματος, ἀλλὰ βαίνει ὅλως ἀνεξαρτήτως, φυλάττον ὅμως ἀκόμη ρυθμικὴν τινα διαίρεσιν εἰς τετρασήμους πόδας κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εὐκρινῇ ἀσχέτως πρὸς τὰς λέξεις καὶ τὰ μέτρα τοῦ τροπαρίου. Κατωτάτην τέλος βαθμίδα ἐξελίξεως ἀποτελοῦσι τὰ ἁσματικά μέλη, ἐν οἷς οὐ μόνον τὸ μέλος βαίνει ἀχαλινώτως ἀνεξάρτητον τοῦ τροπαρίου, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εἰς τετρασήμους πόδας διαίρεσις αὐτοῦ εἶναι παρημελημένη τοῦ μελοποιοῦ ἀρχουμένου εἰς τὸν πάμπεζον ἀπλοῦν λεγόμενον χρόνον ἢ ψάλλοντος τὸ ἄσμα αὐτοῦ ὅλως ἀχρόνως. Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ὑπάρχοντα τὰ ἀπὸ διακοσίων ἐτῶν καὶ ἐντεῦθεν πεποιημένα κοινωνικά, χερουδικά κτλ. τὰ ὅποια ἕνεκα τῶν συνθηκῶν τῆς γενέσεως αὐτῶν δὲν ἔμειναν ἀνεπηρέαστα ἀπὸ τῆς παραλλήλως με αὐτὰ ἀκμαζούσης τέχνης τῶν μακαρίων.

¹ Ἡ ὀλιγόστιχος αὕτη θεωρία, ἡ ὅποια ἴσως τὸ πρῶτον ἐκτίθεται ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ, εἶναι ἡ κλεῖς διὰ τῆς ὁποίας διασαφηνίζεται ἐναργέστατα ἡ ρυθμοποιία τῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠμάτων καὶ ἀποκαλύπτεται ἡ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν μελωδιῶν σχέσις· διὰ τοῦτο δὲν κρίνομεν ἀνωφελὲς ἐν ὑποσημειώσει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς διασαφητικά· κατὰ τὴν παλαιὰν δηλ. προφορὰν τῆς ἐλλ. γλώσσης ἐκάστη μακρὰ συλλαβὴ ἐπροφέρετο ἰσοχρόνως μὲ δύο βραχείας· ἡ λέξις λόγου χάριν κῆπος ἤκούετο ὡς τρισύλλαβος κηπος, εἰσαγομένη δὲ ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ ἐσχημάτιζε τροχαῖον τρίσημον (— —)· ἡ λέξις ποθῶ ἐπροφέρετο ποθωω, ἥτοι ἐσχημάτιζεν ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ ἱαμβον τρίσημον (— —)· ἡ δὲ λέξις τέλος παιζομεν ἤκούετο ὡς τετρασύλλαβος παιαιζομεν, ἐσχημάτιζε δηλ. ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ δάκτυλον τετράσημον (— — —). Ἐνεκα λοιπὸν τοῦ λόγου τούτου οἱ ἐν λόγῳ πόδες ἦσαν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις πάντοτε προσωδιακοί, ὡς δύναται νὰ πεισθῇ ὁ ἀναγνώστης ἐπερχόμενος τὸν ἐν τῷ πα-

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ συγχύσεως τοὺς μὲν μετὰ μακρῶν θέσεων πόδας ὀνομάζομεν προσωδιακούς, τοὺς δὲ μετὰ βραχειῶν θέσεων τονιστικούς· καὶ οἱ μὲν προσωδιακοὶ πόδες εὐρίσκονται ἐφηρμοσμένοι καὶ εἰς προσωδιακά καὶ εἰς τονιστικά ποιήματα, οἱ δὲ τονιστικοὶ μόνον εἰς τονιστικά. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀρχαιοτέροις ᾠσμασιν (ἐξαποστειλαρίοις καὶ καθίσμασι) πάντα τὰ

ρартήματι τοῦ παρόντος βιβλίου παρατιθέμενον Ὑμνον εἰς τὴν Καλλιόπην. Ἦδη ὅμως ἀπὸ τῶν μακεδονικῶν χρόνων ἡ προφορά τῆς ἑλλ. γλώττης ἤρχισε νὰ ὑφίσταται σπουδαίας ἀλλοιώσεις, ἐνδιαφέρον δὲ ἡμᾶς σημεῖον τῶν ἀλλοιώσεων τούτων εἶναι τὸ ὅτι ἡ μακρότης τῶν συλλαβῶν ἤρχιτε κατ' ὀλίγον ν' ἀποτρίβεται καὶ νὰ ἐκλείπη ἐκ τῆς ζώσης γλώττης, ν' ἀποκτῶσι δὲ πλείονα δύναμιν καὶ ἔμφασιν αἱ τετονισμέναι συλλαβαί. Ἐπὶ αἰῶνας ὅλους διήρκεσεν ἀνεπαισθήτως προϊούσα ἡ βράχυνσις αὕτη τῶν μακρῶν συλλαβῶν καὶ μόλις κατὰ τοὺς ἀλεξανδρειανούς καὶ ἰδίως τοὺς ρωμαϊκοὺς χρόνους ἦτο συντετελεσμένη. Κατὰ τὸ νέον καθεστὸς τῆς προφορᾶς, τὸ ὅποῖον κρατεῖ μέχρι σήμερον ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ μακραί καὶ βραχεῖαι δὲν διακρίνονται πλέον φωνητικῶς, ἀλλὰ μόνον ὀξύτεραι καὶ βαρύτεραι, ἐν δὲ τῇ στιχουργίᾳ καὶ τῇ ρυθμοποιίᾳ ὡς θέσεις ποδῶν ἀντὶ τῶν ἀδιακρίτων πλέον μακρῶν χρησιμεύουσιν αἱ τετονισμέναι συλλαβαί, αἱ ὅποαι οὐδαμῶς διαφέρουσι τῶν ἀτόνων κατὰ διάρκειαν, ἀλλὰ μόνον κατ' ὀξύτητα· ἡ λέξις λόγου χάριν κῆπος ἀκούεται δισύλλαβος, τῆς ὁποίας ἡ πρώτη συλλαβὴ εἶνε ὀξύτέρα τῆς δευτέρας (δίσσημος τροχαῖος $\acute{\cup} \cup$)· ἡ λέξις ποθῶ ἀκούεται ὡς δισύλλαβος τῆς ὁποίας ἡ δευτέρα συλλαβὴ εἶναι ἐντονωτέρα τῆς πρώτης (δίσσημος ἱαμβος $\cup \acute{\cup}$), ἡ δὲ λέξις τέλος παίζομεν ἀκούεται τρισύλλαβος ἐκ τριῶν βραχειῶν συχκειμένη, ὧν ἡ πρώτη ὀξύτέρα τῶν δύο ἄλλων ($\acute{\cup} \cup \cup$). Οὕτω λοιπόν, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς τοιαύτης ἐξελίξεως, ἐμφανίζονται ἐν τῇ μελωδίᾳ οἱ ἄνωτέρω βαπτισθέντες τονιστικοὶ πόδες, οἱ ὅποιοι μόνον κατὰ τὴν θέσιν, οὐτὴν βραχεῖαν, διαφέρουσι τῶν προσωδιακῶν (ἴδε § 3 καὶ ἐφεξῆς). Τὰς πρώτας ἐνδείξεις τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ ἀνευρίσκομεν ἐν τοῖς ἀρχαιοτάτοις ᾠμασι τῆς ἡμετέρας ἐκκλησίας, ἥτοι τοῖς ἐξαποστειλαρίοις καὶ τοῖς καθίσμασι, τὰ ὅποια ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην εἶνε

σχήματα καὶ τῶν τριῶν τούτων ποδῶν εὐρίσκονται λίαν ἀβιάστως καὶ ἀρμονικῶς συνεζευγμένα μετ' ἀλλήλων κατὰ διαφοροὺς συνδυασμοὺς ὡς συστατικὰ μέρη κώλων ἐν τοῖς μεταγενεστέροις ὅμως ᾠμασι (τροπαρίοις τῆς ὀκτῶνῃς, κανόσι κτλ.) ἐκνικῶσιν οἱ μετὰ βραχειῶν θέσεων πόδες, οἱ καὶ μᾶλλον σύμφωνοι μὲ τὴν προφορὰν τῆς ζώσης γλώσσης καὶ καταντῶσιν οἱ κύριοι πόδες πάσης τῆς νεοελληνικῆς ρυθμοποιίας.

Αἱ ἐπόμεναι παράγραφοι δὲν εἶνε ἄλλο ἢ διασάφησις καὶ διὰ τῶν πραγμάτων πίστῳσις τῆς βραχείας ταύτης θεωρίας.

Τροχαϊκὰ κῶλα.— Τροχαϊκὴ κατάληξις.— Σχήματα τοῦ τροχαίου ἐν τῇ μελωδίᾳ.

§ 3. Δύο, τρεῖς, τέσσαρες κτλ. τροχαῖοι συναπτόμενοι μετ' ἀλλήλων σχηματίζουσιν ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ κῶλα διποδικά, τριποδικά, τετραποδικά, πενταποδικά κτλ. τῶν ὁποίων μετρικὰ σχήματα εἶνε τὰ ἑξῆς·

α'. διποδιά	— — — —	(σπάνιον)
β'. τριποδιά	— — — — —	ὕμνον τῇ ταφῇ σου
γ'. τετραποδ.	— — — — — —	προπορεύεσθε δυνάμεις
δ'. πενταποδ.	— — — — — — —	δέχου ᾠσπασμὸν ἢ Ἐκκλησίᾳ

λαμπρὰ μνημεῖα τῆς μεταβατικῆς φάσεως διὰ τῆς ὁποίας διήλθεν ἡ καθόλου ἑλληνικὴ ρυθμοποιία κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Ἀναλύοντες δηλ. τὰ τροπάρια ταῦτα ρυθμικῶς παρατηροῦμεν παράδοξον τῇ ἀληθείᾳ σύμφυρμα ποδῶν ἀνομοίων καὶ ἀνισοσῆμων, προσωδιακῶν καὶ τονιστικῶν, οἱ ὅποιοι ἐν τούτοις, τοσοῦτον ἀβιάστως καὶ συμμετρικῶς εἶνε μετ' ἀλλήλων συνημμένοι, ὥστε δὲν δύναται τις ἢ νὰ ὑποθέσῃ ὅτι οἱ τιοῦτοι ρυθμικοὶ τύποι δὲν εἶναι πρόχειρα κατασκευάσματα, ἀλλὰ τούναντίον προΐόντα μακρᾶς καὶ κοπιώδους διὰ τῶν αἰώνων ἐξελίξεως καὶ ὅτι κύριος δημιουργὸς αὐτῶν εἶνε ἡ λαϊκὴ μουσα, παρὰ τῆς ὁποίας ἐδανείσθη καὶ ἐχρησιμοποίησεν αὐτοὺς οὐ μόνον ὁ χριστιανὸς ὕμνογράφος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐξ ᾧπαντος ὁ θυμελικὸς μουσουργὸς τῶν χρόνων ἐκείνων.

§ 4. Ὄταν ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς κώλου τινὸς λείπῃ, τότε τὸ κῶλον ὀνομάζεται καταληκτικόν, εἰς δὲ τὴν θέσιν τοῦ ἐλλείποντος ποδὸς τίθεται τὸ σημεῖον Λ¹, τὸ ὁποῖον λέγεται λείμμα. Τὰ πλεῖστα τῶν τροχαϊκῶν κώλων ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑμνωδίᾳ εἶνε καταληκτικά, σχήματα δὲ αὐτῶν τὰ ἐξῆς.

- α'. διποδία κατ. — — — Λ τῆς ψυχῆς (Τὸν νυμφῶνα)
 β'. τριποδ. καταλ. — — — — Λ εὐφημοῦμεν σε (Ὡς γενναῖον)
 γ'. τετραπ. κατ. — — — — — Λ Θεοτόκε ἡ ἐλπίς
 δ'. πενταπ. κατ. — — — — — — Λ Τὰς ἐσπερινὰς ἡμῶν εὐχάς.

§ 5. Ὁ τροχαῖος ἐν τῇ μελωδίᾳ ἐμφανίζεται διττῶς.
 1ον τρίσημος (προσφδιακὸς) ὥς:

— — — — — Λ — — — — — Λ

3 3 3 3 3 3 3

Δ Δ Δ Δ Δ Δ Δ

σε δο ξα α ζο μεν σοι προσ πι ι πτο μεν

3 3 3

Σε δο ξα α ζο μεν

3 3 3

Σοὶ προσ πί ι πτο μεν

¹ Κατὰ τὴν Μετρικὴν τὸ λείμμα εἶνε κενὸς χρόνος δηλ. σιωπὴ ὡς θὰ εἴπωμεν ἐν τῇ μουσικῇ· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ρυθμοποιίᾳ ὅμως οὐδεμίαν χρονικὴν διάρκειαν ἔχει.

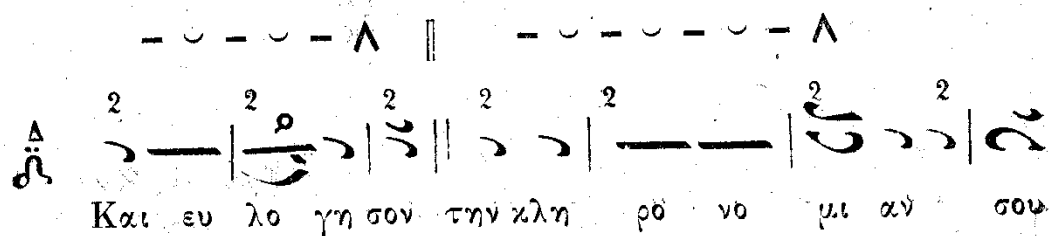
Τοιοῦτον μετεχειρίζοντο αὐτὸν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἐφηρμοσμένον εἰς τὴν προσωδιακὴν αὐτῶν στιχουργίαν, ὥς·

— — — — — Λ

3 3 3 3

6/8

ἢ συνημμένος μετ' ἄλλων τονιστικῶν τροχαίων εἰς σχηματισμὸν
καθαρῶς τονιστικῶν κώλων, ὡς·

Ἰαμβικὰ κῶλα.— Ἰαμβικὴ κατάληξις.— Σχήματα τοῦ
ἰάμβου ἐν τῇ μελωδίᾳ.

§ 6. Κυριώτατα ἱαμβικά κῶλα εἶνε τὰ ἐξῆς.

α'. διπ.	○ — ○ —	καὶ τοῦ Υἱοῦ (Τοῖς μαθηταῖς)
β'. τριπ.	○ — ○ — ○ —	Τὸν τάφον σου Σωτῆρ
γ'. τετραπ.	○ — ○ — ○ — ○ —	Κυκλώσατε λαοὶ Σιὼν
δ'. πενταπ.	○ — ○ — ○ — ○ — ○ —	δοξολογοῦμέν σε φιλόνηρωπε

§ 7. Ἀφαιρουμένης τῆς ἄρσεως τοῦ τελευταίου ποδὸς τῶν
 ἱαμβικῶν κῶλων προκύπτουσι τὰ καληκτικὰ ἱαμβικὰ κῶλα, ὧν

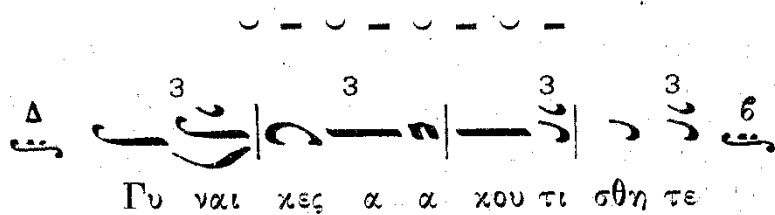
μετρικὰ σχήματα εἶνε τὰ ἑξῆς·

α'. διπ. κατ.	○	—	—	αἰνεῖτε (Ἀνέστη Χριστός)					
β'. τριπ. κατ.	○	—	○	—	εὐαγγελίζου (αὐτόθι)				
γ'. τετραπ. κατ.	○	—	○	—	○	—	—	Ὁ ἄγγελος ἔβρα	
δ'. πενταπ. κατ.	○	—	○	—	○	—	○	—	(σπάνιον)
ε'. ἑξαπ. κατ.	○	—	○	—	○	—	○	—	—

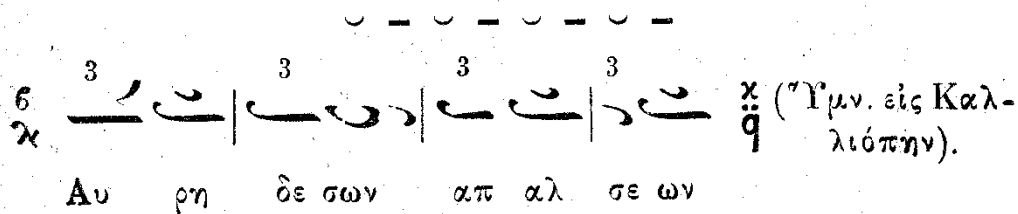
ὑμνήσωμεν Μαρίαν τὴν παρθένον

§ 8. Ὁ ἱαμβος ἔχει τὰ αὐτὰ καὶ ὁ τροχαῖος σχήματα ἐν τῇ μελωδίᾳ, ἀλλ' ἀντίστροφά, ἦτοι·

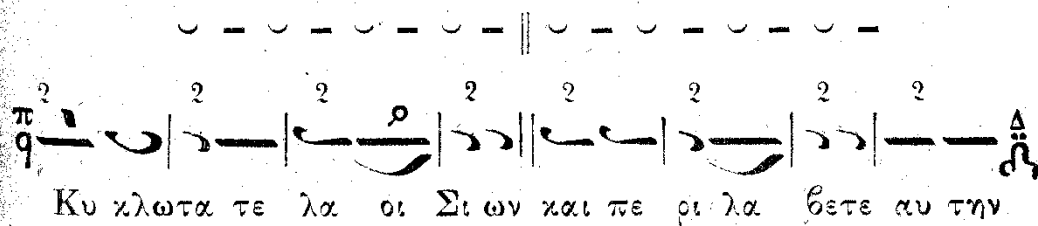
1ον) Τρίσημος (προσφωδιακὸς — —), ὡς·

Τοιοῦτον μετεχειρίζοντο αὐτὸν καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς·

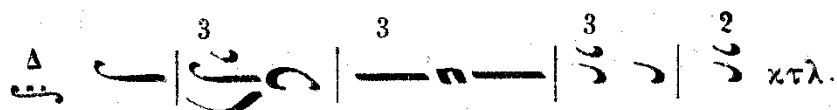
2ον) Δίσημος (τονιστικὸς — —), ὡς·

Κυκλω σα τε λα οι Σι ων και πε ρι λα θε τε αυ την

§ 9. Τὰ ἀνωτέρω παρατεθέντα κῶλα ἐχωρίσαμεν κατ' ἰάμβους μόνον καὶ μόνον ὅπως ὑποδείξωμεν τὰ σχήματα τοῦ ποδὸς τούτου ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ· ἐν τῇ πράξει ὅμως χάριν εὐκολίας καὶ ἀπλότητος οὐδὲν ἐμποδίζει ἡμᾶς ἐκλαμβάνοντας τὴν ἄρσιν τοῦ πρώτου ἰάμβου ὡς προανακρούσιν νὰ θεωρήσωμεν τοὺς ἐπομένους πόδας ὡς τροχαίους καὶ νὰ χωρίσωμεν αὐτοὺς ὡς τοιούτους π. χ.

Γυ ναι κες α α κου τι σθη τε

Τοιουτοτρόπως ὁμοιομόρφως θὰ χωρίζωμεν εἰς τὸ ἐξῆς καὶ τὰ τροχαϊκὰ καὶ τὰ ἰαμβικὰ κῶλα, τὰ ὅποια οὕτως ἐν τῇ πράξει συγχέονται ἀναγνωριζόμενα μόνον ἐκ τῆς ἀνακρούσεως· καὶ τὰ μὲν ἀπὸ ἄρσεως (ἀνακρούσεως) ἀρχόμενα κῶλα εἶνε τὰ ἰαμβικὰ, τὰ δὲ ἀπὸ θέσεως (ἄνευ ἀνακρούσεως) τὰ τροχαϊκὰ¹.

Δακτυλικά κῶλα.—Δακτυλικὴ κατάληξις.—Σχήματα τοῦ δακτύλου ἐν τῇ ρυθμοποιίᾳ.

§ 10. Δακτυλικά κῶλα ἀκατάληκτα εἶνε τὰ ἐξῆς·

α'. διποδία	—	∘	∘	—	∘	∘
β'. τριποδία	—	∘	∘	—	∘	∘
γ'. τετραποδία	—	∘	∘	—	∘	∘

¹ Τὸ ζήτημα εἶνε ἐπιδεκτικὸν πολλῆς ἄλλης ἀναλύσεως, ἀλλὰ περιοριζόμεθα εἰς ταῦτα καὶ μόνον, καθ' ὅσον δὲν συγγράφομεν ἐγχειρίδιον Μετρικῆς, ἀλλ' ἀπλῆν πραγματείαν.

§ 11. Τὰ ἀκατάληκτα ὅμως δακτυλικά κῶλα δὲν εἶνε εὐχρη-
στα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὕμνωδιᾳ· ἀντὶ τούτων συνηθέστατα
εἶνε τὰ καταληκτικά, δηλ. ἐκεῖνα ἐν οἷς λείπουσιν οἱ δύο βρα-
χεῖς χρόνοι τῆς ᾄρσεως τοῦ τελευταίου δακτύλου· σχήματα δὲ
αὐτῶν εἶναι τὰ ἐξῆς (**π** σημαίνει λεῖμμα μακρᾶς δισήμου,
ἥτοι δύο βραχειῶν)·

α'. διποδ. - 00 - 7

Δεῦτε λαοὶ (Κανὼν Εἰσοδίων)

Ε'. τριποδ. ο | - ο ο - ο ο - π ὑπάρχεις⁴ παρθένε ἀγνή (Ὡς
[ἐμψύχω])

γ'. τετραπ. — — — — — π χόρευε νῦν καὶ ἀγάλλον Σιών²

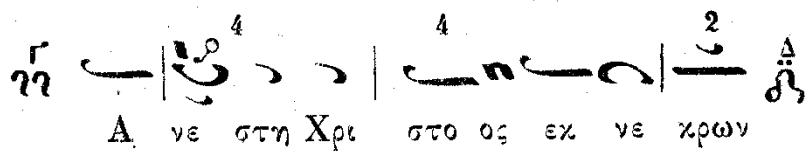
§ 12. Σχήματα τοῦ δακτύλου ἐν τῇ μελωδίᾳ εἶναι τὰ ἐξῆς
 1ον) Ὁ τετράσημος καθαρὸς δάκτυλος (— — —) ὁ ὁποῖος ἦτο
 ἐν χρῆσει καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ὡς:

$\frac{6}{\chi} \overset{4}{\curvearrowright} \text{---} \text{---} \text{---} \bigg| \overset{4}{\curvearrowright} \curvearrowright \curvearrowright \bigg| \overset{2}{\curvearrowright} \frac{6}{\chi}$ (Ὑμνος εἰς Καλλιόπην).
 Καλ λι ο πει α σο φα

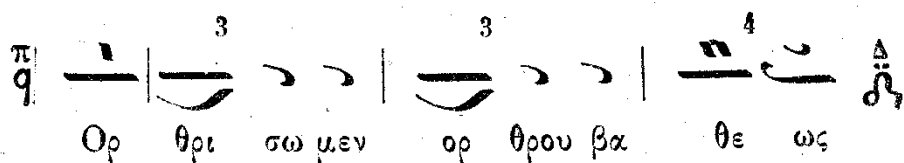

¹ Ἡ ὑπαρξίς ἀναχρούσεως ἐν τοῖς δακτυλικοῖς κώλοις οὐδαμῶς μεταβάλλει τὰ περὶ αὐτῶν εἰρημένα.

* Παραδείγματα πάντων τῶν κώλων ἡδυνάμεθα νὰ παραθέσωμεν πλείστα ὅσα· δυστυχῶς ὁμως δὲν ἐπιτρέπεται τὰ ὅρια τοῦ παρόντος βιβλιαρίου.

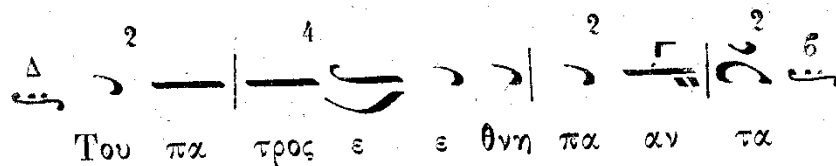
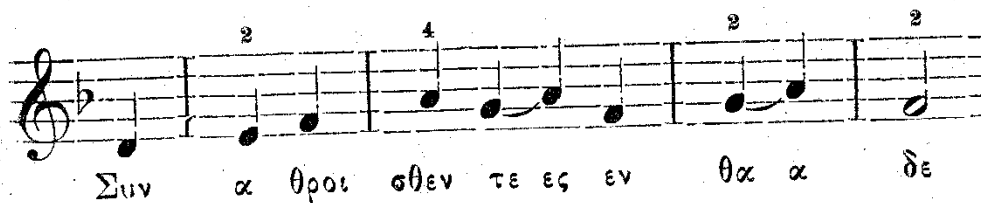

2ον) Τρίσημος τονιστικός (— — —), ως·

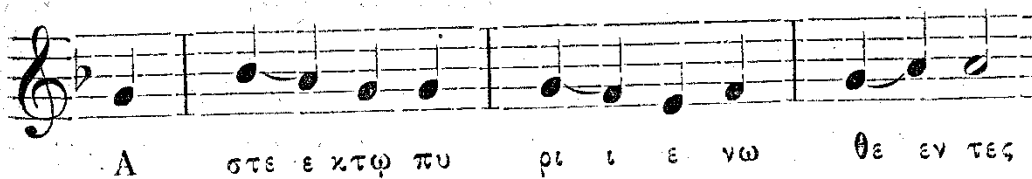
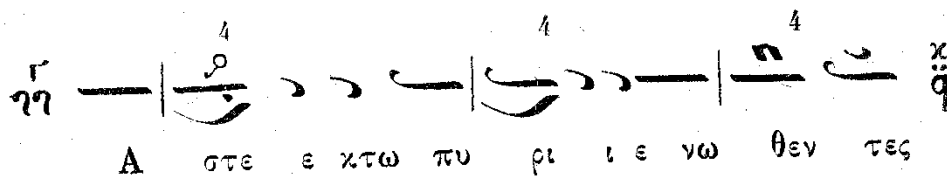

3ον) Τετράσημος μέν, παρεσχηματισμένος ὅμως εἰς ἀμφίβρα-
χυν (— — —) καὶ συνημμένος πάντοτε μεθ' ἑτεροειδῶν ποδῶν
(τροχαίων, ἰάμβων), ὡς·

4ον) Τετράσημος σπονδεῖος (— —), μόνον ὡς κατάληξις δακτυλικῶν κῶλων συγχεόμενος μετὰ τὴν ἰαμβικὴν κατάληξιν, ὡς·

Κῶλα λογαοιδικά

§ 13. Ὀνομάζονται, ὡς γνωστόν, κῶλα λογαοιδικὰ τὰ συγ-
κείμενα ἐκ ποδῶν ἑτεροειδῶν, ἥτοι ἐκ τροχαίων καὶ δακτύλων
(τὰ ἄνευ ἀνακρούσεως), ὡς·

ἡ ἐξ ἰάμβων καὶ ἀναπαίστων (τὰ μετ' ἀνακρούσεως), ὡς·

— — — — —

Εἶναι δὲ τὰ λογασιδικὰ κῶλα·

α'. διποδικὰ — — — — — (σπάνιον)

β'. τριποδικὰ — — — — — ἢ — — — — —
Τὴν παγκόσμιον δόξαν τῇ βασιλίδι μητρὶ

δ'. τετραποδικὰ — — — — —
Σῶσον Κύριε τὸν λαόν σου

ἡ — — — — —
Ἐν νόμῳ σκιᾷ καὶ γράμματι κτλ.

Ἐπίσης διακρίνονται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δακτύλων οἱ ὅποιοι ὑπάρχουσιν ἐν αὐτοῖς·

α'. εἰς μονοδακτυλικὰ — — — — —
καὶ πληρωθήσεται πνεύματος

β'. εἰς διδακτυλικὰ — — — — —
τύπον κατίδωμεν οἱ πιστοὶ

γ'. εἰς τριδακτυλικὰ — — — — —
Χεῖρας κροτεῖτω τὰ ἔθνη μετ' εὐφροσύνης

§ 14. Τὰ λογασιδικὰ κῶλα κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποτε-
λούντων αὐτὰ ποδῶν, κατὰ τὴν ἀνάκρουσιν, κατὰ τὰς καταλή-
ξεις, κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν αὐτοῖς δακτύλων κτλ. εἶναι τοσοῦ-
τον πολυποίκιλα, ὥστε τὰ διάφορα αὐτῶν σχήματα τὰ παραγό-
μενα ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῶν ὄρων τούτων μόνον ἐν ἰδιαιτέρῳ
πονήματι Μετρικῆς εἶνε δυνατόν νὰ περιληφθῶσι. Παραλείποντες

λοιπὸν τὰ μετρικὰ σχήματα τῶν λογασιδικῶν κῶλων περιορι-
ζόμεθα νὰ παραθέσωμεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ρυθμικὰ αὐτῶν
σχήματα, ἐν οἷς ἀπαντῶσι πάντα τὰ εἶδη τῶν ποδῶν περὶ τῶν
ὁποίων διεξήλθομεν ἄνωτέρω.

Α'. Κῶλα μονοδακτυλικά.

α'. με δάκτυλον καθαρὸν (— ◡ ◡)

— ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡

π
 $\dot{q}$ 2 4 2 2 2 Δ
Σω σον Κυ ρι ε τον λα ο ον σου

Σω σον Κυ ρι ε τον λα ο ον σου

β'. με δάκτυλον τρίσημον (◡ ◡ ◡)

— ◡ — ◡ ◡ — ◡ — Λ

$\frac{6}{\pi}$ 2 3 2 2 π
 $\dot{q}$ Ως γεν ναι ον εν μαρτυ ριν

Ως γεν ναι ον εν μαρτυ ριν

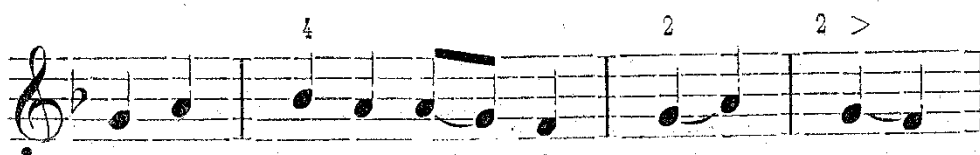
¹ Σημειωτέον ὅτι τὰ με ἱαμβικὴν κατάληξιν λογασιδικὰ κῶλα κα-
θὼς καὶ αὐτὰ τὰ καταληκτικὰ ἱαμβικά ἐν τῷ ρυθμῷ ἔχουσι πάντοτε
ἓνα πόδα περισσότερον ἢ ἐν τῷ μέτρῳ· ἡ μετρικὴ διποδία λόγου χάριν
γίνεται ρυθμικὴ τριποδία, ἡ μετρικὴ τριποδία ρυθμικὴ τετραποδία κτλ.

γ'. με ἀμφίβραχυν (— —)

— — — — —

γ' — — — — — γ'

Καθ ε κα στην προσ φε ρει ει

Καθ ε κα στην προσ φε ε ρει ει

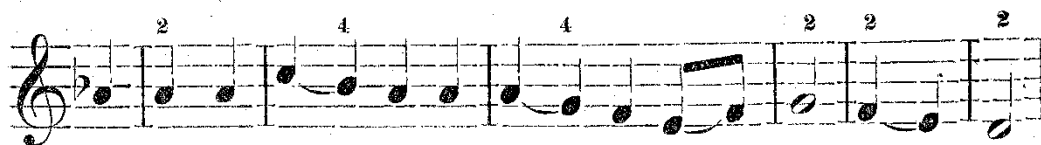
Β'. διδακτυλικά.

α'. με ἀμφοτέρους τοὺς δακτύλους καθαρούς.

— — — — —

γ' — — — — — π

Και δι α βο ο λου η πλα α νη κα τηρ γη η ται

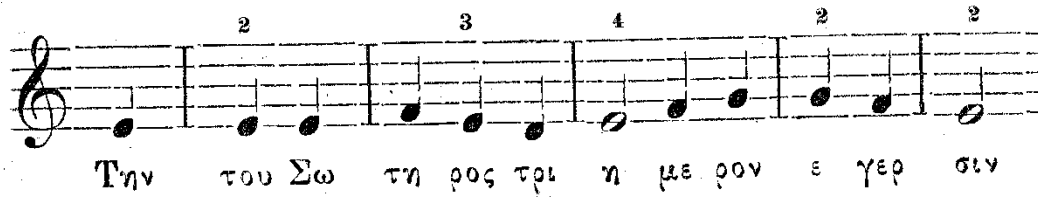
Και δι α βο ο λου η πλα α νη κα τηρ γη η ται

β'. με δακτύλους, τὸν μὲν τρίσημον, τὸν δὲ καθαρὸν.

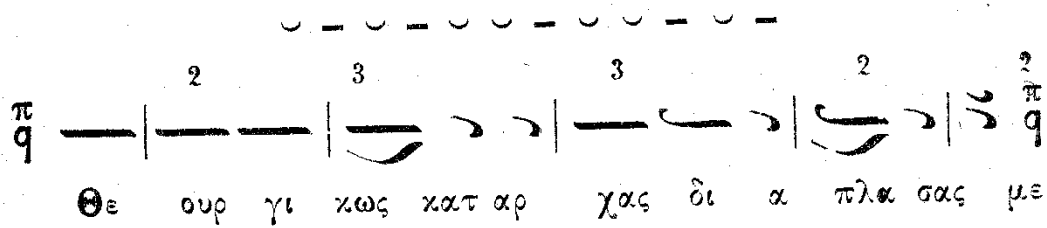
— — — — —

γ' — — — — — γ'

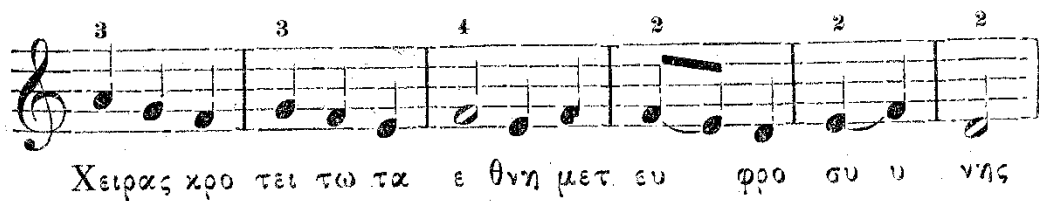
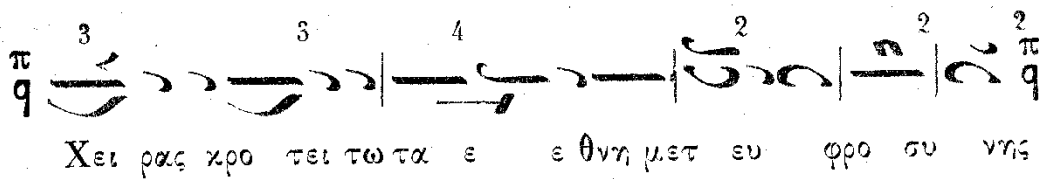
Την του Σω τη ρος τρι η με ρον ε γερ σιν

γ'. με ἀμφοτέρους τοὺς δακτύλους τρισήμους.

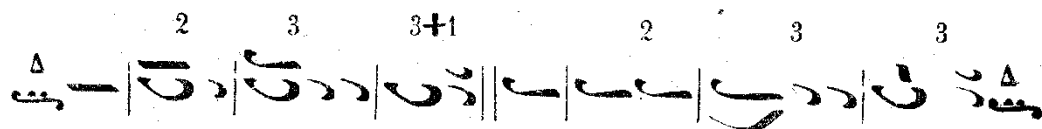
Γ'. τριδακτυλικά λογασιδικά κῶλα (σπάνια), ὡς :

Ἔτερα καταληκτικά ὀχήματα.

Ἐσωτερικαὶ καταλήξεις

§ 15 Πλὴν τῶν καταλήξεων τὰς ὁποίας εἶδομεν ἀνωτέρω ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ καὶ τῇ δημῳδῇ μουσικῇ ἀπαντᾷ καὶ ἕτερον καταληκτικὸν σχῆμα, τὸ $\overset{\cdot}{\cup}$ —, ἥτοι τρίσημος καταληκτικός τις πούς μετὰ βραχείας θέσεως καὶ μακρᾶς ἄρσεως. Ἡ κατάληξις αὕτη πάντοτε ἀπαιτεῖ πρὸ ἑαυτῆς τρίσημον πόδα εἴτε τροχαῖον, εἴτε δάκτυλον· αἱ ἐξαιρέσεις εἶναι σπάνιαι.

Η πο λ ις η η α γ ι α τ ω ν π ρ ο φ η τ ω ω ν η δ ο ξ α¹

Η πο λ ις η η α γ ι α τ ω ν π ρ ο φ η τ ω ω ν η δ ο ξ α

¹ Τὸ ἄθροισμα 3+1 σημαίνει ὅτι ὁ τρίσημος καταληκτικός πούς τοῦ πρώτου κώλου μὲ τὴν ἄρσιν τοῦ δευτέρου ἀποτελεῖται κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν πόδα τετράσημον.

— — — — — || Λ — — — — —

2 3 2 3 3

π q — — — — — || — — — — — π q

Εἰς Νὰ ζα ρε ετ ε πε στη προς παρ θε νον Μὰ ρι αν

2 3 3 2 3 3

Εἰς Νὰ ζα ρε ετ ε πε στη προς παρ θε νον Μὰ ρι αν

— — — — — || — — — — — (δημῶδες)

7 3

χ q — — — — — || — — — — —

Νὰ κα ης να γ νη ης στα χτη

2 7 3

— — — — — || — — — — — χ q

να βγη τη ης καρ δια ας μου τ αχ τι¹

2 7 3

Νὰ κα ης να γι νη ης στα χτη

2 7 3

να βγη τη ης καρ δια ας μου τ'αχ τι

¹ Ὁ ἐπτάσημος ποὺς εἶναι ἐπίτρετος — — — — — ὁ ὁποῖος ἐνταῦθα ἔσνε μόνον ρυθμικός οὐχὶ δὲ καὶ μετρικός· ὁ ποὺς οὗτος εἶνε ἀγρηστος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ.

§ Εἶπομεν ἐν προηγουμέναις παραγράφοις ὅτι πολλάκις λείπει ἡ ἄρσις τοῦ τελευταίου ποδὸς κώλου τινός, καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον πάθος λέγεται καταλήξις. Ἀλλὰ καὶ ἐν μέσῳ κώλου εἶνε δυνατόν νὰ λείπῃ ἡ ἄρσις ποδὸς ἢ ποδῶν τινων, νὰ ὑπάρχῃ ἐπομένως καταλήξις. Τοῦτο συμβαίνει συνηθέστατα ἐν τῇ μελωδίᾳ τῶν τροπαρίων, ὅπου δύο τρεῖς ἢ τέσσαρες συλλαβαὶ τοῦ στίχου μελωδοῦνται οὐχὶ κατὰ τὴν μετρικὴν αὐτῶν ἀξίαν, ἀλλ' ὡς δίσημοι μακροὶ ἀποτελοῦσαι αὐτοτελεῖς πόδας· π. χ.

— ◡ — ◡ — ◡ — ◡

2 2 2 2

π ———— | ———— | ———— | ———— π

Τω τὴν α βα α τον

— ◡ — ◡ — ◡

2 2 2

6 6 6

κ ———— | ———— | ———— κ

Θυ σω ω σοι

2 2 2

Τω τὴν α α βα α τον

2 2 2

Θυ σω ω σοι

Ἐκ τῶν δύο τούτων παραδειγμάτων τὸ πρῶτον μετρικῶς μὲν εἶναι τριποδία τροχαϊκὴ καταληκτικὴ, μελωδεῖται ὅμως ὡς τετραποδία, τῆς ὁποίας οἱ τρεῖς τελευταῖοι πόδες εἶνε ἰσάριθμοι μακροὶ δίσημοι, ἥτοι ἐσωτερικαὶ καταλήξεις.

Πολλάκις ἐν τῇ μελωδίᾳ καὶ ἡ ἀνάκρουσις εἶνε καταληκτικὴ, ὡς·

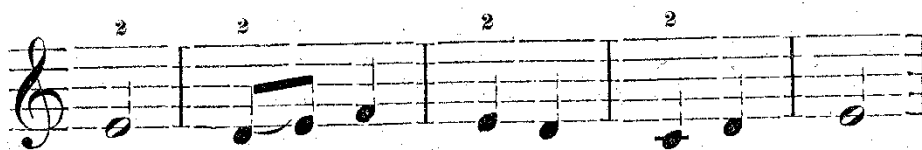
◡ — ◡ — ◡ — ◡ —

2 2 2 2 2

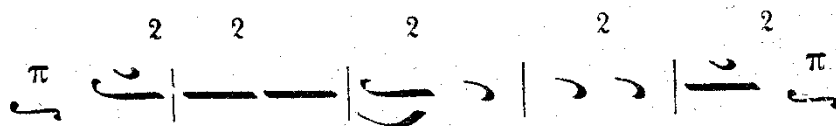
6 6 6 6 6

κ ———— | ———— | ———— | ———— κ

Και α α φθαρ σιαν και ζω ην

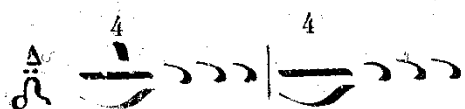
Και α α φθαρ σι αν και ζω ην

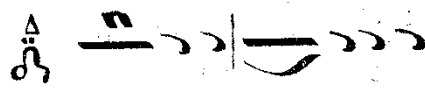
Ε φρι ξε παι δων ευ α γων

§ 17. Ἑρμηνεύομεν δὲ τὰς τοιαύτας ἐσωτερικὰς καταλήξεις ὡς λείψανα τῶν ἐσωτερικῶν καταλήξεων τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μουσικῆς, μὲ ταύτην ὅμως τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ Μετρικὴ ἐκείνας μὲν παραδέχεται ἢ τρισήμεους (ἱαμβικαὶ καὶ τροχαϊκαὶ τοναὶ) ἢ τετρασήμεους (δακτυλικά τε τοναὶ) ἢ πεντασήμεους (παιωνικά τε τοναὶ)· ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὅμως μουσικῇ μόνον δίσημοι τοναὶ ὑπάρχουσι¹ καὶ πλὴν τούτου ἐνῶ αἱ κατα-

¹ Ἐν τοῖς ἐξῆς κώλοις τὰ ὅποια παραλαμβάνομεν ἐκ τῆς ζώσης παραδόσεως

Συ υ δε α γνη η η η

Πα σα η γη η η η

Συ υ δε α γνη η η η

Πα α σα η γη η η η

ὑποθέτομεν ὅτι αἱ τετράσημοι τοναὶ εἶνε τεθειμέναι ἀντὶ δακτύλου τετρασήμεου, ἥτοι ἀποτελοῦσι τονὴν δακτυλικὴν ὡς ἐνόουν αὐτὴν οἱ ἀρχαῖοι.

λήξεις ἐν τῇ παλαιᾷ ἑλληνικῇ μουσικῇ ἐφηρμόζοντο καὶ εἰς τὸν ρυθμὸν καὶ εἰς τὸ μέτρον, ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ μουσικῇ εἶνε φαινόμενον καθαρῶς ρυθμικόν, οὐχὶ δὲ καὶ μετρικόν, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἀνωτέρω παραδειγμάτων. Τοῦτο δὲ συμβαίνει ἐκ τοῦ ὅτι οἱ μὲν παλαιοὶ πολὺ εὐκόλως ἐν τῇ προσωδιακῇ αὐτῶν στιχουργίᾳ παρέτασσον ὅσας ἤθελον μακρὰς συλλαβὰς ἄλλεπαλλήλους, αἱ ὁποῖαι ἐν τῷ ᾄσματι ἐμελωδοῦντο ὡς τοναί, ἐνῶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνογράφοι καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἐν τῇ τονιστικῇ ἡμῶν στιχουργίᾳ μετὰ πολλῆς δυσκολίας εἰμποροῦμεν νὰ παρατάξωμεν ἄλλεπαλλήλως καὶ δύο ἔστω τονισμένας συλλαβὰς. Ἐνεκα λοιπὸν πάντων τούτων οἱ ἡμέτεροι ὕμνογράφοι ἀκολουθοῦντες τὰς παραδόσεις τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς μελοποιίας φυλάττουσι μόνον ἐν τῇ μελωδίᾳ ὅ,τι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐφαρμόσωσι καὶ ἐν τῷ μέτρῳ.

Περὶ περιόδων

§ 18. Δύο ἢ πλείονα κῶλα μελωδούμενα εἰς σύστημα ἐνιαῖον καὶ διακρινόμενον ἀπὸ τε τῶν προηγούμενων καὶ τῶν ἐπομένων ἀποτελοῦσι περίοδον. Αἱ περίοδοι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς κῶλων εἶνε μονόκωλοι, δίκωλοι, τρίκωλοι κτλ. Ἰδοὺ τροπάρια στιχομετρημένα κατὰ κῶλα καὶ περιόδους.

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

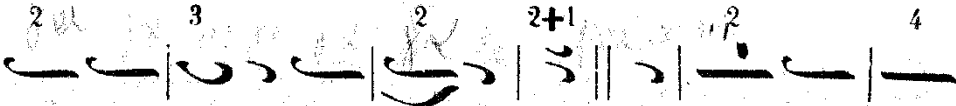
— ◡ — ◡ — ◡ — — || ◡ — ◡ — ◡ — — (περ. δίκωλος)

◡ — ◡ — ◡ — — || ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — (περ. δίκωλος)

— ◡ — ◡ — ◡ — — || — ◡ — || — ◡ — ◡ — ◡ — — (π. τρίκωλ.)

Β'. Ρυθμική διαίρεσις¹

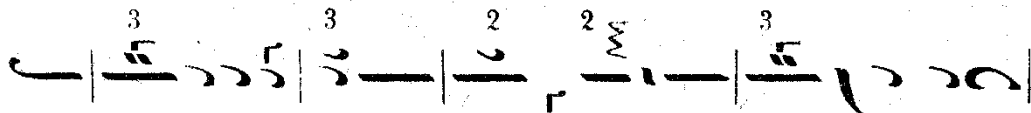
³Ηχος· γ'. ᾠή

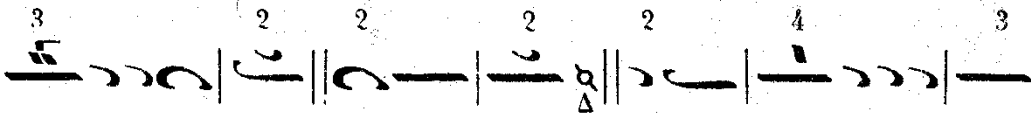
 Τον νυμ. φω να σου βλε ε' πω Σω τηρ μου κε

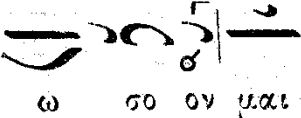
 κο σμη με νον ⁷⁷ και εν θυ μα ουκ ε ε χω ι να

 ει σε ελ θω εν αυ τω ⁷⁷ λαμ. πρου νο ον μου

 τη ην στο λην της ψυ χης ⁹ φω το δο τα ακαι σω

 ω σο ον μαι

Τον νυμ. φω να σου βλε ε' πω Σω τηρ μου

¹ Διὰ μονογράμμου διαστολῆς εἶνε διεσταλμένοι οἱ πόδες, διὰ διγράμμου τὰ κῶλα καὶ διὰ τριγράμμου αἱ περίοδοι.

4 2 2+1 2 2

χε χο ο σμη με ε νον Και εν δυ μα ουκ

2 2+1 2 3 3

ε ε χω ι να ει σε ε ελ θω ω εν αυ

2 2 3 3

τω λαμ. πρυ νο ον μου τη ην στο

2 2 2 2 4

λην της ψυ χης φω το δο τα α και

3 2

σω ω σον με

Ἑτερον

Α'. Μετρική διαίρεσις.

α'. — — — — — (π. μονόκωλος)

β'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
 — — — — — (π. τετράκωλος)

γ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
 (π. τετράκωλος)

δ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||
 (π. τρίκωλος)

Β'. Ρυθμική διαίρεσις ¹

Ἦχος β'. ^Δ

0 τε ε εκ του ξυ λου σε νε χρον ^Δ |||

3 2

ο Α ρι μα θει ας κα θει ει λε την των

4

α πα αν των ζω ην σμυρ νη και συν δο νι σε

4

Χρι στε ε κη η δε ευ σε ^Δ και τω πο θω η

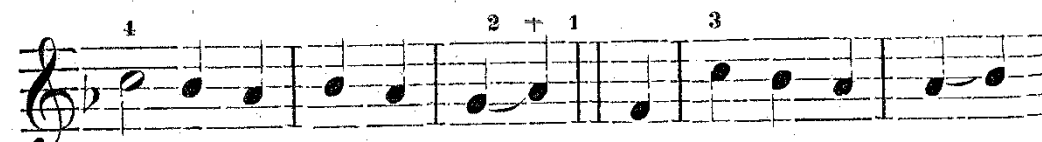
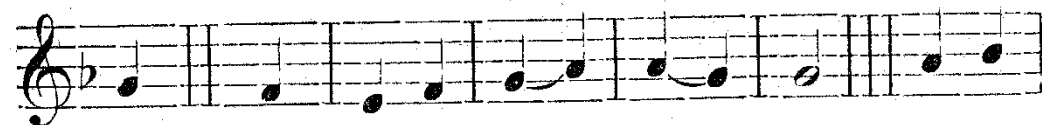
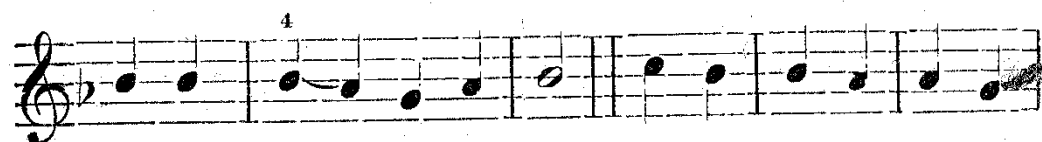
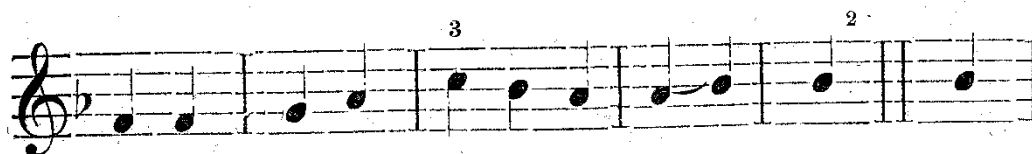
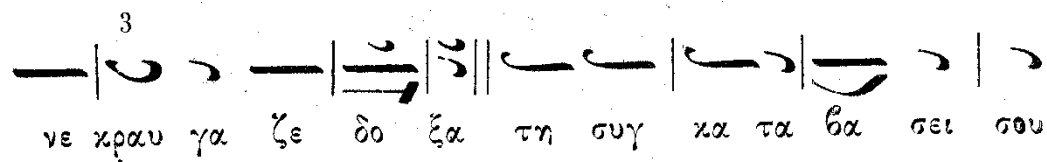
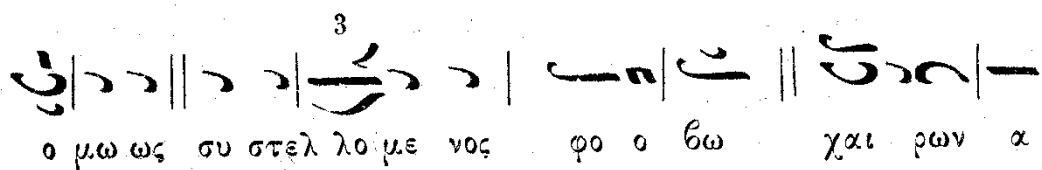
3

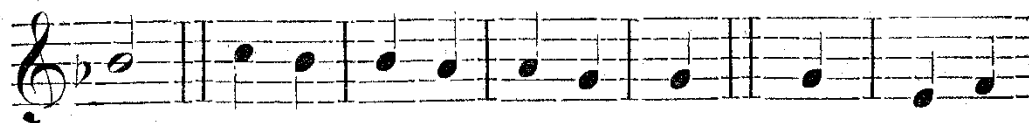
πει γε ο καρ δι α και χει ει λει σω μα το α

Δ

κη ρα τον σου πε ρι πτυ υ ξα α σθε ^Δ

¹ Αἱ ἄνευ ἀριθμοῦ πόδες δίσημοι.

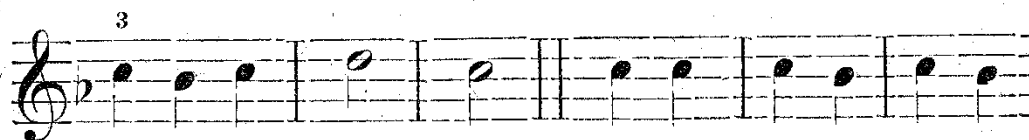
λει σω μα το α κη ρα τον σου πε ρι

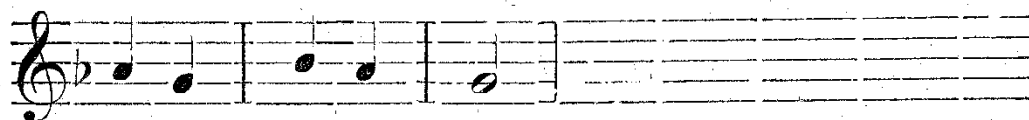
πτυ υ ξα α σθαι ο μω ως συ στελ

λο με νος φο ο βψ χαι ρων α νε

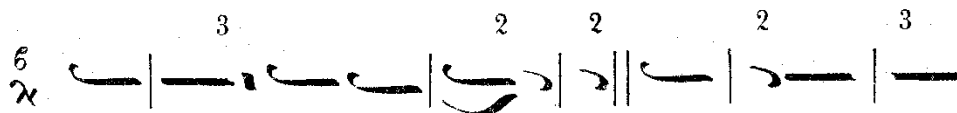
βο α σοι δο ξα τη συγ κα τα βα σει

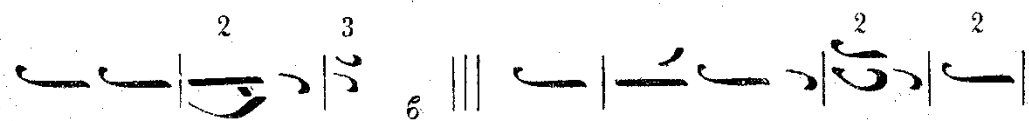
σου φι λαν θρω πε

Τρόπος ρυθμίδεως τῶν ἀνεπτυγμένων
εἰρηολογικῶν μελῶν

§ 19. Λάβωμεν τὸ ἐξῆς σύντομον εἰρηολογικὸν τροπάριον
ρυθμογραφημένον κατὰ πόδας, κῶλα, καὶ περιόδους.

Α νοι ξω το στο μα μου και πλη ρω θη

σε ται πνευ μα τος και λο γον ε ρευ ξομαι

2 3 2 2 2 3
 τη βα σι λι δι μη τρι χ και ο φθη σο μαι

2 3 4 3 2 2
 φαι δρωσ πα νη γυ ρι ζων και α σω γη θο με νος

4 2 2
 ταυ της τα θαυ μα τα

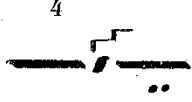
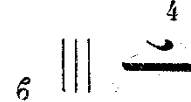
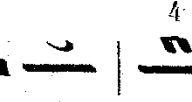
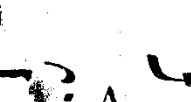
Εἵπομεν ἐν ἀρχῇ (§ 1) ὅτι ἐν τῷ ἀνεπτυγμένῳ εἰρμολογικῷ μέλει ἐκάστη συλλαβὴ τοῦ τροπαρίου εἶνε δίσσημος πλὴν ὀλίγων τινῶν συλλαβῶν, αἱ ὁποῖαι εἶνε ἢ τετράσημοι ἢ μονόσημοι· ἐὰν ἐπομένως τὸ ἀνωτέρω σύντομον μέλος μεταγράψωμεν εἰς ἀνεπτυγμένον εἰρμολογικὸν φυλάττοντες τὴν αὐτὴν μετρικὴν διαίρεσιν, ἔχομεν τὴν ἐξῆς ρυθμικὴν μορφήν·

Ἦχος Λέγετος χ

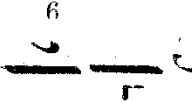
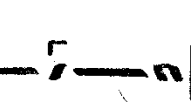
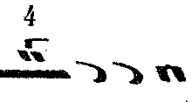
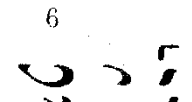
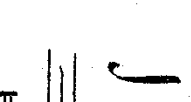
6 4 4 4
 Α νοι ξω το στο ο μα α μου και πλη ρω

6 4 4 6
 θη η σε ε ται πνευ μα χ το ος και λο ο γο ον ε ε

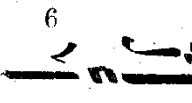
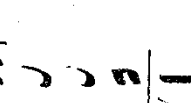
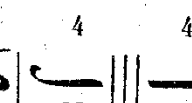
4 4 4 6
 ρε ευ ξο ο μαι αι τη η βα α σι λι ι δι μη η

⁴ ⁶ ⁴ ⁴ ⁴

τρι ι χ και ο φθη σο ο μαι αι φαι

⁶ ⁴ ⁶ ⁴ ⁴

δρω ω ω ως πα α νη η γυ υ ρι ζω ων π και

⁶ ⁴ ⁴ ⁴ ⁴

α α σω ω γη η θο ο με με ε νος τα α α αυ τη

⁴ ⁴

ης τα θαυ μα α τα α

ἐξ ἧς συμπεραίνομεν τὰ ἐξῆς.

Α'. Οἱ ἐν τῷ συντόμῳ εἰρμολογικῷ μέλει δίσημοι πόδες γίνονται τετράσημοι ἐν τῷ ἄργῳ εἰρμολογικῷ καὶ πρέπει οὕτω νὰ χωρίζονται (2+2).

Β'. Οἱ ἐν τῷ συντόμῳ εἰρμολογικῷ μέλει τρίσημοι δάκτυλοι γίνονται ἐξάσημοι ἐν τῷ ἄργῳ (2+2+2).

Γ'. Ὄταν συλλαβὴ θέσις οὐσα ποδὸς τινος ἐκτείνεται ἐπὶ τέσσαρας φθόγγους, τότε οἱ μὲν τροχαῖοι καὶ οἱ λαμβοὶ γίνονται ἐξάσημοι (4+2), οἱ δὲ δάκτυλοι ὀκτάσημοι (4+2+2), ὅτε καλὸν εἶνε νὰ διχοτομῶνται εἰς δύο τετρασήμους πόδας.

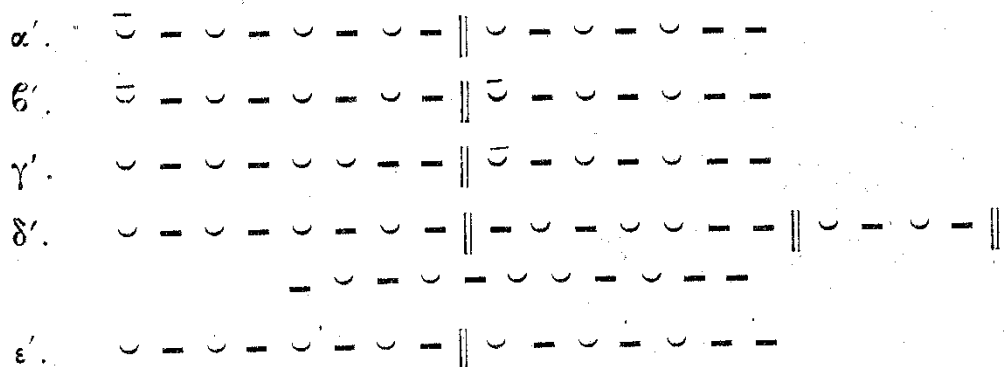
Δ'. Ὄταν ἐν τῷ ἀνεπτυγμένῳ εἰρμολογικῷ μέλει μία ἢ δύο συλλαβαὶ εἶνε μονόσημοι κατατάσσονται ὑπὸ τοῦ ρυθμίζοντος κατὰ βούλησιν μὲν, φυλαττομένης ὅμως τῆς συμμετρίας πρὸς τοὺς ἡγουμένους καὶ τοὺς ἐπομένους πόδας.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἡ θέσις τοῦ ρυθμικοῦ ποδὸς ἐν τῷ μέλει ταυτίζεται μὲ τὴν θέσιν τοῦ μετρικοῦ ποδὸς τοῦ ποιήματος (ἥτις κατὰ τὸ πλεῖστον εἶνε τετονισμένη συλλαβή), προκύπτει δὲ ρυθμὸς ἀνισοποδικός, ἔλλογος, ἐνέχων λανθάνουσαν τὴν συμμετρίαν καὶ ἐκ περισσοῦ εὐάρεστος εἰς τὴν ἀκοήν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

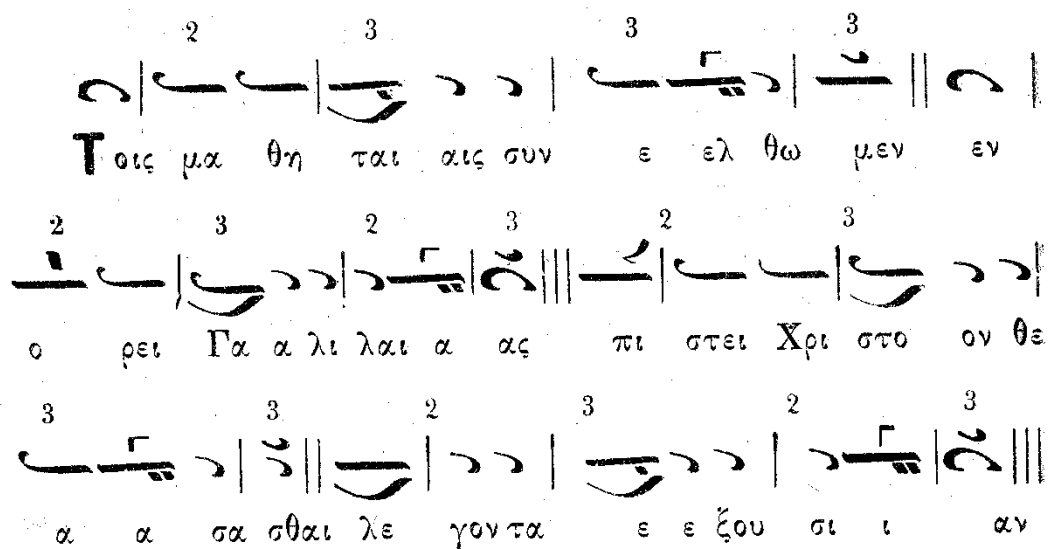
Ἄσμα ἰὸν Ἑξαποστειλάριον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

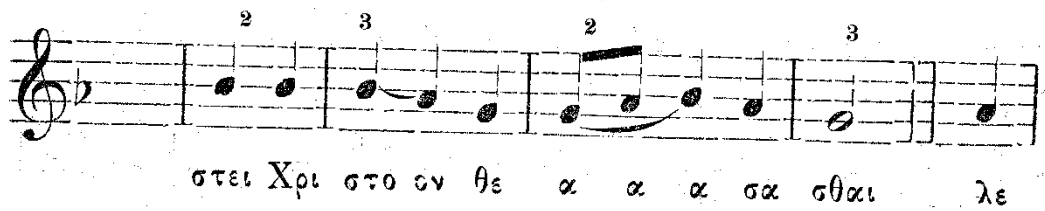
Ἦχος β'. ^ϥΒου

² —|²υ²|⁴υ²υ²υ²|²υ³υ²||²υ²|²υ²|
 λα βειν των α νω ω και κα α τω μα θωμεν
³υ²υ³|²υ³υ²||²υ³υ²υ³|³υ³υ²|³υ³υ²|
 πω ως δι δα α σκει βα πτι ζειν ει εις το ο ο
²υ²||⁴υ²υ²υ²|²υ²υ²|²υ³υ²||³υ³υ²|
 νο μα του πα τρος ε ε θνη πα αν τα¹α και του υι ου ου
²υ²||²υ³υ³|³υ³υ²|³υ³υ²|³υ³υ²|²υ³υ²|
 ου και α γι ι ου πνευ μα τος και αι συν ει
³υ²||²υ³υ³|³υ³υ²|³υ³υ²|³υ³υ²|
 ναι τοις μυ σταις ω ως υ πε ε σχε το ε
²υ²|²υ³υ³|³υ³υ²|
 ως της συ υν τε λει ει ας²

¹ Ἐνταῦθα παραβλέπομεν τὴν ὀρθογραφίαν χάριν τοῦ ρυθμοῦ.

² Ὡς πρὸς τὸν τονισμόν ποιοῦμεθα τὴν ἐξῆς παρατήρησιν ἐκκληπτέαν ὡς ἀναφερομένην εἰς πάντα τὰ μουσικά χωρία ἐν οἷς ὅμοιον ρυθμικὸν φαινόμενον παρατηρεῖται· τοὺς πόδας δηλ. πίστει Χρι—λέγοντα—, μά-θωμεν—κτλ. δὲν ἐχωρίσαμεν ὡς δακτύλους συμφώνως μὲ τὸν τονισμόν, ἀλλ' ἐξελάβομεν αὐτοὺς ὡς τροχαίους μετ' ἀνακρούσεως πί | σtei Χρι—λέ | γοντα—κτλ. τοῦτο δὲ διότι αἱ δεύτεραι συλλαβαὶ τῶν κώλων τούτων σtei, γον κτλ. εἶνε θέσεις, οὐχὶ δὲ αἱ πρῶται κατὰ τὸ γενικὸν μετρικὸν

σχῆμα αὐτῶν — — — — —. Τοιαῦται παρατονίαι (ἅς τὰς ὀνομάσωμεν) παρατηροῦνται καὶ ἐν μέσῳ κώλου, ὡς·

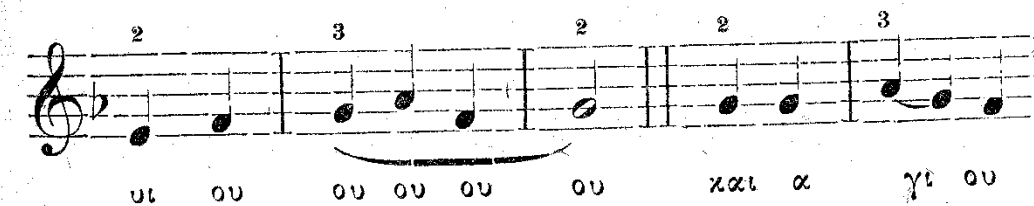
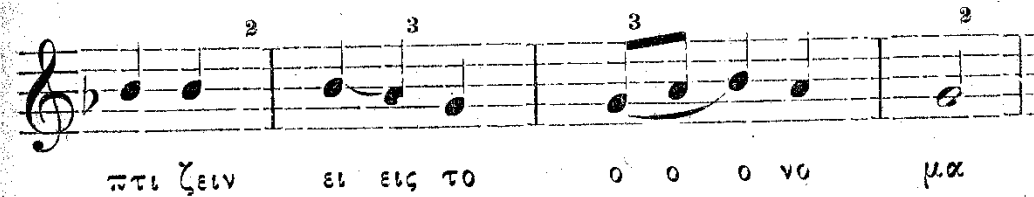
—
καὶ πάλιν ἐρῶ χαῖρε ἀναλλοιώτως ὅλος ἐν σοὶ

καὶ δὴ καὶ ἐν τῇ δημῳδῇ στιχουργίᾳ, ὡς

—
Τί νὰ τὰ πῶ τὰ μάτια μου || ὅσων τᾶχ'ω μαθημένα
κι ὅπου ἰδοῦν τῆς εὐμορφαις || δακρύζουν τὰ καυμένα.

Τελευταῖον παρατηροῦμεν ὅτι ὁ τέταρτος στίχος τῆς τετάρτης περιόδου εἶναι σαπφικός· —

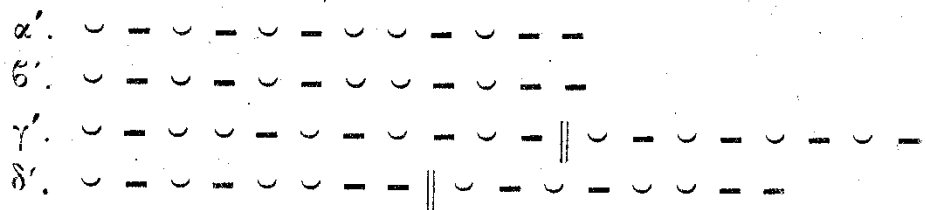
καὶ ἁγίου πνεύματος καὶ συνεῖναι
πρὸς φάνεται μοι κείνος ἴσος θεοῖσιν
ποικιλόθρον' ἀθάνατ' Ἀφροδίτα.

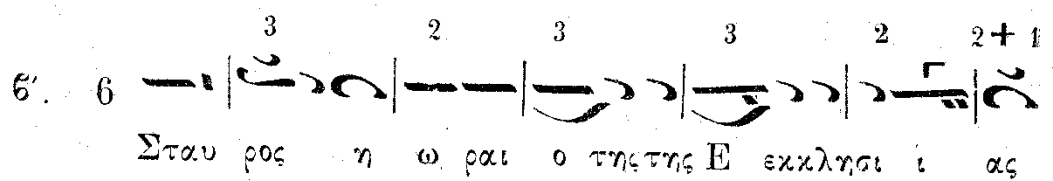
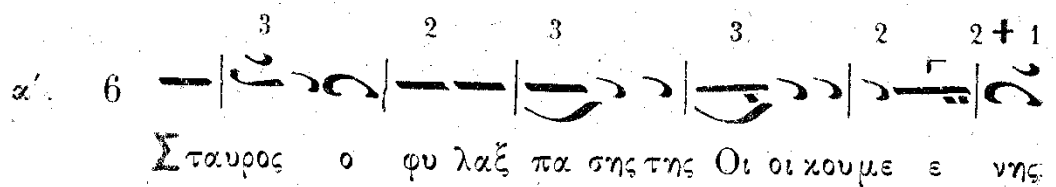
ᾠσμα 2ον Ἐξαποστειλάριον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

ᾠχος β'. Δ

γ'. 5
 Σταυ ρος βα σι λε ων το ο κρα ται αι ω μα
 4
 Σταυ ρος πι στω ων το στη η ρι γμα

δ'. 4
 Σταυ ρος αγ γε λω ων η δο ο ξα
 4
 και των δαι μο νω ων το τρα αυ μα

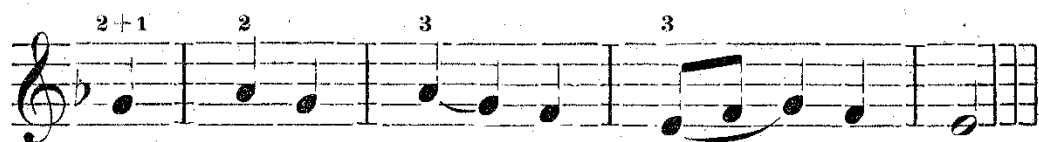
Σταυ ρο ος ο φυ λαξ πα σης της

Οι οι κου με ε νης Σταυ ρο ος η ω

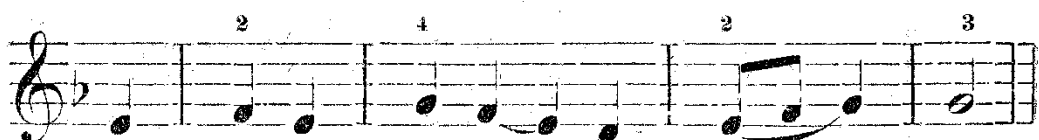
ω ραι ο της της Ε εκ κλη σι ι ι ας

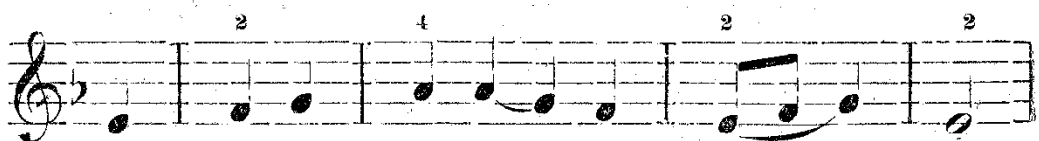
Σταυ ρος βα σι λε ων το ο κρα ται αι ω μα

Σταυ ρος πι στω ων το στη η ρι γμα

Σταυ ρος αγ γε λω ων η δο ο ο ξα

και των δαι μο νω ων το τραυ αυ μα

ᾠσμα ζον Ἑξαποστειλάριον

Ρυθμική διαίρεσις (μετρικὴν διαίρεσιν ἴδε ἐν προλεγομένοις)

Ἦχος γ'. ᾠ

		3		2		2		2+1
α'. 4	{	—	—	—	—	—	—	—
4		A	πο	στο	λοι	εκ	πε	ρα α των
		2		4		2		2+1
	{	—	—	—	—	—	—	—
		συν	α	θροι	σθεν	τες	εν	θα δε ᾠ

Β'. 4

Γεθ ση μα νη τω χω ρι ι ω

4

κη δευ σα τε μου το σω μα

Γ'. 4

και συ υι ε και αι Θε ε ε μου

4

πα ρα λα βε μου το πνευ μα

3 2 2 2+1

Α πο στο λοι εκ πε ρα α των

2 1 2 2+1

συν α θροι σθεν τε ες εν θα α δε

2 3 2 3

Γεθ ση μα νη τω χω ρι ι ω

κη δευ σα τε μου ου το σω ω μα
και συ υι ε και αι θε ε ε μου
πα ρα λα θε μου ου το πνευ μα

ᾠσμα 4ον Κάθισμα

Α'. Μετρική διαίρεσις

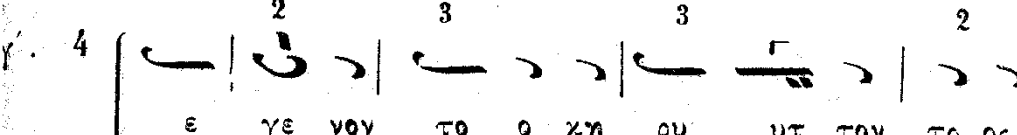
α'. και β'. — — — — || Λ — — — —
γ'. — — — — — — || Λ — — — — — —
δ'. και ε'. Λ — — — — || — — — — — —
(κατὰ κλείς) — — — — — —

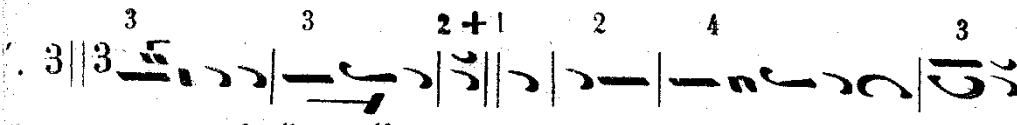
Β'. Ρυθμική διαίρεσις

ᾠχος α'. $\overset{x}{\underset{\cdot}{q}}$

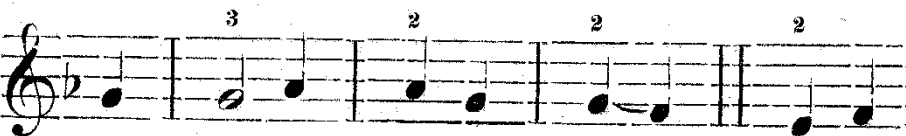
α'. 3 Δ | 3 — | 2 — | 2 — ||
Τον τα φον σου Σω τη ηρ
νε χροι τη α στρα πη η

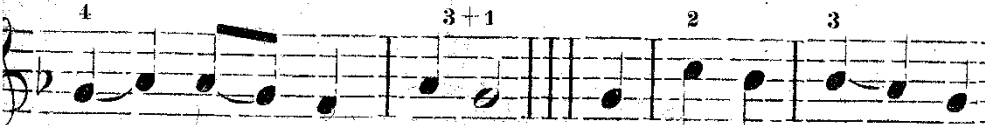
3 2 4 3 + 1
στρα τι ω ω ται τη ρουν τες
του ο φθε εν τος αγ γε λου

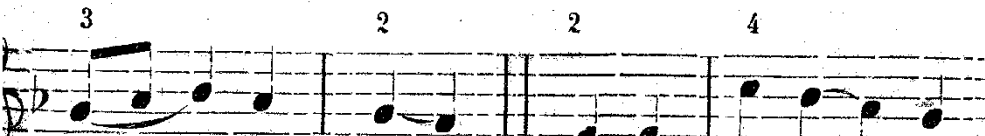
4
 ε γε νον το ο κη ρυ υτ τον το ος
 4
 γυ ναι ξι τη ην α να α στα σιν χ

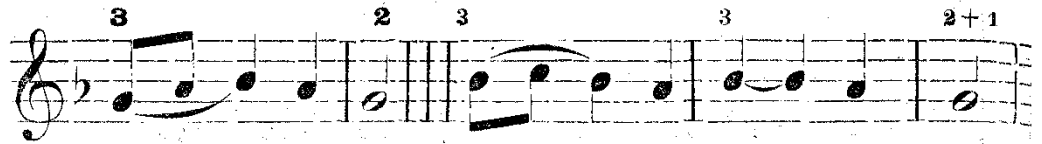
3
 σε ε δο ξα α ζο μεν τον της φθε ρα ας κα θαι ρε την
 σοι οι προ σπει πτο μεν τω α να στα αν τι εκ ταφου

 και μο νω θε ω η μων

 Τον τα φον σου Σω τη ηρ στρα τι
 νε κροι τη α στρα πη η του ο

 ω ω ται τη ρουντες ε γε νον το ο κη
 φθεν εν τος αγ γε λου

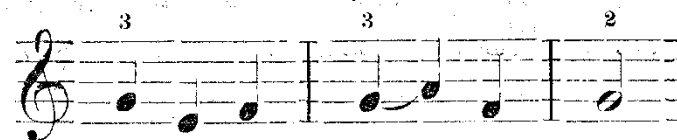

 ρυ υτ τον το ος γυ ναι ξι τη ην α

να α στα σιν σε ε δο ξα α ζο μεν
σοι οι προσ πι ι πτο μεν

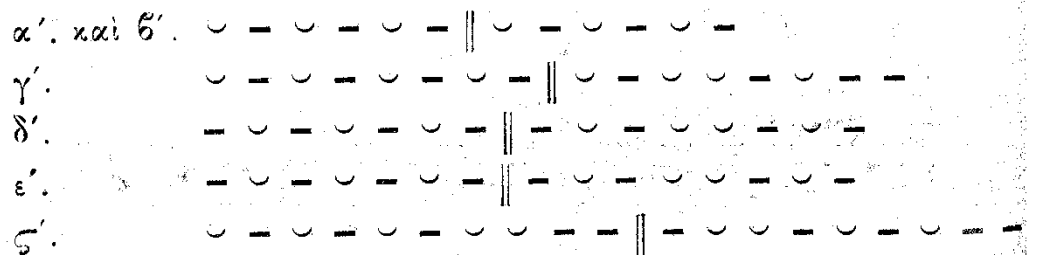
τον της φθο ρα ας κα θα: ρε την και
τω α να στα αν τι εκ τα φου

μο νω θε ω ω η μων

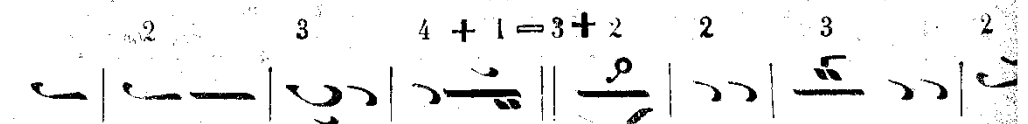
Ἀσμα ὄν Κάθισμα

Α'. Μετρική διαίρεσις

Β'. Ρυθμική διαίρεσις

Ἦχος γ'. ᾠ

Την ω ραι ο τη τα α της παρ θε νι ι ας σο
και το υ περ λαμ. προ ον το της α γνει ει ας σο

ο Γα θρι ηλ κα τα πλα γεις

ε βο α σοι Θε ο το ο κε π q

ποι ον σοι εγ κω μι ο ον προ σα γα γω ε πα α ξι ον

τι δε ο νο μα σω ω σε α πο ρω και ε ξι στα

μαι δι δι ο ως προ σε τα α γην βο ω ω σοι και

αι ρε η κε χα ρι τω με νη

Την ω ραι ο τη τα α α της προ θε
και το υ περ λαμ προ ο ον το της α

1 Το ἄθροισμα $3+2$ υποδηλαῖ ὅτι ἡ τονή τῆς συλλαβῆς μετὰ τῆς ἄρσεως τοῦ ἐπομένου κώλου τῆς κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ἄγονται ὡς δύο πόδες, ὧν ὁ μὲν τρίσημος, ὁ δὲ δίσημος.

3 2 + 1 2 2 2 1 + 1

νι ι ι ας σου ο Γα βρι ηλ κα τα πλά γεις
γνει ει ει ας σου

4 2 2 2 2

ε βο α σοι Θε ο το ο κε ποι ον

2 3 4 2 3

σοι εγ κω μι ο ο ον προσ α γα γω ε

3 2 2 2 2

πα α ξι ον τι δε ο νο μα

2 2 2 4 2 2

σω ω σε α πο ρω και ε ξι στα μαι

2 2 4 2 2

δι ο ως προ σε τα α γην βο ω ω σοι

4

χαι αι ρε η κε χα ρι τω με ε νη

Ἑσπερινὰ ἑσπερινὰ. Κάθισμα

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. καὶ β'. — — — — — || — — — — — (δίκωλος)
 γ'. — — — — — || — — — — — (μονόκωλος)
 δ'. καὶ ε'. — — — — — || — — — — — (δίκωλος)
 ς'. — — — — — || — — — — — || — — — — —
 (τρίκωλος)
 ζ'. — — — — — || — — — — — ||| — — — — —
 (δίκωλος ||| κατὰ κλείς)

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

 Δ
H205

2 3 3 2+1 2 2 2 2

Κα τε πλα γη Ι ι ω ση φ το υ περ φυ σιν θε ω ρων
και ε λαμ βα νε εν εις νουν τον ε πι πο χον υ ε τον

2 3 3 3 4

εν τη α σπο ρω συλ λη ψει σου Θε ε ο το ο ο

2 2 3 2 2 2 2 2

κε βα το ον ε εν πυ ρι α κα τα α φλε εκτον
ραβ δο ον Α α α ρων την βλα στη σα α σαν

2 3 2 2 1+1 2 2+1

και μαρ τυ ρων ο μνη στω ωρ Σου και φυ υ υ λαξ

2 4 2 2 3

τοῖς ι ε ρευσι ν ε κραυ γα α ζε Παρ θε ε νος

4 2+1 3 4 2 4 4

τι ι ι κτει και με τα το ο ο κον πα λιν με νει ει Παρ θε

2

ε ε ε νος¹

2 3 3 2+1

Κα τε πλα γη Ι ι ω σηφ
και ε λαμ βα νε εν εις νουν

2 2 2 2+1

το υ περ φυ σιν θε ω ρων
τον ε πι κο κον υ ε τον

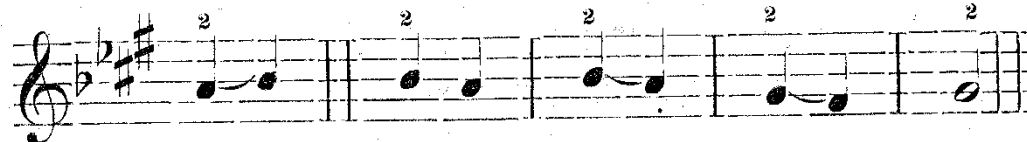
¹ Αἱ ἐν ταῖς λέξεσι Θεοτόκε, τίκτει, τόκον κ.τ.λ. τετράσημοι μακροὶ εἶνε ἐπέκτασις τῶν δισήμων μακρῶν ἐπὶ δύο ἀκόμῃ χρόνους μὴ ἀνήκοντας εἰς τὸν ρυθμόν· τοιούτους πλατυασμοὺς ἅπαντ' αἱ καὶ εἰς τὸ τροπάριον Ἡ παρθένος σήμερον. Καὶ Ἀριστοφάνης δὲ ὁ κωμικὸς παρωδῶν χορικόν τι τοῦ Εὐριπίδου ἐν τοῖς Βατράχοις (1309-1351) καὶ ἐπεκτείνων τὴν λέξιν σι εἰ εἰ λίσσετε τοιούτους τινὰς πλατυασμοὺς διακωμωδεῖ ἐπιτηδευσομένους, φαίνεται, ὑπὸ τῶν μελοποιῶν τοῦ καιροῦ του, οἱ ὅποιοι ἀποστάντες τῆς κλασικῆς ἀπλότητος καὶ εὐρυθμίας ἐν τῇ μελοποιίᾳ ἔδιδον πλείονα ἔκτασιν εἰς τὸ μέλος παραβλέποντες τὸ μέτρον.

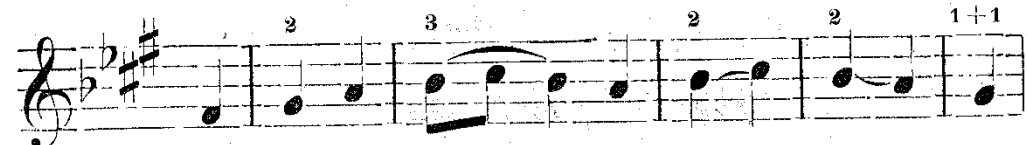
εν τη α σπο ρω συλ λη ψει σου Θε ε ο

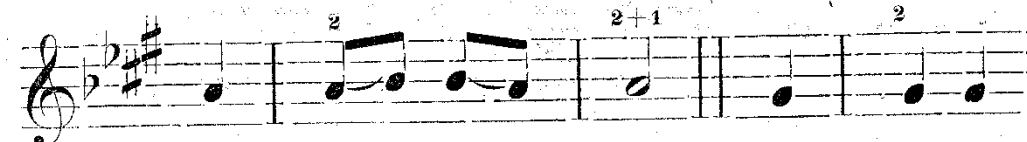
το ο ο ο κε βα α το ον ε ε εν πυ
ρα α εδον Α α α ρω ων

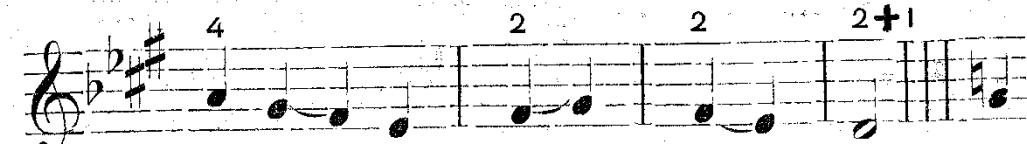
ρι ι α κα τα α φλε ε κτον
ρω ων την βλα στη η σα α σαν

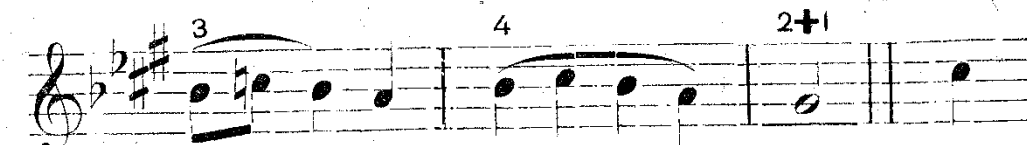
και μαρ τυ ρω ων ο μνη η στω ωρ σου

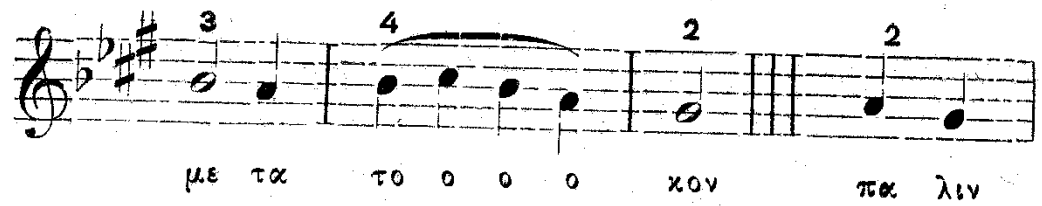
και φυ υ λαξ τοις ε ε

ρευ σι εν ε κραυ αυ γα α ζε Παρ

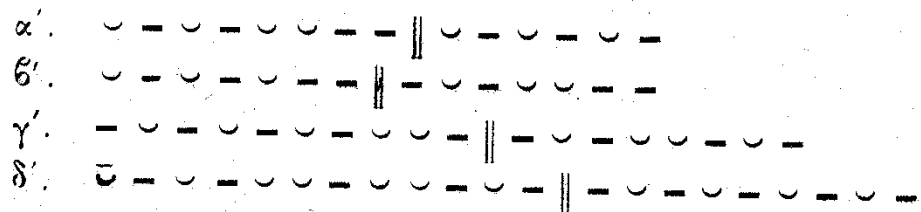

Θε ε ε νος τι ι ι ι κτει και

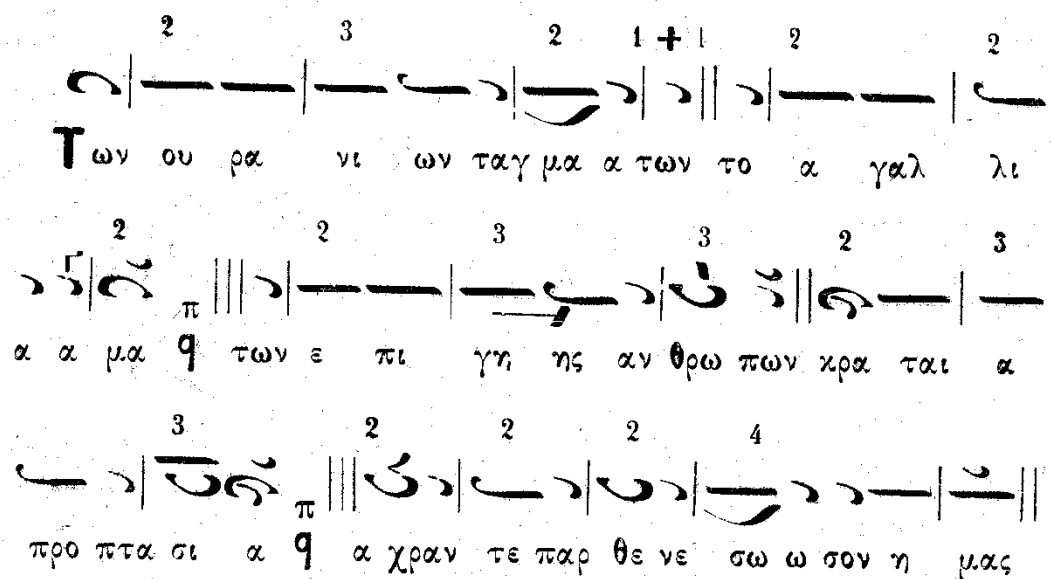
ᾠσμα Ὁν Προσόμοιον

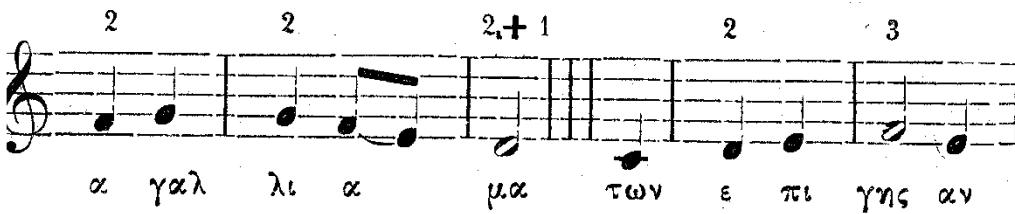
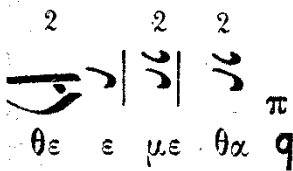
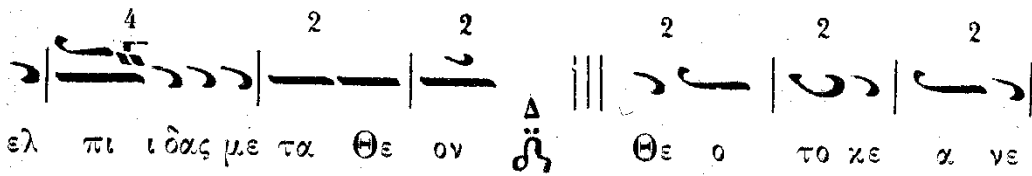
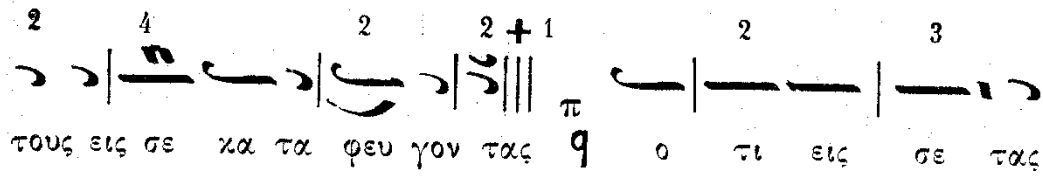
Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις.

Ἦχος α'. Πα

4 2 2 + 1 2

σε ε κα τα φευ γον τας ο τι εις

3 4 2 2

σε τας ελ πι ι δας με τα θε ον

2 2 2 2 2 2

θε ο το κε α νε θε ε με θα

ᾠσμα 8ον Προσόμοιον

Α'. Μετρική διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —

β'. — — — — — || — — — — —

γ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||

δ'. — — — — — || — — — — — || — — — — — ||

Β'. Ῥυθμική διαίρεσις

Ἦχος λέγετος $\frac{6}{8}$

2 3 2 2 2 3

Ως γει ναι ον εν μαρ τυ υ σιν α θλο φο ρε Γε

2 2 2 2 2 2 2
 ωρ γι ε κ συ νελ θον τες ση με ρο ον' ευ φη

2 2 3 3 2 1+1
 μου μεν σε κ ο τι τονδρο μον τε τε λε ε κας την

4 2 2 2 2
 πι ι στιν τε τη ρη κας και ε δε ξω

2 2 2 4 2 2 2
 εκ θε ου τον της νι κης σου στε φα νο ον ι

2 2 2 2 2 2
 κε τευ ε κ εκ φθο ρα ας και κιν δυ νων

2 2 2 2 2 2
 λυ τρω θη ναι τους εν πι στει εκ τε

2 1+1 2 4 2 2
 λου ουν τας την α ει σε εκ στον μνη μην Σου κ

‘Εν τῇ λέξει σήμερον τό μέτρον εἶνε — — οὐχὶ δὲ — — διότι οὐδέποτε δάκτυλος τίθεται ἐν τέλει κώλου. Κατ’ ἐφαρμογὴν δὲ τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐγράψαμεν καὶ τὸ μέλος ἀναλόγως ἐκ τοῦ μέτρου εἰκάσαντες τὸν ρυθμόν, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ τὴν εἰκασίαν ἡμῶν ταύτην εὗρομεν βεβαιουμένην καὶ ὑπ’ ἀρχαίου χειρογράφου.

2 3 2 2

Ως γεν ναι ον εν μαρ τυ σιν

2 3 2 2 2

α θλο φο ρε Γε ωρ γι ε συν ελ

2 2 2 2 2 2

θον τες ση με ρο ον ευ φη μου μεν σε

3 3 2 1 + 1

ο τι τον δρο μον τε τε λε κας την

4 2 2 2 2

πι ι στιν τε τη ρη κας και ε θε ξω

2 2 2 4 2 2

εκ θε ου τον της νι κης σου στε φα νον

2 2 2 2 2

ον ι κε τευ ε εκ φθο ρα ας

και κιν δυ νων λυ τρω θη ναι

τους εν πι στει εκ τε λουν τας την

α ει σε θα στον μνη μην σου

ᾠσμα θον. Ἀναστάσιμον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. — — — — — || — — — — —

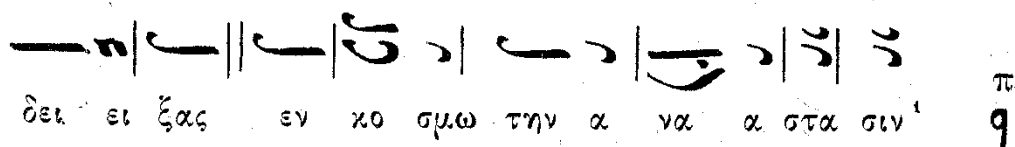
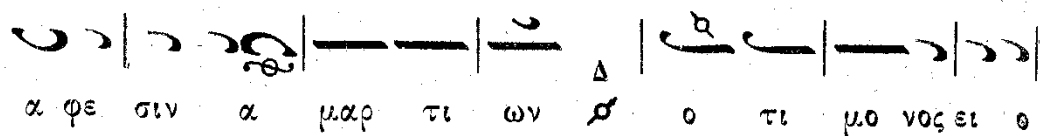
β'. — — — — — || — — — — — || — — — — — || — — — — —

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις

Ἦχος α'. π

Τας ε σπε ρι νας η μων ευ χας προσ δε ξαι

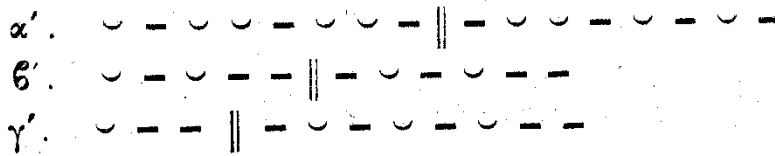
α α γι ε κυ ρι ε και πα ρα σχου η μιν

¹ 'Εν τῷ χωρίῳ ὁ δεῖξας διωρθώσαμεν τὸν ρυθμὸν συμφώνως μὲ τὸ μέτρον.

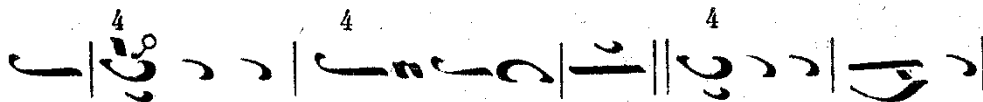
ᾠσμα 10ον Ἀναστάσιμον

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

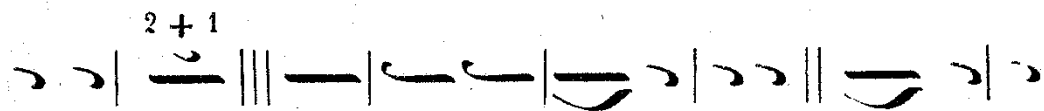

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις

Ἦχος βαρὺς ᾠ

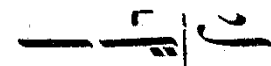
Α νε στη Χρι στο ος εκ νε κρων λυ σας θα να του

τα δε σμα ευ αγ γε λι ι ζου ου γη χα ραν

με γα α λην αι νει ει τε ου ρα νοι Θε ου την

δο ο ξαν

Α νε στη Χρι στο ος εκ νε κρων λυ σας θα

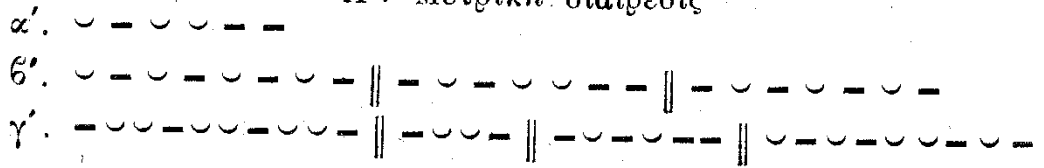

να του τα δε σμα ευ αγ γε λι ι

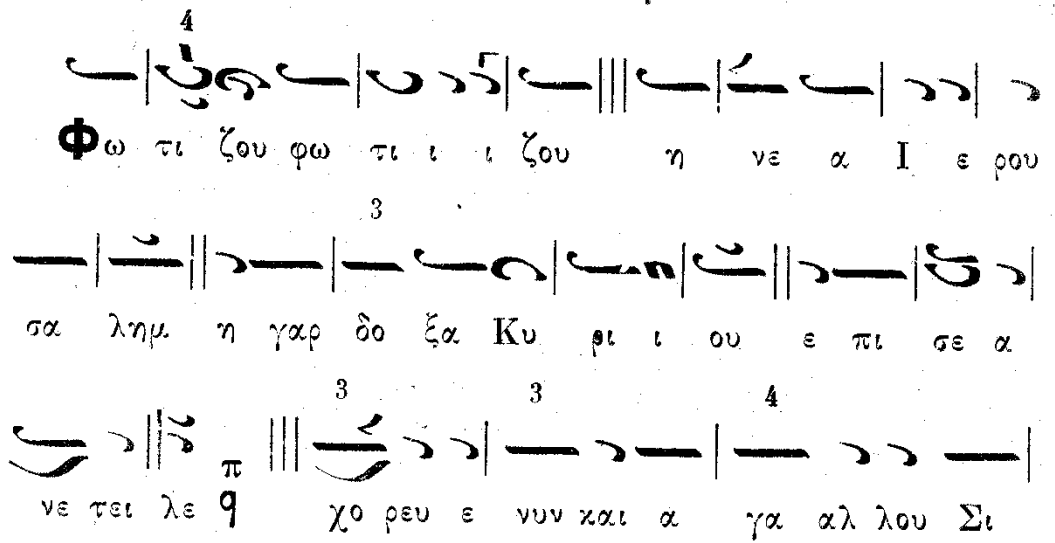
Ἄσμα 11ον. Ἐνάτη ὁδὸς τοῦ Πάσχα

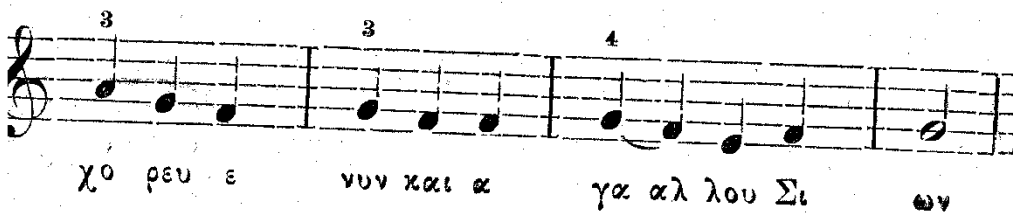
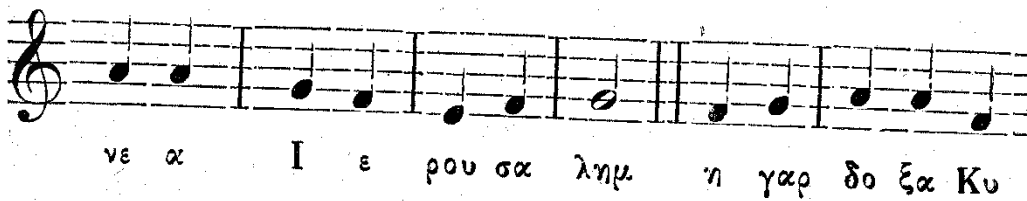
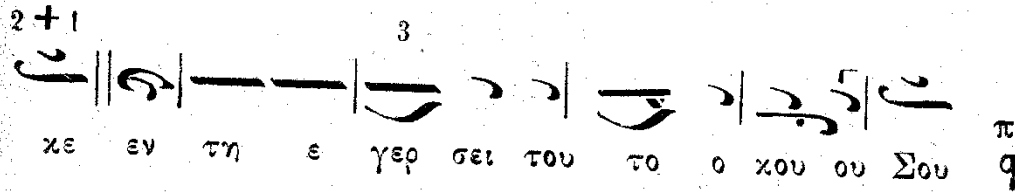
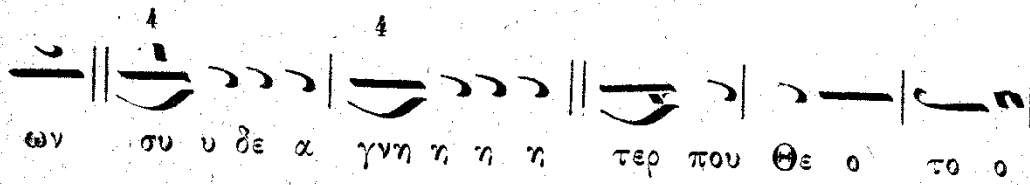
Α'. Μετρική διαίρεσις

Β'. Ῥυθμικὴ διαίρεσις

π
9
"Hxos α'.

το ο χε εν τη ε γερ σει του το ο
κου ου σου

ᾠσμα 12ον.

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

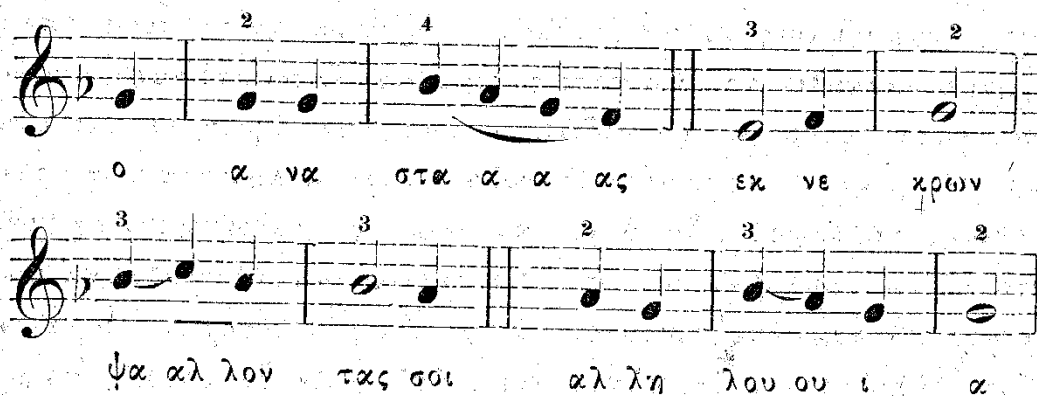

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

ᾠχος β'.

Σω σόν η μα ας Υι ε ε Θε ου ο α
να στα α α ας εκ νε κρων ψαλ λον τας σοι αλ λη
λου ου ι α

Σω ω σον η μα ας υι ε ε ε Θε ου

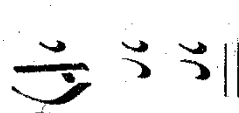
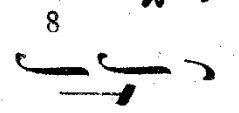
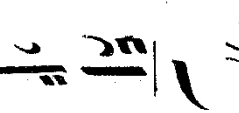
Τὸ πανάρχαιον τοῦτο μελύδριον ἔχομεν παραθέσει ἐνταῦθα ἕνεκα τῆς μεγάλης αὐτοῦ σπουδαιότητος, πολλὰ πράγματα διευκρινίζοντος ὡς πρὸς τὸν ρυθμόν· ἐν αὐτῷ δηλ. ἀνευρίσκομεν τελείως διατετηρημένον λογαοιδικὸν ρυθμικὸν κῶλον μὲ πάντας τοὺς πόδας αὐτοῦ προσωδιακοὺς, οἷον μάτην εἶχομεν ζητήσει ἐν ἄλλοις τροπαρίοις περιλαμβάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κῶλα λογαοιδικὰ μικτὰ. Εἶνε δὲ τὸ κῶλον Σῶσον ἡμᾶς υἱὲ Θεοῦ (— — — — — Λ), ἥτοι τετραποδία λογαοιδικὴ (γλυκῶνειον) καταληκτικὴ, ἄνευ ἀνακρούσεως, τὸ ὅποῖον τὸν μὲν δάκτυλον ἔχει προσωδιακὸν τετρασῆμον (σωσῶν η), τοὺς ἐπομένους δύο τροχαίους προσωδιακοὺς τρισήμους (μα ας υ ι | ε ε Θε | ου), τὸν δὲ τελευταῖον καταληκτικὸν τροχαῖον δίσῆμον ἐλλειπούσης τῆς ἄρσεως. Τὰ λοιπὰ κῶλα ἐρμηνεύονται εὐκόλως. Κρίνομεν δὲ τὸ τοιοῦτον παράδειγμα τοσούτῳ μᾶλλον πολῦτιμον ὅσῳ οὐ μόνον ξένοι σοφοὶ ἀλλὰ καὶ τινες τῶν ἡμετέρων μουσικῶν παρελκόμενοι ἐκ τῆς ἐν τῇ εὐρωπαϊκῇ μουσικῇ ἐπικρατούσης ἰσοποδίας νομίζουσιν ἐδύνατον τὴν συμπλοκὴν ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ κῶλῳ ποδῶν τεροσήμων ἥτοι δισήμων, τρισήμων καὶ τετρασήμων ἀναμίξιν τούτοις ὅμως καὶ τὸ κῶλον τοῦτο καὶ τὰ σωζόμενα παλαιὰ ἑλληνικὰ ᾄσματα¹ ἀποδεικνύουσιν ὅλως τὸ ἐναντίον ὅτι δηλ. ἐν

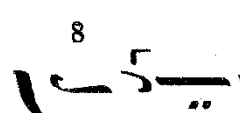
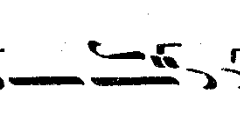
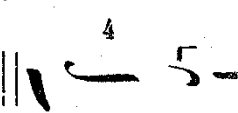
¹ Ταῦτα λέγοντες ἔχομεν ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὰς νεωτέρας διασκευὰς τῶν σμμάτων τούτων, ἐν αἷς ὁ δάκτυλος ἐξισοῦται μὲ τρίσήμον τροχαῖον λαμ-

τοῖς λογαοιδικοῖς κώλοις (τούλάχιστον κατὰ τὴν κλασικὴν ἐπο-
χὴν) ὁ δάκτυλος ἦτο πάντοτε τετράσημος ἔστω καὶ συνεζευγμέ-
νος μετὰ τροχαίων προσωδιακῶν τρισήμων, ἀφίνομεν ὅτι καὶ
ἐν τοῖς μικτοῖς λογαοιδικοῖς κώλοις τῶν ἐκκλησιαστικῶν τρο-
παρίων πολλαχοῦ ὁ δάκτυλος φυλάσσει τὸ τετράσημον σχῆμα
του. Ὅσον ἀφορᾷ δὲ τὸν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων μουσικογράφων ἀνα-
φερόμενον κύκλιον δάκτυλον, ἰσόχρονον μὲ τρίσημον τροχαῖον
ὄντα, ὑποθέτομεν ὅτι οὗτος εἶνε ὁ ὑφ' ἡμῶν ὀνομασθεὶς τονι-
στικός δάκτυλος ~ ~ ~ τὸν ὁποῖον πράγματι εὐρίσκομεν συνη-
νωμένον μετὰ τρισήμων τροχαίων ἐν τῷ πρώτῳ ᾄσματι τοῦ
παρόντος παραρτήματος (περίοδ. δ'. κῶλον 4ον) καὶ ἀλλαχοῦ·
ἀλλὰ τοῦτο μόνον ὡς ἀπλὴν εἰκασίαν προβάλλομεν.

ᾠσμα 13ον Τρισάγιον τοῦ Βήματος

Ἦχος β'. Δ

			
Δ υ να μις	Α α α α	α γι ι ι ι	
	Α α α α	α γι ι ι ι	

			
ο ο ο ο ος	ο ο ο ο ο ο ο	Θε ε ε	
ο ο ο ο ος	ι ι ι ι ι ι ι	σχυ υ υ	

θάνων τὸ ρυθμικὸν σχῆμα
εἰς τοὺς ἀρχαίους (ἴδε τὰ
ἐν τῇ Ἱστορίᾳ τῆς παλαιᾶς

ὅλως ἄγνωστον
ᾄσματα ταῦτα
ἐλλ. Μουσικῆς

τοῦ F. Gevaert, ἐν τῇ στερεοτύπῳ ἐκδόσει τῆς Λειψίας τῶν Ἑλλήνων
Ἀρμονικῶν, ἐν Westfal Metrik κτλ.), ἀλλὰ τὴν πιστὴν μεταγραφὴν
αὐτῶν ἐκ τῆς παλαιᾶς εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν παρασημαντικὴν, οἷαν εὗρε-
μεν ἐν ἐλληνικῇ μεταφράσει τῆς Ἱστορίας τῆς παλαιᾶς ἐλλήν. Μουσικῆς
τοῦ G. Weitzman, ὅπου πράγματι οἱ μὲν δάκτυλοι πανταχοῦ φυλάσ-
σονται τετράσημοι, οἱ δὲ τροχαῖοι τρίσημοι.

8 8 4

ε ο ο ο ο ος Α α α α α γι ι ι

υ ρο ο ο ο ος

4 8 4 4

ος α α θα α α α α να α α τος

4 8 8

ε ε ε ε λε ε ε η σο ο ο ο ο ο ον

4

η η μα ας

8

Δυ να μιν Α α α α α α α

Α α α α α α α

4 8

γι ι ι ι ι ι ο ο ο ο ο ο ο ος

γι ι ι ι ι ι ο ο ο ο ο ο ο ος

4 4

ο ο ο ο ο ο ο ο θε ε ε ε ε

ι ι ι ι ι ι ι σχυ υ υ υ υ

8 8

ο ο ο ο ο ο ος Α α α α α α α

ρο ο ο ο ο ος

γι ι ι ι ι ι ος α α θα α α α

α α α να α α α α τος ε ε ε ε ε

λε ε ε ε ε η σο ο ο ο ο ο ον η η μα ας

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ ᾠσμάτιον τοῦτο διότι περιλαμβάνει λείψανά τινά τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ποδῶν τροχαίου σημαντοῦ καὶ ἰάμβου ὀρθίου (8 | 1 σημειώσεις)· καὶ ἐν μὲν τῷ χωρίῳ Ἅγιος ὁ Θεὸς βλέπομεν ἄρτιον σχῆμα σημαντοῦ τροχαίου (8 | 4) δις ἐπαναλαμβανόμενον, τοῦτο δὲ ἐπακολουθεῖ ἐν τῇ τρίτῃ θέσει τέλειον σχῆμα ἰάμβου ὀρθίου (4 | 8)· ἐν τῷ ἐπομένῳ χωρίῳ Ἅγιος ἀθάνατος αἱ ὀκτάσημοι καὶ αἱ τετράσημοι μακροὶ ἀκολουθοῦσιν ἀλλήλας ἀνωμαλῶς καὶ συγκεχομένως· ἐν δὲ τῷ Ἐλέησον ἡμᾶς ἐκάστη ὀκτάσημος μακρὰ βαίνει ἐπὶ δύο συλλαβὰς ὧν ἡ ἑκτασις εἶναι 6 | 2=8. Καὶ παρὰ τὰς ἀνωμαλίας ὅμως ταύτας τὸ ᾠσμάτιον εἶνε σπουδαιότατον διότι εἶνε ἐκ τῶν ὀλιγίστων δειγμάτων τῶν ἐν λόγῳ ρυθμικῶν ποδῶν· ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν μουσικῆς ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα ἀποδεικτικὸν πρώτης δυνάμεως τοῦ ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἡμῶν μέλη δὲν εἶνε οὔτε ἀραβικά, οὔτε περσικά, ἀλλ' ἀπλούστατα προέρχονται ἐκ τῆς θρησκευτικῆς μουσικῆς τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως ἐκ τῶν καλουμένων νόμων ἐφ' οἷς περίδοξα κατέστησαν τὰ ὀνόματα τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Τερ-

πάνδρου, τοῦ Πολυμνάστου κτλ. παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡμῶν προ-
γόνοις. Ἐκ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν ᾠσμάτων τῶν συντε-
θειμένων καθ' ὅμοιον τρόπον παραθέτομεν ἐνταῦθα τὸ ἐξῆς·

ᾠσμα 14ον

ᾠχος πλ. ᾠ Π α

4 4 4 4 8
 Ν ε ε οὐ να α μι ις π ||| Ο ο ο ο σοι
 οι οι οι οι οι οι οι οι εις Χρι στο ο ο ον
 ε ε ε ε ε βα α α α πτι ε βα πτι σθη η
 τε ε ε ε ε ε Δ οὐ Χρι στο ο ο ο
 ο ο ον ε ε ε ε ε ε ε νε ε οὐ υ υ υ υ
 υ σα α α σθε ε ε ε ε ε ε ε οὐ α α α
 α α λ λ η λου ου ου ου ου ου ι ι ι α π
 9

Νέ ε Δυ υ να α μι ις ο ο ο ο ο
σοι οι οι οι οι οι οι οι οι οι ει εις Χρι
στο ο ον ε ε ε ε ε βα α α
α α πτι ε βα πτι σθη η τε ε ε ε ε
ε ε Χρι στο ο ο ο ο ο ο ον
ε ε ε ε ε ε νε ε ε δυ υ υ υ
υ υ σα α σθε ε ε ε ε ε ε ε
α α α α α λ λη η λου ου ου ου ου ου ι ι ι α

ᾠσμα 15ον Ὕμνος εἰς τὴν Καλλιόπην

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

α'. ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — ◡ — —
 β'. ◡ — ◡ — ◡ — ◡ — || ◡ — ◡ — ◡ — —
 γ'. — ◡ ◡ — ◡ ◡ — || ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — —
 δ'. — ◡ ◡ — ◡ ◡ — || ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — — |||
 — ◡ — ◡ — ◡ —

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις ◡ = — ◡ = ♩

Ἐκ τοῦ Βου

3 3 3 2+1 3
 — | — | — | — | — || — | — | — |

Α εἰ δὲ μου σα μοι φι λη μολ πης δ ε

3 2 2 3 3 3
 — | — | — | — || — | — | — | — | — | — |

μης κα ταρ χου ^Δ αυ ρη δε τω ων απ αλ σε

2+1 3 3 2 2 4
 — || — | — | — | — | — | — | — || — | — | — |

ων ε μας φρε να ας δο νει ει τω **κ** Καλ λι ο

4 2+2 4 4 4 4
 — | — | — || — | — | — | — | — | — | — || — | — |

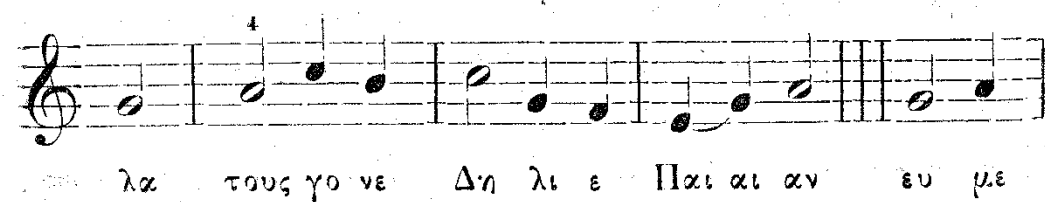
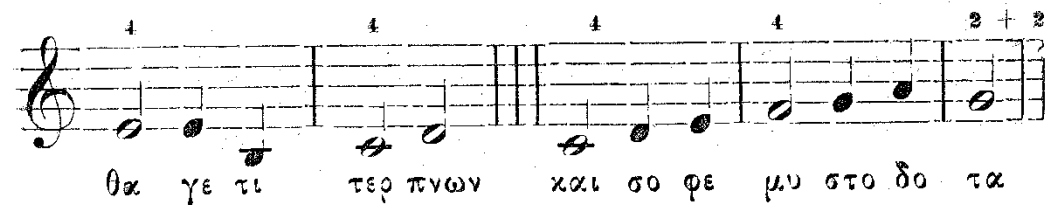
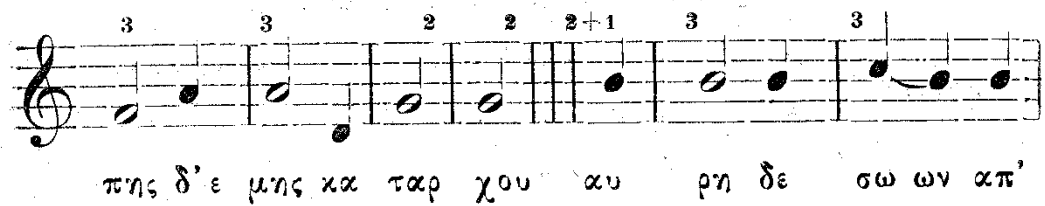
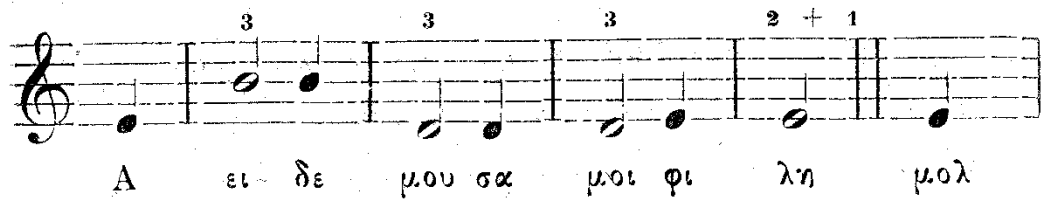
πει α σο φα μου σων προ κα θα γε τι τερ πνων ^π **q**

4 4 2+2 4 4
 — | — | — | — || — | — | — | — | — | — | — |

και σο φε μι σθο δο τα Λα τους γο νε Δη λι

4 3 3 3 2
 — | — | — | — || — | — | — | — | — | — |

ε Παι αι αν ^χ **q** ευ με νει εις πα ρε στε μοι

Τὸ ᾠσμα τοῦτο εἶνε προσφδιακόν· αἱ μακροὶ ὅμως αὐτοῦ τοσοῦτον συχνὰ συμπίπτουσι μὲ τὰς τετατισμένους συλλαβὰς, ὥστε δυνάμεθα νὰ τὸ ἐκλάβωμεν καὶ ὡς τονιστικόν· τοῦτο δὲ συμβαίνει διότι ὁ ποιητὴς αὐτοῦ Διονύσιος, ὁ πρεσβύτερος, τὸν ὁποῖόν τινες ταυτίζουσι μὲ Διονύσιον τὸν Ἀλικαρνασσέα· ἔζη κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Ἀντωνίνων (2ος αἰὼν μ. Χ.), ὅτε ἡ μὲν προσφδία εἶχεν ἐκλείψει ἀπὸ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, οἱ λόγιοι ὅμως ποιηταὶ ἐξηκολούθουν νὰ στιχοιργῶσιν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ὑφιστάμενοι ὅμως ἀσυναίσθητως πῶς καὶ τὴν ἐπήρειαν τοῦ τόνου ἐκνευκτικότητος ἤδη ἐν τῇ ζώσῃ γλώσσῃ. Τοῦ ᾠσματος πολλὰ φέρονται διασκευαί, ὡς ἠνίχθημεν καὶ ἐν σημειώσει τοῦ 12ου ᾠσματος· ἡμεῖς ὅμως προετιμήσαμεν τὴν γραφὴν ταύτην καινοτομήσαντες ὀλίγον τι κατὰ τοῦτο, ὅτι διεστειλάμεν οὐ μόνον τοὺς πόδας, ἀλλὰ καὶ τὰ κῶλα καὶ τὰς περιόδους μὲ διπλᾶς καὶ τριπλᾶς διαστολάς. Περὶ τῶν καταλήξεων τῶν δύο πρώτων ἱαμβικῶν τετραμέτρων, περὶ ὧν ἐκάμομεν λόγον καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις ἴδε ᾠσμα 17ον.

ᾠσμα 16ον (Δημῶδες)

(Ἐκ τοῦ γνωστοῦ κωμειδύλλου «Καπετὰν Γιακουμῆ»)

Α'. Μετρικὴ διαίρεσις

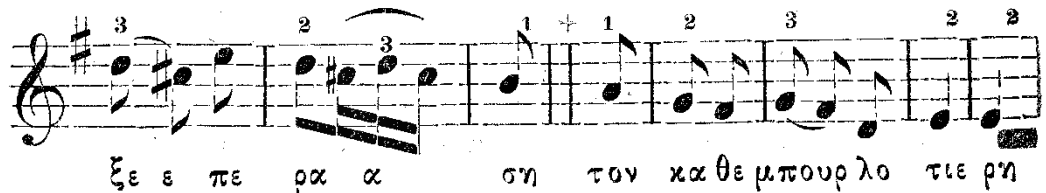
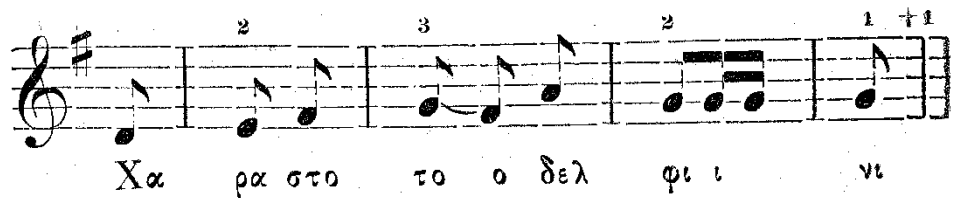
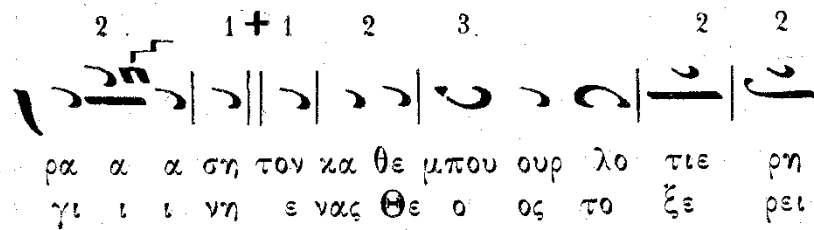
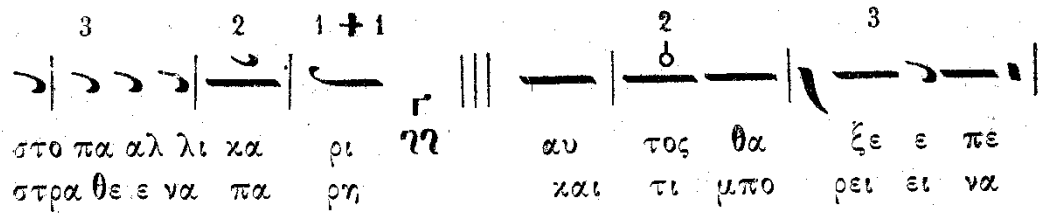
○ — ○ — ○ — — (ὀκτάκις ἐπαναλαμβανόμενον τὸ αὐτὸ)

Β'. Ρυθμικὴ διαίρεσις

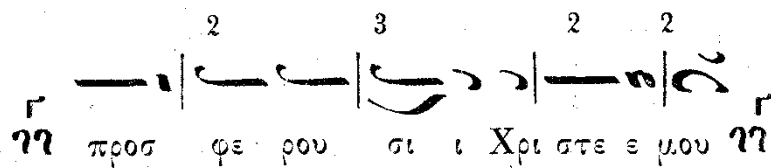
○ = — = ♩

ᾠχος α'. ἐκ τοῦ Πα γ

	2	3	2	1+1	2,2
π	—	—	—	—	—
9	Χ	α	στο	το	ο
	αυ	τος	πολ	λα	α
			κα	ρα	α
			α	α	β
			ια	και	κα

Κατὰ τὸ μέτρον τὸ ᾠσμα τοῦτο εἶνε ἱαμβικὸς δίμετρος καταληκτικὸς (ἀνακρεόντειον), κατὰ δὲ τὸν ρυθμὸν περιλαμβάνει ὀκτὼ κῶλα μικτά, διότι ὁ πρῶτος αὐτῶν ἱαμβος εἶνε δίσημος τονιστικὸς, ὁ δὲ δεύτερος τρίσημος προσωδιακὸς (αἱ δύο τελευταῖαι δίσημοι μακροὶ ἀποτελοῦσι τὴν κατάληξιν). Παράβαλε ὁμοία ρυθμικῶς κῶλα ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ.

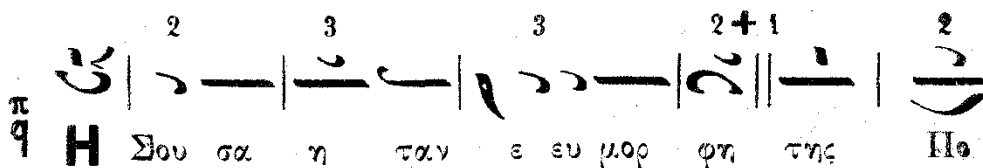

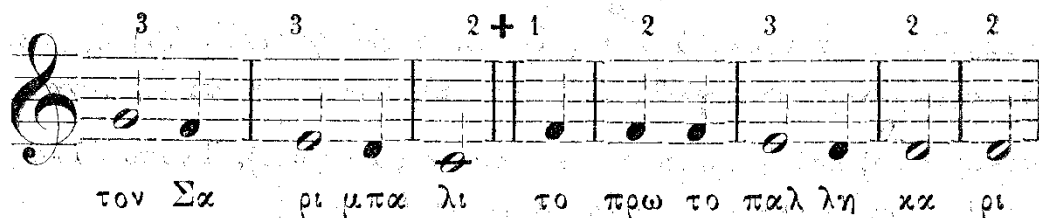
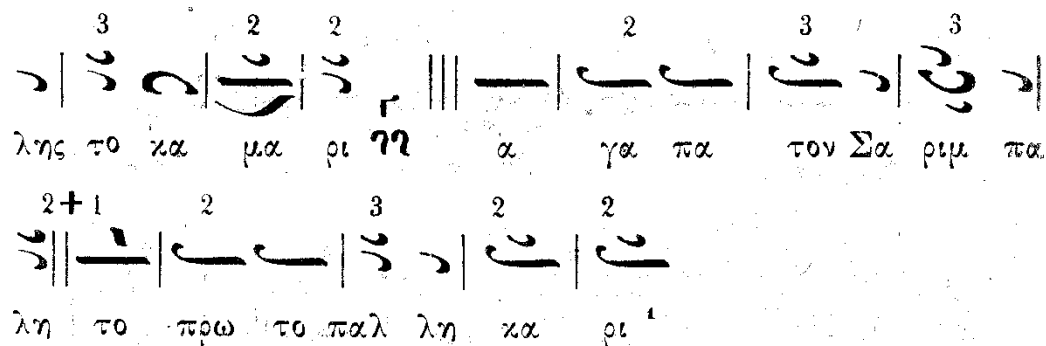
Ἀξιοσημείωτος πρὸς τούτοις εἶνε ἡ μελωδικὴ σύνθεσις τοῦ ᾠσματος πεποιημένου κατὰ τὸ δεκαοκτάχορδον ἀμετάβολον σύστημα τῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, καθότι ἐν τῷ αὐτῷ ᾠματι συμμελωδοῦνται καὶ ὁ Ζω (si) καὶ ὁ Ζω φυσικὸς (si) ἢ, ἵνα ὁμιλήσωμεν μετὰ τὴν γλῶσσαν τῶν παλαιῶν καὶ ἡ τρίτη συνημμένων (Ζω) καὶ ἡ τρίτη διαζευγμένων (Ζω φυσ.). Τοῦτο ἄλλως τε εἶνε συνηθέστατον καὶ ἐν τῇ ἐκκλ. Μουσικῇ.

ᾠσμα 17ον Δημῶδες

Ρυθμικὴ διαίρεσις

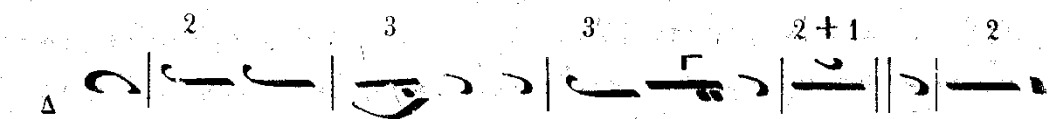
ᾠχος α'. ἐκ τοῦ Πα

Μέτρον τοῦ ᾠσματος εἶνε ὁ πολιτικὸς λεγόμενος στίχος ἢ ἱαμβικὸς τετράμετρος τῶν ἀρχαίων. Ἀλλὰ πολιτικοὺς στίχους ἀπαραλλάκτως ρυθμοποιημένους εὐρίσκομεν καὶ ἐν τοῖς ἐξῆς· (ᾠσμα 1ον καὶ 15ον).

* Τὸ λαμπρὸν τοῦτο δημῳδὸς ᾠσμα εἶνε ὁλόκληρος ἐποποιία ἐν ᾗ ἐξι-
στοροῦνται οἱ τραγικοὶ ἔρωτες τῆς Σούσας καὶ τοῦ Σαρίμπαλη, ἐψάλ-
λέτο δὲ πρὸ δεκαετίας περίπου ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ τῆς νήτου Λέσβου.
ὁπόθεν περισυνελέγη ὑπὸ τοῦ συγγραφέως.

² ³ ³ ²⁺¹ ²
 Δ
 Τοις μαθηταις συνελθωμεν εν ο
³ ² ²⁺¹ ² ³
 ρει Γαλιλαιαις και πιστει Χριστον θε
³ ²⁺¹ ² ³ ² ²
 α ασαθη λεγοντα εεξουσιαν
³ ³ ³ ²⁺¹ ³
 δ χ **A** ει δε μου σμοι φιλημολπης
³ ² ²⁺¹ ³ ³
 δε μης καταρχου αυρη δεσων απ
³ ²⁺¹ ³ ³ ² ²
 αλσεων εμας φρενας δοκει ειτω

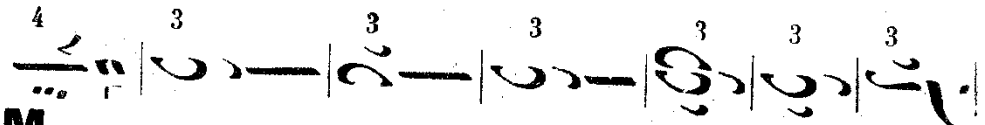
Οὕτως ἔχομεν τρία δίστιχα ἱαμβικῶν τετραμέτρων, ἐκ τεσσάρων τετραποδιῶν συγχείμενον ἕκαστον, ἐν δημῶδες, ἐν ἐκκλησιαστικόν καὶ ἐν παλαιὸν ἑλληνικόν, τῶν ὁποίων ἡ ρυθμοποιία εἶνε ἀπαράλλακτος, μετὰ ταύτην ὁμῶς τὴν ἐλαφρὰν διαφορὰν ὅτι τὸ δημῶδες καὶ τὸ ἐκκλησιαστικόν ἔχουσι τοὺς πρώτους πόδας καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν κώλων δισήμους, τονιστικούς, ἐνῶ τοῦ παλαιοῦ ἑλληνικοῦ πάντες οἱ ἱαμβοὶ εἶναι προσωδιακοὶ τρίσημοι συμφώνως μετὰ ὅσα εἶπομεν ἐν § 2. Σημειωτέον πρὸς τούτοις ὅτι ἐν ταῖς διασκευαῖς τοῦ ὕμνου εἰς τὴν Καλλιόπην, περὶ ᾧ

ἠνίχθημεν καὶ ἐν ἄσματι 12φ, αἱ προτελευταῖαι συλλαβαὶ τῶν
 ἱαμβικῶν τετραμέτρων « Ἀεῖδε μοῦσα » ἤτοι ἡ τὰρ καὶ ἡ νει,
 εὖρηνται τρίσημοι ἀντὶ δισήμων προφανῶς οὕτω μεταποιηθεῖ-
 σαι ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν ὅπως ἐπιτευχθῇ ἰσοποδία· ἡμεῖς ὁμῶς
 δὲν ἀποδεχόμεθα τὴν τοιαύτην διασκευήν, οὐ μόνον διότι ἐν
 ἄλλαις ἐκδόσεσιν αἱ συλλαβαὶ αὗται εἶνε γεγραμμέναι δίσημοι,
 ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀντιπαραβολῆς
 τῶν τριῶν διστίχων, ἡ ἐκκλησιαστικὴ καὶ ἡ δημώδης μουσικὴ
 παράδοσις συμφωνεῖ μὲ τὴν δευτέραν ταύτην γραφὴν τὴν ὑφ'
 ἡμῶν παραδεδεγμένην.

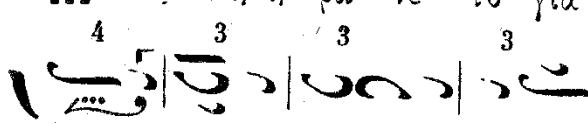
ᾠδὴ 18ον Δημῶδες.

Ρυθμικὴ διαίρεσις.

Ἦχος α' ἐκ τοῦ Πα.

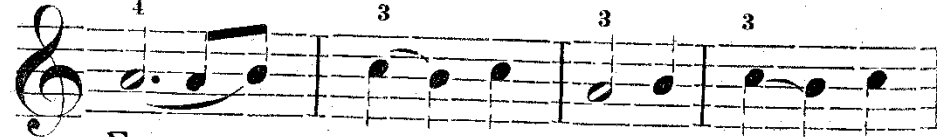

Μ α ας πη η ρα νε το για α σε μι το για σε μι

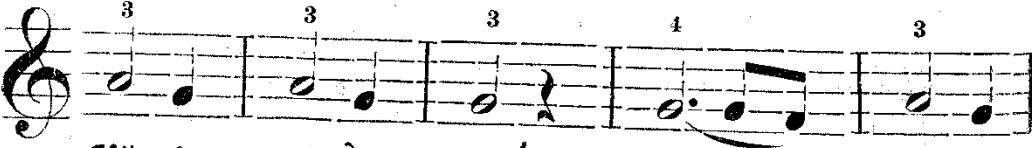
 μα ας πη ραν και αι τη ρι ζα

 π' ἀπλόναμε τὰ ροῦχά μας στὸν ἥλιο καὶ μυρίζαν.

 Ση η η με ε ρα κα στρο χα α λα

 και αι αι του ου σπη τιου μας η η με

 σεν ε χα λα σε¹ πυ υρ γος ξε

 σια α η με σια² α α πο τη

Τὸ μυρολόγιον τοῦτο εἶνε δεῖγμα τελείου προσωδιακοῦ μέ-
λους ἐφηρμοσμένου εἰς τονιστικὸν δίστιχον δημῳδες· μόνον αἱ
ἄρσεις τῶν πρώτων ἰάμβων (προχνακρούσεις) καὶ τῶν τεσσάρων
κώλων τοῦ διστίχου ἐκτείνονται εἰς τετράσημον μακράν ἀπο-
τελοῦσαν οὕτως οἶονεῖ θρηνητικὸν προωδικὸν ἐπιφώνημα ἀνά-
λογον μὲ τὰ ἐν τοῖς κομμοῖς τῶν παλαιῶν ἐλληνικῶν δραμάτων
ἀπαντῶντα αἰαί, ἰὼ κτλ. τὰ ὅποια ἐξάπαντος καθ' ὅμοιον τρό-
πον προεμελωδοῦντο. Τὸ ὅτι δὲ τὸ θρηνητικὸν τοῦτο προμελώ-
δημα εἶνε τετράσημον, πάντων τῶν ἄλλων ποδῶν ὄντων τρισή-
μων, μαρτυρεῖ πόσον καὶ ἡ δημῳδὴς ἡμῶν μελοποιία ὀλιγωρεῖ
τῆς λεγομένης ἰσοποδίας. Τελευταῖον παρατηροῦμεν ὅτι τὸ
ἄσμα τοῦτο καταλήγει μὲ τὸ ἐν § 15 ἀνενεχθὲν κατακληκτικὸν
σχῆμα. Καί, ἵνα εἰπωμέν τι καὶ περὶ τοῦ μέλους, προσθέτομεν
ὅτι ὁ πρῶτος ἦχος ἐνταῦθα (ἁρμονία φρυγιστὶ) εἶνε ἐπτάφωνος
ὁδεύων μεταξὺ τῶν φθόγγων Νη καὶ Πα καὶ μῆδαμῶς ἀπτό-
μενος τῆς ἀντιφωνίας τῆς βάσεώς του ἥτοι τοῦ ἄνω Πα·
τοιαῦται ἐλλειπεῖς κλίμακες, ἐν χρήσει οὔσαι καὶ παρὰ τοῖς
ἀρχαίοις, ἀπαντῶσι συχνότατα καὶ ἐν τῇ δημῳδῇ καὶ ἐν τῇ
ἐκκλ. μουσικῇ, καὶ μάλιστα οὐ μόνον ἐπτάφωνοι, ἀλλὰ καὶ τε-
τράφωνοι καὶ πεντάφωνοι. Ἀλλὰ περὶ τούτων ἄλλοτε.

¹ Μέλος τὸ αὐτό· μόνον τὸ δίστιχον ἠλλάξαμεν.

² Μεσῆα=μεσσία δοκός· δημῳδὴς παρομοίωσις τοῦ προστάτου τῆς
οἰκογενείας ἀποθνήσκοντος.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Καὶ ἡ μὲν παροῦσα πραγματεία λόγῳ τῆς στενότητος τῶν ὁρίων τῆς διαλαμβάνει τὰς γενικωτάτας μόνον μετρικὰς καὶ ρυθμικὰς ἀρχὰς καθ' ἃς εἶνε πεποιημένα τὰ ἐκκλησιαστικὰ τροπάρια· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι τὸ ὑπὸ συζήτησιν θέμα τοῦ ρυθμοῦ εἶνε ὀλοσχερῶς ἐξηντλημένον διὰ τῶν ἐκτεθέντων· ὑπάρχουσι δηλ. καὶ ἕτερα ἅτινα δευτερεύοντα σημεῖα, τὰ ὅποια ὁπωσδήποτε ἔχουσιν ἀνάγκην ἀναλύσεως καὶ ἐξακριβώσεως, ὡς τὸ περὶ συνδέσεως κώλων, λίαν διαφωτιστικόν, τὸ περὶ τῆς σχέσεως τῶν προτύπων τροπαρίων (εἰρμῶν, προσομοίων, καθισμάτων κτλ.) πρὸς τὰ καθ' ὑπόδειγμα αὐτῶν πεποιημένα, θέμα λίαν τῇ ἀληθείᾳ ἐκτεταμένον καὶ ἀτελέστατα γνωστόν, τὸ περὶ περιόδων εἰδικώτερον, τὸ περὶ συνθέσεως τροπαρίων κτλ. Καὶ ὅσον μὲν ἀφορᾷ τὸ πρῶτον, ἂν καὶ εἴχομεν τὴν ὕλην ἐτοίμην δὲν ἐστάθη δυνατόν νὰ περιλάβωμεν αὐτὴν ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει ἕνεκα πολλῶν λόγων· ὅσον δὲ ἀφορᾷ τὰ ἐπίλοιπα ἐλλείψει ἐπαρκοῦς χρόνου καὶ τῶν σχετικῶν βοηθητικῶν συγγραμμάτων (ιδίως τῶν ξένων) δὲν εἴχομεν πεπερατωμένας τὰς ἡμετέρας μελέτας· ἐλπίζομεν ὅμως ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ δυνηθῶμεν νὰ ἀναπληρώσωμεν καὶ τὰ κενὰ ταῦτα, νὰ τραπῶμεν δὲ ἐπὶ τὴν ἔρευναν καὶ ἐξακρίβωσιν καὶ ἐτέρων κλάδων Ἑκκλ. Μουσικῆς.

Ἄλλ' ἡ παροῦσα πραγματεία καίπερ περιλαμβάνουσα πλήρη πως ἔκθεσιν τῶν γενικωτάτων ρυθμικῶν κανόνων τῆς Ἑκκλ. Μουσικῆς δὲν πιστεύομεν ἐν τούτοις ὅτι αὐτὴ

Πα.
καὶ συνιζων
καὶ
καὶ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

Οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει

† Ὁ Σμύρνης Βασίλειος 2, † ὁ Παμφίλου Μελισσηνὸς 2,
† ὁ Σάρδεων Μιχαήλ, ὁ Μ. Σύγκελλος Νικόδημος, Ἀρχιμαν-
δρίτης Γρηγόριος Παπαδόπουλος ἐπόπτης τῶν Σχολῶν, Δωρό-
θεος Μανωλάκογλου, Ἀρχιμανδρίτης Παπᾶ Θεόδωρος Μαν-
τζουρανῆς, Ἀρχιμανδρίτης Ἀντώνιος Ἀντωνίνης, Νηλεὺς
Καμαράδος 4, Μάρκος Πούγγης, γλύπτης, Ἰωάννης Βασι-
λειάδης α', ψάλτης Μ. Ρεύματος, Ἀλέξανδρος Μεϊμαρίδης,
Γεώργιος Μεϊμαρίδης, Δημήτριος Κυφιώτης, Νικόλαος Βλαχό-
πουλος, Γεώργιος Τσιλφίδης ἱεροδιάκονος 2, Ἰωάννης Μάκρας
ἱεροδιάκονος, Ἀρχιμανδρίτης Μιχαήλ Ψαρός, Δημ. Βουτσινᾶς
Γεώργ. Λογαρίδης, Θωμᾶς Ἀποστολίδης, Ἰάκωβος Ναυπλιώ-
της α', δομέστικος τῆς Μ. Ἐκκλησίας, Φώτιος Παπαδόπουλος
κ', ψάλτης τοῦ Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου, ὁ Μ. Πρωτέκδικος Γ.
Παπαδόπουλος 2, Κυριακὸς Τζαννόπουλος, Σωκράτης Παπαδό-
πουλος, Χ. Ἀντωνιάδης, Βασ. Ἀγγελίδης. Λάζαρος Χαλεπλό-
γλου, Ἠσύχιος Λαυριώτης, Ἀνδροκλῆς Εὐαγγελίδης, Ἰωάννης
Βαϊράμογλου ἱεροδιάκονος, Ἠλίας Γερακόπουλος, Σπυρίδων
Βρουζιόπουλος, Ἀργύριος Κοκκινάκης α', ψάλτης Ἀγ. Δημη-
τρίου Εὐλοπόρτης 2, Ἰωάννης Δούκας, Μιχαήλ Ἀθανασίου,
Νικόλαος Βασσανανίδης, Δημ. Βαφειάδης ἱεροψάλτης.

Εὐθαλία Ἀδὰμ, διευθύντρια τοῦ Ζαπείου, Ἑλένη Στρού-
βαλη, ὑποδιευθύντρια, Θεοδώρα Ἀργυριάδου, διευθύντρια τοῦ

Παρθεναγωγείου Κοντοσκαλίου, Μαρίνα Γ. Ζουμπούλογλου
Ειρήνη Σ. Χ' Βασιλείου, Δωροθέα Γ. Ζουμπούλογλου.

Α. Ζαμαρίας, γυμνασιάρχης τοῦ Ζωγραφείου, Χρ. Πανταζίδης,
καθηγητής, Ἰωακείμ Βαλαβάνης καθηγητής, Ι. Ἀσπριώτης κα-
θηγητής. Ἀλ. Αὐλωνίτης ἰατρός, Ν. Παππαγιαννόπουλος, κα-
θηγητής, Β. Ὀνουφριάδης, Γ. Μαυρουδῆς, Σταῦρος Βραχάμης
καθηγητής, Κωνστ. Καίρης, ἰατρός, Κωνστ. Βλάσης, ἰατρός
Ραγκαβῆς Τσομπάνογλους ἰατρός, Δ. Βαλαβάνης (Ἡράκλειον) 20.

Γ. Ζουμπούλογλους 2, Σαράντης Χ' Βασιλείου. Ἐμμ. Πλά-
κας, Βελισάριος Πλάκας, Πέτρος Γάκης, Μ. Μπαχαράκης, Ν.
Μπαχαράκης, Ἀρεταῖος Βυζαντιάδης, Εὐδόξιος Μποστάντζο-
γλους, Ἀβραάμ Φωτιάδης, Χαρ. Τσακούσογλους, Στέφανος Πα-
παδόπουλος, Κωνσταντῖνος Κοϊδάκης, Κωνστ. Γαϊτάνος, Πα-
ναγιώτης Χ' Βασιλείου, Σπυρ. Τίτος.

Ἰωάννης Στόκος, Α' ψάλτης Πριγκήπου, Λεωνίδας Χαμχα-
τζῆς, Δ. Πολυχρονιάδης, Ἱεροδιάκονος, Μιχαὴλ Ἰορδανίδης,
Χρῦσανθος Μανδᾶς, Ἱεροδιάκονος, Μιχ. Χ. Ἰορδανίδης, Δ.
Πολυχρονιάδης, Ἱεροδιάκονος, Δημ. Νιάρης.

Ἀλέξ. Νικολαΐδης, Γ. Δ. Ἰακωβίδης. Πέτρος Γοργόλης, Πο-
λύδωρος Μιμηκόπουλος, Ἰωάννης Λεωνίδου, Φιλοκτήτης Τσε-
λέντης.

Σάββας Ἡλιάδης, Ἰωάννης Κεπεκτσῆς, Βασίλειος Μακρῆς.
Ἰωάννης Λεβαντῆς, Ἱεροψάλτης Ἐμπορικῆς Σχολῆς, Βικέν-
τιος Παπαδόπουλος, Δημ. Μ. Στρατόπουλος, ἱεροψάλτης.
Ἰωάννης Νικολαΐδης, ἱερεύς, Ἰωάννης Βασιλικός. Ἀχιλλεὺς
Παπα-Δημητρίου. Σ. Α. Ντολιόπουλος, Τ. Δ. Εὐόδης. Χ.
Σφαέλλος, Γ. Παραμυθᾶς, Δ. Βουτυρᾶς, Στ. Μάρθας. Μ. Δ.
Μόσχος, Ι. Σ. Γιαννινόπουλος, Μ. Ι. Φιμερέλλης.

Γ. Μπόμπας, Α' ψάλτης Ἀγ. Κυριακῆς Κοντοσκαλίου 10.
Περικλῆς Γ. Γαβριηλίδης Β' ψάλτης αὐτόθι, Ἰωάννης Ι. Ζαχα-
ρόπουλος, Α' ψάλτης Ἀγ. Ἐλπίδος, Κωνστ. Παρισιάνος,

Β' ψάλτης αὐτόθι, Κωνστ. Γ. Μπόμπας. Ν. Συμεωνίδης. Γεώρ. Ἀνδρεάδης, Στυλ. Καίρης.

Περικλῆς Τιβέριος, ἱατρός. Χρῆστος Παπαδόπουλος, ἱατρός. Αὐρήλιος Σπαθάρης, δικηγόρος, Μιχαήλ Φακατσελλῆς, ἱατρός, Ἀριστείδης Παπαδάκης, ἱατρός (Γενεύη), Κίμων Ξανθόπουλος, ἱατρός, Χρῆστος Χ''. Γεωργίου, Ἐμμανουὴλ Μονδᾶνος Νικ. Σαράδος, Θεοφ. Κόντης, Κωνστ. Γεωργαντζᾶς σχολάρχης, Ἀριστ. Μαλκότσης ἱατρός, Θεμ. Ἀλιμπέρτης, Κωνστ. Μακρίδης, δημοσιογράφος.

Ἰωάννης Χ''. Κωνσταντῆς α' ψάλτης Διπλοκονίου, Ἀπόστολος Μακρίδης, Ἀλέξ. Βοϊβόδας, Γεώργ. Κανοναρχόπουλος, Γεώρ. Ξεντές, Θεμ. Γεωργιάδης, Χρ. Φυλακτόπουλος, Παρθενοπὴ Λαγούδη (Πρίγκηπος) Δημήτριος Δενδρολίβανος, Γεώργιος Φιλίδης ἱεροψάλτης, Θεόδωρος Δημητριάδης, Ρίζος Σ. Γεωργιάδης α' ψάλτης Μεσαχώρου, Γεώρ. Μιχαλίτσης, Πάτροκλος Γεωργιάδης.

Κωνστ. Α. Ψάχος 4, Ν. Σ. Φωτιάδης, Α. Γ. Ἀντωνιάδης Πέτρος Πετρίδης, Κυρ. Α. Νικολαίδης, Μενέλαος ἱερεὺς Εὐδάδης, Ξενοφῶν Κυριακοῦ. Μιχ. Κυριακίδης, Ἀρχιμανδρίτης Νεόφυτος προϊστάμενος Ποτηρᾶ.

Εὐστράτιος Παπαδόπουλος 2, Δημ. Κυδωνιάτης, Νικ. Δήμου, Κυρ. Α. Γουδῆ, Χρυσοστ. Ι. Γουδῆ, Ἐμμ. Ἐμμανουηλίδης, Εὐστρ. Ι. Χ. Στεφανῆ, Δημ. Ι. Χριστοφίδης, Νικ. Τρίκος, Γεώρ. Ι. Χ''. Στεφανῆ, Κωνστ. Βαφειάδης.

Γ. Πρωγάκης, μουσικοδιδάσκαλος 2, Β. Ν. Βερνίκος, (Ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ Χάλκης) Ἰάκωβος Νικολάου, ἱεροδιάκονος. Ζαφ. Πετράκογλους, Θωμᾶς Χιονῆς, Κερασούντιος, Κων. Βαλλιάδης, Χαράλ. Γούναρης, Χριστόφορος Στρουμπῆς, Νικ. Νικολαίδης, Δημ. Μαυρόπουλος, Κων. Μεγγρέλης, Δημ. Ἀποστολίδης, Ἰωάννης Παπακωνσταντίνου, Νικομηδεύς, Ἰωάννης Ζαγοριανός.

Οἱ ἐν Φιλιππουπόλει

† Ὁ Φιλιππουπόλεως Φώτιος 5, Ἀρχιμανδρίτης Ἀνθιμος, Λάμπρος Μ. Ψαλτίδης, α' ψάλτης Ἀγ. Δημητρίου, Ἑμμ. Ι. Κρεμέζης, πρωτοψάλτης Μητροπόλεως, Πρωτέκδικος Θεόφιλος Καλφίδης, Ἀδάμ. Σιμηῆτος, Κ. Χ' Σωτηρίου, ιεροψάλτης, Οἰκονόμος Ἀργύριος, προϊστάμενος Ἀγίας Παρασκευῆς, Νικόδημος Χαραλάμπους, ιερομόναχος, Πέτρος Χρηστίδης, ιεροψάλτης, Θεοχάρης Ἐλευθερίου, Πέτρος Ἰγγλέσσης, Δημ. Χ' Παναγιώτου, Γεώρ. Παπαδόπουλος, ἱερεύς, Γεώρ. Ποιμενίδης, Αἰκατερίνη Δημητρίου, φιλόμουσος, Στοργιάνης Κολάρωφ, Ἀχιλλεὺς Παπαδημητρίου, Σκοπιανός, Σωτ. Πριμικηριάδης, ιεροψάλτ. Ἑμμ. Χρήστου, μουσικός, Γεώρ. Ν. Καλλισθένους, ιεροψάλτης, Οἰκονόμος Χαρ. Καλλίας, Χρῆστος Θεοδώρου, ἱερεύς.

Οἱ ἐν Στενημάχῳ

Μπαχαράκης Νικολαΐδης, Θωμ. Α. Λαγγούρης, Βάσ. Λαγγούρης, Δημ. Ν. Λιλίτσα, Χριστόδουλος Δημητριάδης, ἱερεύς, Χ' Ἀθαν. Καλπάτσου, Γεώρ. Καρατζᾶ, ἱερεύς, Ἀθαν. Τσόγκας, Βασίλειος Παπαϊωάννου, ἱερεύς, Λάμπρος Μποδᾶς, Δημ. Κυριακοῦ.

Οἱ ἐν Γκρουμουλτζίνῃ

Θεοφάνης Βασιλείου, Μ. Παρασχίδης, μουσικός, Γεώρ. Παπαποστόλου, Ἰωάννης Βουλγαρέλης, Μιλτ. Ι. Πετρόπουλος.

Οἱ ἐν Θεσσαλονίκῃ

Γεώργιος Ι. Σιμώτας, α' ψάλτης Ἀγ. Νικολάου, Βασίλειος Σωτηρόπουλος, ιεροψάλτης, Παπᾶ Γεώργιος, ιεροψάλτης, Λά-

ζαρος Θεοδωρίδης, Δ. Μαυροδημόπουλος, ιεροψάλτης, Γεώργιος Α. Ρούσης, Κωνστ. Βλαχόπουλος, μουσικός, Ἀντώνιος Ψύχας, ιεροψάλτης, Δημήτριος Ἰωάννου ἐκ Παλατίστης, Γεώργιος Τεσσαρομμάτης μουσικός, Γεώργιος Εὐαγγελίδης, Γεώργ. Λαγγαζάλης ιεροψάλτης, Ἀθαν. Βλάχου ιεροψάλτης, Χρῆστος Νικολαΐδης ἐξ Ἀϊδατίου, Θεόδωρος Α. ἐκ Γαλατίστης, Βάγιος Χαριζάνος ἐξ Ἀσβεστοχωρίου, Χρῆστος Βασιλείου, Κ. Β. Καυταντζῆς, Β. Τσιρούλης, Ἀστέριος Στερεός, Βασ. Κωνσταντίνου, Κλέαρχος Μαντζουρανῆς.

Οἱ ἐν Καδάλλα

Χ. Παπανικολάου ιεροψάλτης, Ἰωάννης Δημητρίου ιεροψάλτης, Μόσχος Παπαγεωργίου ἐκ Μεσωρόπης, Ἀντώνιος Βασιλείου, Οἰκονόμος Παπαχριστοδούλος, Ἰωάννης Χρήστου ιεροψάλτης, Δημ. Ἰωάννου ιεροψάλτης, Γεώργιος Συρόπουλος ιεροψάλτης, Κωνστ. Α. Βαβατζάννης.

Οἱ ἐν Σηλυβρία.

Ἀναστάσις Σταμούλης, Μιλτ. Σταμούλης.

Οἱ ἐν Ραιδεστῷ.

Γερμανὸς Σακελλαρίδης πρωτοσύγγελλος Μητροπόλεως 10.

Οἱ ἐν Σμύρνῃ

Μισαήλ ἀρχιμανδρίτης, Ἰωάννης Γαλουσάκης πρωτοψάλτης Σμύρνης 2, Γεώρ. Παπαδόπουλος λαμπαδάριος Ἀγ. Φωτεινῆς, Ἱερόθεος ιερομόναχος, Γρηγόριος Χριστοδούλου ιεροδιά-

κονος, Ἰωάννης Κορωναῖος, Παν. Κυδωνόπουλος, Δ. Ἀλεξανδρίδης, Β. Καρακωνσταντᾶς, Β. Κουτσινόπουλος, Μ. Λάμπρου Παν. Κόπελλος, Γεώργ. Τζιλβελῆς, Εὐστρ. Βλαχόπουλος ἱεροψάλτης, Κωνστ. Ἀλεξανδρίδης ἱεροψάλτης, Δ. Α. Ἀναστασάκης ἱεροψάλτης, Γεώργ. Καμπόπουλος, Σωκράτης Θεοδωρίδης.

Γ. Π. Φινέλης Α' ψάλτης Τιμίου Προδρόμου. Ἐκκλ. Μουσικὸς Σύλλογος Σμύρνης 2, Κ. Παπαπέτρου, Ι. Πανταζίδης, Κύπριος, Σ. Μακρίδης, Ν. Ἀγαθόπουλος. Δ. Βουδούρογλους, Ε. Εὐστρατιάδης, Ι. Ἀγαθάγγελος, Ν. Κερεστέτζόγλους, Π. Κυριακός, Α. Βασιλειάδης.

Οἱ ἐν Νικομηδείᾳ

† Ὁ Νικομηδείας Φιλόθεος, Κωνστ. Σταυρίδης ἀρχιμανδρίτης, Ἀθανάσιος ἱεροδ. Σ. Τζελέπης 2, Σωτ. Θ. Κυριακίδης, Ἀδελφοὶ Ι. Κάλφα, Ν. Σουρλάγκας 5, Ἀριστείδης Ν. Ἀγγελῆ 3, Φ. Στεριάδης, Ε. Π. Βουσβούνης, Ἡρῆκλῆς Κυριακίδης, Δ. Βουραζάνης ἱατρός, Paul A Marengo 5, Ν. J. Caïnadan 2, Π. Π. Γράτζιος, Ἀπόστολος Καραμβάλης, Ζαχ. Μ. Αἰκατερίνης, Ε. Μ. Ἐμμανουήλ, Περικλῆς Πατρίκιος, Σταῦρος Τσιτσεκλόγλους ἱεροψάλτης.

Οἱ ἐν Ἀδᾶ Πιζάρ

Ὁ μουσικοδιδάσκαλος Ἀλέξανδρος Βυζάντιος 2, Οἰκονόμος Παπᾶ Ἰωάννης, Δαμικνὸς Βυτινίδης, ἱερομόναχος, Κ. Σωτηριάδης, Ἀνανίας Κιφίτσογλους, Β. Κανταρτζῆς, Ι. Ἀβραμίδης, Ι. Ἰακωβίδης, Δημοσθένης Βυζάντιος, ἱεροψάλτης, Γ. Χαραλαμπίδης, Γ. Α. Ξενιάδης, Α. Κιλίτσογλους, Ι. Θεοδωρίδης, Α. Ἰωαννίδης, Π. Κραμβῆς, ἱεροψάλτης, Δημ. Σκουταρόπουλος.

Οἱ ἐν Ἀμισῷ.

Πρόδρομος Ἰωαννίδης, α' ψάλτης, Ἀγ. Τριάδος, Παντελῆς Γεωργιάδης, ἱεροψάλτης, Ἀριστείδης Ἀντωνιάδης, Ἰωάννης Δεληγιαννίδης, ἱεροψάλτης, Δωρόθεος Παπαδόπουλος, Θεόφιλος Μ. Παναγιωτίδης, ἱεροψάλτης, Θεόδωρος Ἀντώνογλους, Σωκράτης Χ. Φιλιππίδης α' ψάλτης Πάφρας, Χαρ. Δ. Χρυσόστομίδης.

Οἱ ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Λειμῶνος (νῆσου Λέσβου)

Ἱερὰ Μονὴ τοῦ Λειμῶνος 2, Ἀνθιμος, Ἡγούμενος, Γρηγόριος Πρωτοσύγγελος, Στέφανος, Ἀρχιμανδρ. Σωφρόνιος, προηγούμενος, Παῦλος, σύγγελλος, Πολύκαρπος, ἱερομόναχος, Χρυσόστομος, ἱεροδιάκονος, Γεννάδιος, ἱεροδιάκ., Μάξιμος, μοναχός.

Οἱ ἐν Ἀγ. Παρασκευῇ (νῆσου Λέσβου)

† Ὁ Μηθύμνης Στέφανος 5, ἡ ἱερὰ Ἐκκλησία τῶν παμμεγίστων Ταξιαρχῶν 5, Χαρ. Ι. Μιχαήλαρος 4, Φώτιος Κ. Πατλάκας, ἱεροψ., Παπᾶ Χαραλάμπος, Παπᾶ Σταῦρος, Παπᾶ Ἰωάννης, Παναγιώτης Π. Νικολάου, Προκόπιος Σαραγᾶ, Χαρ. Κασάκος, Ἀνδρέας Π. Χ' Δούκα, Θεόφραστος Χ. Χατζηκομῆς ἱατρός, Στέφανος Κοπτερός, Ἰωάννης Εὐστρατίου, μουσικός, Νικόλαος Ζαρμπίνιος, Γ. Χ' Δούκας, Εὐστρ. Ι. Μιχαήλαρος 2, Γεώργιος Π. Πλάτων, Γεώργιος Γρημάνης, Σωκράτης Ζαρμπίνιος, Μιχ. Τζάννος, Χαρᾶλ. Π. Χαραλάμπους, Στυλ. Κυδωνιάτης, Παναγ. Τσιμπουκέλης, Γεώρ. Σεβδαλῆς, Τιμολέων Τσοχατζῆς, Μιλτ. Πλάτων, Παρασκευᾶς Μητσόπουλος.

Χρῆστος Παρασκευαΐδης, Εὐστρ. Καπουτσεῆλης, Παν. Παπα-

νέλλης, Παρασκευᾶς Ι. Παλαιολόγος, Παν. Παπάνης, Γ. Δ. Χ΄
Παρασκευᾶς, Θεμ. Ν. Κουλμανδᾶς, ἰατρός, Παν. Μπεχλιβανᾶς.

Οἱ ἐν Μανδαμάδῳ (Λέσβου)

Παπᾶ Ραφαήλ, Νικ. Χ. Γεωργίου, Παπᾶ Νικόλαος Καραν-
τώνη, Εὐστράτιος Παπᾶ Γιαννίκου, Γιαννῆκος Χ. Εὐστρατίου,
Παπᾶ Συμεών.

Οἱ ἐν Ἀγιάσῳ (Λέσβου)

Κομνημὸς Ἀμανίτης Ε. Σ. Εὐαγγελينوῦ, Ἰωάννης Ἰακωβί-
δης, Γ. Κωστέλης, Δημ. Ἀλτημπαρμάκης.

Οἱ ἐν Καλλονῇ (Λέσβου)

Νεόφυτος Βαρδαλάχος, Παναγ. Μακρῆς, Παν. Βαρβερι-
δης, Μιχαήλ Σακαλῆς.

Οἱ ἐν New Bedford (Massahusseti

Ἑν. πολιτειῶν)

Κυριακὸς Παλαιολόγος 2, Εὐστρ. Σαντορινιός, Ἀντ. Μιχαη-
λάρας, Ι. Μετζέλλος, Δημ. Μ. Ἀρμαμέντος ἐκ Σκιάθου, Γεώργ.
Μαλουκέλλης, Μιτυληναῖος, Εὐστρ. Κυριαζῆς ἐξ Ἀγ. Παρα-
σκευῆς, John L. Trait, Γ. Ι. Δουκαρέλλης Ν. Βογιατζῆς ἐξ
Ἀγ. Παρασκευῆς, Σωκρ. Παπαδόπουλος (Boston), Ἰωάννης
Γεωργίου ἐκ Κλομηδάδου Λέσβου, Ξενοφῶν Δούκας ἐκ Καλ-
λονῆς Λέσβου, Γεώργιος Κωνσταντέλλης, Ἰωάννης Πατρώνης.

Οἱ ἐν Βραΐλα

Γ. Χαρακόπος Οἰκονόμος, Γεώργ. Βρετὸς ἱερεὺς, Ι. Κυριακὸς
διάκονος, Γεράσιμος Λουκᾶς α΄ ψάλτης, Ἀργύριος Σιμώτας

β'. ψάλτης Κ. Δενδρινός 2. Κ. Λειβαδάς, Α. 'Αερίκος, 'Ελλην
'Εκκλησία Εὐαγγελισμός 4, Μ. Παπασταματίου, Ζ. Σκαπέρδας.

Οἱ ἐν Γαλαζίῳ

Νικ. Μ. Παπαδόπουλος Ρύσιος πρωτοψάλτης τῆς 'Ελλην.
'Εκκλησίας Π. Μ. Γκορογιάννης ιεροδιάκονος Γ. Γιαννίκης β'.
ψάλτης αὐτόθι Ν. Εὐστρατιάδης ιεροψάλτης ἐν Σουλινᾷ.

Οἱ ἐν 'Αθήναις

Θ. Χανιώτης ταμίας τῆς Τραπεζῆς 'Αθηνῶν 10, Διονύ-
σιος Σβορώνος, Οἰκονόμος, Χ. Γ. 'Αποστολόπουλος, Παναγιώτ.
Τζαννέας, Κωνστ. Βενιζέλος, Μακάριος Μυριανθεύς, Θεολόγος
Μακαρώνας, Χ. Χατζόπουλος, Γεώρ. 'Απέργης 2, Πρόδρομος
'Αποστολίδης 2, 'Αθαν. Κακουλήθρας, 'Αρ. Μοναστηριώτης
(Κέρκυρα), Π. Πριονᾶς (Πάτραι), Φωκίων Βάμβας (Πειραιεύς),
Νικόλαος Παπαϊωάννου, Νικ. Κρητικός, Μιχ. Μελισσόπουλος,
Χρ. Βλάχος, Β. Παπούλιας, Δημ. Εὐαγγελίδης 2, Κωνσταν.
'Ηπιότης (Γέρα Μιτυλήνης).

Οἱ ἐν Σύρῳ

Ι. Ρενιέρης, οἰκονόμος, α' ψάλτης Κοιμήσεως.
Παρασκευᾶς Βρυωνίδης 2, 'Αναστ. Βουτσινᾶς, Θεόδ. Μανου-
δάκης, Παν. Σαλοῦρος, Σοφοκλῆς 'Αγαδάκης, Μάρκ. Φίτρας.

Οἱ ἐν Κιάτῳ (Κορινθίας)

'Ανδρ. Σπυρόπουλος α' ψάλτης, 'Αναστ. Κασκαρέλης, ἔμπο-
ρος, Δημ. Σπυρόπουλος, δημοδιδ. Θεοχ. Γλαστρῆς, δημοδιδ.

Κωνστ. Σκορδάς, δημοδιδ., Σωτήριος Τσέλιος, δικαστ. κλητήρ,
Κωνστ. Παπαδημητρίου, μουσικός.

Οἱ ἐν Κοκκωνίῳ (Κορινθίας)

Ἄγγελ. Παπαγγελόπουλος, δημοδ., Ἀνδρέας Μπουσιάκος,
μουσικός.

Οἱ ἐν Δημηγιῶ (Κορινθίας)

Ἰωάννης Παπαδόπουλος, μουσικός, Γεώργιος Παπαϊωάννου,
κτηματίας, Ἡλίας Κοντογιάννης, μουσικός (Μοῦλκι).

«ΦΟΡΜΙΓΞ»

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΣ ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΗ ΠΡΟ ΔΙΕΤΙΑΣ ΤΑΚΤΙΚΩΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΜΕΤΑ 12 ΜΗΝΙΑΙΩΝ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΤΕΥΧΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΚΤΗΣ
ΙΩΑΝΝΗΣ Θ. ΤΣΩΚΛΗΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΤΑΙ

οἱ διαπρεπέστεροι τῶν ἐν Ἀνατολῇ μουσικολόγων

ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΗΣΙΑ ΠΡΟΗΛΠΡΩΤΑ

5 δραχμας ἐν Ἑλλάδι. — Ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ φρ. χρ. 5

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

32 — Ὁδὸς Πραξιτέλους — 32

Ἡ «Φόρμιγξ» δημοσιεύουσα φιλολογικὰς ἱστορικὰς καὶ τεχνικὰς ἐν γένει περὶ ἐκκλησιαστικῆς καὶ δημώδους μουσικῆς πραγματείας θεωρεῖται τὸ ἀπαραίτητον ἐγκόλπιον παντὸς μουσικοῦ καὶ φιλομούσου, δι' ὃ καὶ ἀπέκτησεν αὕτη τὴν εὐνοίαν τῶν σεπτῶν Πατριάρχων.

ΤΙΜΑΤΑΙ

Ἐν Τουρκίᾳ γρ. ἀργ. 6. Ἐν Ἑλλάδι δι. 2.